T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞANLIURFA İLİNDE ANTEPFISTIĞI PAZARLAMA AĞI VE ANTEPFISTIĞI ÜRETİCİLERİNİN ÖRGÜTLENME ALGISI

Ahmet Mert RASTGELDİ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

ŞANLIURFA
2021

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET i
ABSTRACT ii
TEŞEKKÜR iii
ŞEKİLLER DİZİNİ iv
ÇİZELGELER DİZİNİ v
KISALTMALAR DİZİNİ vii
1 . GİRİŞ 1
1.1 . Dünya'da Antepfıstığı Üretimi 4
1.2 . Türkiye'de Antepfıstığı Üretimi 8
1.3 . Dünya Antepfıstığı Ticareti 13
1.4 . Tarım Sektöründe Örgütlenme 15
2 . ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR 18
3 . MATERYAL ve YÖNTEM 23
3.1 . Materyal 23
3.2 . Yöntem 23
3.3 . Verilerin Analizi 24
4 . ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA 25
4.1 . Demografik Bulgular ve Tartışma 25
4.2 . Ekonomik Bulgular ve Tartışma 30
4.3 . Antepfıstığı Üreticilerinin Pazarlamaya Yönelik Davranışları 33
4.3.1 . Pazarlama kanalları ve kararları 33
4.3.2 . Pazarlama konusunda yaşanan sorunlar 34
4.4 . Antepfıstığı Üreticilerinin Faaliyetlere, Birliğe Yönelik Bakışları ve Örgütlenme Algıları 65
5 . SONUÇLAR ve ÖNERİLER 77
5.1 . Sonuçlar 77
5.2 . Öneriler 79
KAYNAKLAR 82

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ŞANLIURFA İLİNDE ANTEPFISTIĞI PAZARLAMA AĞI VE ANTEPFISTIĞI ÜRETİCİLERİNİN ÖRGÜTLENME ALGISI

Ahmet Mert RASTGELDİ

Harran Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Doç.Dr. Mehmet Reşit SEVİNÇ
YIL: 2021, Sayfa: 86

Antepfıstığı ilk çağlardan beri bilinen ve ticari değeri olan bir tarımsal üründür. Bu nedenle ilk çağlardan itibaren ‘‘Yeşil Altın”, “Meyvelerin Kralı”, “Altın Ağaç” ve “Kral Meyvesi” gibi isimler ile tanınmış ve günümüze kadar gelmiştir. Antepfıstığı kendine has bir lezzete sahip ve besin değeri bakımından oldukça zengin bir meyvedir. Antepfıstığının Orta Asya ve Yakın Doğu olmak üzere iki gen merkezi bulunmaktadır. Ancak günümüzde 30-45 güney-kuzey paralelleri arasında, genellikle kuzey yarım kürede ve mikro klima olarak ifade edilebilen alanların hemen hemen hepsinde yetiştirilmektedir. Dünya antepfıstığı üretiminin yaklaşık %23'ü Türkiye'de yapılmaktadır. Şanlıurfa ili 2020 yılında 124 534 ton antepfıstığı üretim miktarı ile Türkiye'de birinci sıradadır. Şanlıurfa'da üretilen antepfıstığı Türkiye üretiminin yaklaşık %42'sine denk gelmektedir. Şanlıurfa ilinde 2016 yılında “Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği” kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. Birliğin kurulma amacı; antepfıstığı üretiminde verimlilik ve kalite artışının sağlanması ile beraber tam rekabet piyasasında antepfıstığı üreticilerinin rekabet gücünü arttırmaktır. Bu çalışma ile Şanlıurfa ilindeki antepfıstığı üreticilerinin ürünlerini pazarlama konusunda izledikleri yol, pazarlama faaliyetleri, ürünleri ile ilgili piyasa fiyat oluşumları, pazarlama sorunları ve beklentileri öncelikli olarak araştırılmıştır. Bununla beraber Şanlıurfa ilindeki antepfıstığı üreticilerinin “Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği” ile ilişkileri, örgütsel faaliyetlerdeki memnuniyetleri ve antepfıstığı üretimi, saklama-depolama, işleme ve pazarlama konuları ile ilgili olarak birlikten beklentileri araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; antepfıstığı üreticileri ürünlerinin pazarlanmasında sıkıntı yaşamamakla beraber ürünlerinin fiyatının oluşumunda etkin rol alamamakta ya da güçlü bir aktör olamamaktadırlar. Bununla birlikte antepfıstığı üreticileri ile birlik arasında ilişkiler yok denilecek düzeyde azdır. Bunun en önemli nedeni antepfıstığı üreticilerinin birliğin varlığından haberdar olmamalarıdır. Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği tarafından atılacak ilk adım; birliğin antepfıstığı üreticileri tarafından görünürlük ve bilinirliğini arttırmaya yönelik olmalıdır. Birlik tarafından kurulacak bir iktisadi teşebbüs antepfıstığı üreticilerinin pazarlama kanallarında yer alan komisyoncu ve tüccarlara karşı daha güçlü olmasını sağlayacaktır. Birliğin kuracağı iktisadi teşebbüs aracılığı ile antepfıstığı üreticileri piyasada fiyat oluşumunda söz sahibi olabilecek, depolama, kavlama, paketleme ve işleme gibi süreçlerde üyelerine destek olarak oluşturulan katma değerden üyelerinin daha fazla pay almalarını sağlayabilecektir.

ANAHTAR KELİMELER: Antepfıstığı, tarımda örgütlenme, tarımsal pazarlama, Şanlıurfa

ABSTRACT

MSc Thesis

PISTACHIO MARKETING NETWORK AND ORGANIZATION PERCEPTION OF PISTACHIO PRODUCERS IN SANLIURFA

Ahmet Mert RASTGELDİ

Harran University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agriculture Economy

Supervisor: Assoc.Prof.Dr. Mehmet Reşit SEVİNÇ
Year: 2021, Page: 86

Pistachio is an agricultural product that has been known since ancient times and has commercial value. For this reason, it has been known with names such as "Green Gold", "King of Fruits", "Golden Tree" and "King Fruit" since ancient times and has survived until today. Pistachio is a fruit with a unique flavor and rich in nutritional value. Pistachio has two gene centers, Central Asia and Near East. However, today it is grown between 30-45 south-north parallels, generally in the northern hemisphere and in almost all areas that can be expressed as microclimate. Approximately 23% of the world's pistachio production is made in Turkey. Şanlıurfa province ranks first in Turkey with 124 534 tons of pistachio production in 2020. Pistachio produced in Şanlıurfa corresponds to approximately 42% of Turkey's production. “Şanlıurfa Pistachio Producers Association” was established in Şanlıurfa province in 2016 and started its activities. The aim of the association is to increase the competitiveness of the pistachio producers in the perfectly competitive market, together with the increase in productivity and quality in pistachio production. In this study, the path followed by the pistachio producers in Şanlıurfa in marketing their products, their marketing activities, market price formations for their products, marketing problems and expectations were primarily investigated. In addition, the relations of the pistachio producers in Şanlıurfa with the "Şanlıurfa Pistachio Producers Association", their satisfaction in organizational activities and their expectations from the association regarding pistachio production, storage, processing and marketing were investigated. According to the results of the research, although pistachio producers do not have problems in the marketing of their products, they cannot take an active role or be a strong actor in the formation of the price of their products. However, the relations between the pistachio producers and the association are negligible. The most important reason for this is that pistachio producers are not aware of the existence of the association. The first step to be taken by the Şanlıurfa Pistachio Producers Association should be to increase the visibility and awareness of the association for pistachio producers. An economic enterprise to be established by the Association will enable pistachio producers to be stronger against brokers and traders in their marketing channels. Through the economic enterprise to be established by the Union, pistachio producers will be able to have a say in price formation in the market and ensure that their members receive a larger share of the added value created by supporting their members in processes such as storage, roasting, packaging and processing.

KEYWORDS: Pistachio, agricultural organization, agricultural marketing, Şanlıurfa

TEŞEKKÜR

Bu tezin oluşmasında bana sürekli zaman ayıran ve her konuda büyük destekleri olan birinci danışmanım Doç.Dr. Mehmet Reşit SEVİNÇ'e ve ikinci danışmanım Dr.Öğr.Üyesi Mehmet CANÇELİK'e teşekkürler. Lisansüstü eğitimim aşamasında bana her türlü desteği sunun Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi ve Tarım Ekonomisi Bölümü Hocalarına ve çalışanlarına ayrı ayrı teşekkür ederim.

Çalışmama maddi olarak destek sağlayan ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında değerli katkıları bulunan Harran Üniversitesi BAP Koordinasyon Birimi'ne (HÜBAP) ve çalışanlarına çok teşekkürler.

Son olarak doğduğum günden bu güne tüm yaşamım boyunca hep yanımda olan, beni destekleyen öncelikle aileme ve sonrasında arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1.1. Türkiye'de 2004 – 2020 yılları arası antepfıstığı ağacı sayısı değişimi (x1000 adet)..... 9
Şekil 4.1. Şanlıurfa ilinde antepfıstığı pazarlama kanalı 34
Şekil 4.2. İhtiyacım olduğunda krediye ulaşamıyorum (gelir kaynağı karşılaştırması)..... 39
Şekil 4.3. İhtiyacım olduğunda krediye ulaşamıyorum (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması) 40
Şekil 4.4. Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması)..... 43
Şekil 4.5. Çiftçilere uygulanan vergi adil değildir (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması)..... 49
Şekil 4.6. Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması) 52
Şekil 4.7. Antepfıstığı üretim destekleri yeterli değildir (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması).... 54
Şekil 4.8. Piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması)..... 60
Şekil 4.9. Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması) 65
Şekil 4.10. Antepfıstığı üretiminde yeterli teknik bilgi ve beceriye sahibim ifadesine ait ortalama grafiği 66
Şekil 4.11. İhtiyaç duyunca teknik destek alabiliyorum ifadesine ait ortalama grafiği 67
Şekil 4.12. Lisanslı depoculuk sistemi antepfıstığı üretiminde de uygulanabilir ifadesine ait ortalama grafiği 68
Şekil 4.13. Bölgedeki antepfıstığı üreticileri ortak hareket ediyorlar ifadesine ait ortalama grafiği69
Şekil 4.14. Kooperatifçilik ve birlik ile ilgili eğitim almak isterim ifadesine ait ortalama grafiği.. 70
Şekil 4.15. Bölgemdeki antepfıstığı birliği ile irtibat halindeyim ifadesine ait ortalama grafiği 71
Şekil 4.16. Bölgemdeki antepfıstığı birliğinde yönetim görevi alabilirim ifadesine ait ortalama grafiği 72
Şekil 4.17. Bölgemdeki antepfıstığı birliğine üye olabilirim ifadesine ait ortalama grafiği 73
Şekil 4.18. Antepfıstığı üretici birliğinin pazarlamada fayda sağlayacağını düşünüyorum ifadesine ait ortalama grafiği..... 74
Şekil 4.19. Üretici birliği ürün fiyatını iyileştirme konusunda adımlar atıyor ifadesine ait ortalama grafiği..... 75
Şekil 4.20. Antep fıstığı üretici birliğinin genel anlamda başarılı olduğunu düşünüyorum ifadesine ait ortalama grafiği..... 76

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa No

Çizelge 1.1. Dünyada antepfıstığı ekim alanı (ha) 5
Çizelge 1.2. Dünyada antepfıstığı üretim miktarı (ton) 6
Çizelge 1.3. Dünyada antepfıstığı verimliliği (kg/ha) 7
Çizelge 1.4. Türkiye'de ve seçilmiş illerde antepfıstığı ekim alanları (ha) 8
Çizelge 1.5. Seçilmiş illerde meyve veren antepfıstığı ağaç sayısı (x1000 adet) 10
Çizelge 1.6. Türkiye'de ve seçilmiş illerde antepfıstığı üretim miktarı (ton) 11
Çizelge 1.7. Türkiye'de ve seçilmiş illerde antepfıstığı verimi (kg/ha) 12
Çizelge 1.8. Dünya kuru kabuklu antepfıstığı ihracatı (ton) 13
Çizelge 1.9. Dünya kuru kabuklu antepfıstığı ithalatı (ton) 14
Çizelge 1.10. Türkiye'de tarımsal üretici birlikleri 17
Çizelge 4.1. Şanlıurfa ilinde ilçelere göre meyve veren antepfıstığı ağaç sayısı 25
Çizelge 4.2. Şanlıurfa ili ilçelerinde görüşme yapılan antepfıstığı üreticileri 26
Çizelge 4.3. Antepfıstığı üreticilerinin yaş dağılımları 26
Çizelge 4.4. Antepfıstığı üreticilerinin medeni hal dağılımı 27
Çizelge 4.5. Antepfıstığı üreticilerinin aile tipi 28
Çizelge 4.6. Antepfıstığı üreticilerinin çocuk sayıları 28
Çizelge 4.7. Antepfıstığı üreticilerinin hane halkı sayıları 29
Çizelge 4.8. Antepfıstığı üreticilerinin eğitim seviyeleri 29
Çizelge 4.9. Antepfıstığı üreticilerinin deneyim süreleri 30
Çizelge 4.10. Antepfıstığı üreticilerinin esas gelir kaynağı 30
Çizelge 4.11. Antepfıstığı üreticilerinin sosyal güvenlik ve sağlık güvenceleri 31
Çizelge 4.12. Antepfıstığı üreticilerinin hane gelirleri (TL/yıl) 32
Çizelge 4.13. Antepfıstığı üreticilerinin mülk arazi varlığı (dekar) 32
Çizelge 4.14. Üretim sürecinde maddi anlamda sıkıntı yaşıyorum ifadesine ait analiz sonuçları 35
Çizelge 4.15. Üretim sürecinde maddi anlamda sıkıntı yaşıyorum (ilçe karşılaştırması) 36
Çizelge 4.16. Üretim sürecinde maddi anlamda sıkıntı yaşıyorum (gelir karşılaştırması) 36
Çizelge 4.17. Üretim sürecinde maddi anlamda sıkıntı yaşıyorum (eğitim karşılaştırması) 37
Çizelge 4.18. İhtiyacım olduğunda krediye ulaşamıyorum ifadesine ait analiz sonuçları 38
Çizelge 4.19. İhtiyacım olduğunda krediye ulaşamıyorum (eğitim karşılaştırması) 38
Çizelge 4.20. Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır ifadesine ait analiz sonuçları 40
Çizelge 4.21. Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır (yaş karşılaştırması) 41
Çizelge 4.22. Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır (arazi miktarı karşılaştırması) 42
Çizelge 4.23. Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır (eğitim karşılaştırması) 42
Çizelge 4.24. Antepfıstığı üretiminde yeterli kâr elde edemiyorum ifadesine ait analiz sonuçları 43
Çizelge 4.25. Antepfıstığı üretiminde yeterli kâr elde edemiyorum (yaş karşılaştırması) 44
Çizelge 4.26. Antepfıstığı üretiminde yeterli kâr elde edemiyorum (gelir karşılaştırması) 45
Çizelge 4.27. Antepfıstığı üretiminde yeterli kâr elde edemiyorum (eğitim karşılaştırması) 45
Çizelge 4.28. Çiftçilere uygulanan vergi adil değildir ifadesine ait analiz sonuçları 46
Çizelge 4.29. Çiftçilere uygulanan vergi adil değildir (ilçe karşılaştırması) 47
Çizelge 4.30. Çiftçilere uygulanan vergi adil değildir (gelir karşılaştırması) 47
Çizelge 4.31. Çiftçilere uygulanan vergi adil değildir (eğitim karşılaştırması) 48
Çizelge 4.32. Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum ifadesine ait analiz sonuçları 49
Çizelge 4.33. Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum (yaş karşılaştırması) 50
Çizelge 4.34. Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum (gelir karşılaştırması) 51
Çizelge 4.35. Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum (eğitim karşılaştırması) 51
Çizelge 4.36. Antepfıstığı üretim destekleri yeterli değildir ifadesine ait analiz sonuçları 53
Çizelge 4.37. Antepfıstığı üretim destekleri yeterli değildir (eğitim karşılaştırması) 53
Çizelge 4.38. Üretimde katlandığım maliyetler oldukça yüksek ifadesine ait analiz sonuçları 55
Çizelge 4.39. Üretimde katlandığım maliyetler oldukça yüksek (yaş karşılaştırması) 55
Çizelge 4.40. Üretimde katlandığım maliyetler oldukça yüksek (eğitim karşılaştırması) 56

Çizelge 4.41. Ürünümü pazarlamada sıkıntı yaşıyorum ifadesine ait analiz sonuçları 56
Çizelge 4.42. Ürünümü pazarlamada sıkıntı yaşıyorum (eğitim karşılaştırması) 57
Çizelge 4.43. Piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor ifadesine ait analiz sonuçları 57
Çizelge 4.44. Piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor (yaş karşılaştırması) 58
Çizelge 4.45. Piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor (eğitim karşılaştırması) 59
Çizelge 4.46. Piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor (arazi miktarı karşılaştırması) 59
Çizelge 4.47. Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum ifadesine ait analiz sonuçları 61
Çizelge 4.48. Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum (yaş karşılaştırması) 61
Çizelge 4.49. Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum (gelir karşılaştırması) 62
Çizelge 4.50. Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum (arazi miktarı karşılaştırması) 63
Çizelge 4.51. Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum (eğitim karşılaştırması) 64

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
INC	Uluslararası Sert Kabuklu ve Kuru Meyve Konseyi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
ŞFÜB	Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Antepfıstığı (*Pistacia vera L.*), sakız ağacıgiller (*Anacardiaceae*) ailesinden ve yenilebilen yapıya sahip bir meyveye ve bu meyvenin yetiştiği ağacına verilen isimdir (Ulusaraç, 1993). Antepfıstığı ilk çağlardan beri bilinmekte olup kral sofralarında dâhi kendine özel bir yer edinmiştir. Antepfıstığının, ‘‘Yeşil Altın”, “Meyvelerin Kralı”, “Altın Ağaç” ve “Kral Meyvesi” gibi isimler ile ilk çağlarda adlandırılmış olması değerli bir meyve olduğunu ve ticari değerinin bulunduğunu ispat etmektedir (Aydoğdu ve ark., 2020a; Karuserci, 2020).

Antepfıstığının yapılan araştırmalarda iki gen merkezine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi Orta Asya’dır. Orta Asya gen merkezinde Afganistan, Hindistan’ın kuzey bölgesi, Pakistan ve Tacikistan yer almaktadır. İkinci gen merkezi Yakın Doğu’dur. Yakın Doğu gen merkezinde ise Anadolu toprakları, Kafkasya, İran ve Türkmenistan bölgesi yer almaktadır (Ulusaraç, 1993; Naseri, 2008). Antepfıstığının kültüre alındığı ilk bölge Güney Anadolu’dur. Bu bölgede Eti uygarlığının ilk kültür çalışmaları yaptığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Plenchon, antepfıstığının kültüre alınışının bundan çok daha eski olduğunu belirtmektedir (Çalışkan ve ark., 2007; Naseri, 2008; Ertürk ve ark., 2015). Günümüzde ise 30-45 güney-kuzey paralellerinin yer aldığı, kuzey yarım kürede ve aynı zamanda mikro klimanın yaşandığı bölgelerin hepsinde antepfıstığı yetiştirilmektedir. Antepfıstığı yoğun olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD, Doğu Akdeniz ülkeleri, Avustralya’nın ve Çin’in sıcak ve kurak bölgelerinde yetiştirilmektedir (Gezginç ve Duman, 2004; Tilkat, 2006; Elbistanlı ve ark., 2020). Antepfıstığı Türkiye’de genellikle Gaziantep, Şanlıurfa, Adıyaman, Siirt, Mardin bölgelerinde yetiştirilmesine karşılık Türkiye’de en son olarak 56 ilde yetiştiriciliği yapıldığı belirtilmektedir (Ertürk ve ark., 2015).

Antepfıstığı kendine özgü lezzeti olan, besin yapısı ve muhteviyatı ile ilgi çekici düzeyde zengindir. Antepfıstığı meyvesi besin yapısı itibariyle badem, fındık ve yerfıstığı gibi içeriğinde yağ bulunduran diğer meyvelerle karşılaştırıldığında besin

değeri itibari ile ilk sırada olup yağ oranı bakımından ise fındıktan sonra gelmektedir. Antepfıstığı aynı zamanda daha yüksek lif içeriğine sahiptir. Antepfıstığının 100 gramında 594 değerinde kalori, 20.8 gram değerinde protein, 51.6 gram değerinde yağ ve 16.4 gram değerinde karbonhidrat içermektedir. Bu içeriğe rağmen antepfıstığının kolesterol içeriği bulunmamaktadır (Zheng, 2011; Gaziantep Ticaret Odası, 2013; Ertürk ve ark., 2015; Çağlar ve ark., 2017; INC, 2021). Ayrıca antepfıstığının insülin direncine karşı olumlu etkileri olduğu da tespit edilmiştir. Kuru yemiş olarak tüketilen antepfıstığı aynı zamanda tatlı, eczacılık, çikolata sanayi gibi kullanım alanı geniş bir üründür (Gezginç ve Duman, 2004; Gaziantep Ticaret Odası, 2013; INC, 2021).

Antepfıstığı toprak alanı bakımından nispeten daha verimsiz alanlarda yetiştirilme imkânına sahiptir. Yazları uzun ve kurak kışları aşırı soğuk istemeyen, biyolojik olarak periyodisite eğilimi olan bir bitki türüdür. Peryodisite; birçok meyve ağacı çeşidinde görülen, mahsulün bir yıl çok verimli olup ikinci yıl çeşitli derecelerde verimin daha az ya da hiç olmamasıdır. Önemli bir antepfıstığı üreticisi olan ABD'de periyodisite sorunu tarımsal teknoloji ve sulama imkânlarıyla çözülmüştür. Ancak Türkiye'de periyodisite şiddetli bir şekilde halen görülmekle beraber periyodisite sürecinin asgariye indirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir (Naseri, 2008; Gaziantep Ticaret Odası, 2013; Ertürk ve ark., 2015; Aydoğdu ve ark., 2020a).

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) 2018 yılı verilerine göre; 17 ülkede 1 008 479 ton antepfıstığı üretimi yapılmıştır. Aynı üretim miktarı 2019 yılında ise 911 829 ton antepfıstığı olarak gerçekleşmiştir. FAO'da antepfıstığı üretimine ilişkin 2020 yılı verileri bulunmamaktadır. Türkiye'de 2018 yılında 240 000 ton antepfıstığı üretimi yapılırken 2019 yılında bu üretim miktarı 85 000 tona düşmüştür (FAO, 2018, 2019). Oransal olarak baktığımızda 2018 yılında dünya antepfıstığı üretiminin %23.79'u, 2019 yılında ise %9.32'si Türkiye'de gerçekleşmiştir. Türkiye'de 2019 yılında yaşanan bu üretim miktarı düşüşünde periyodisitenin etkisi olduğu kadar son yıllarda dünya ile beraber Türkiye'nin yaşadığı kuraklığın etkisi de büyük önem taşımaktadır (Aydoğdu ve ark., 2020a; Aydoğdu ve ark., 2020b; Aydoğdu ve ark., 2021). Ancak ülkemizde özellikle periyodisite etkisinin asgariye indirilmesine yönelik çalışmaların ve antepfıstığında sulama alışkanlıklarının

yaygınlaştırılması ile beraber 2020 yılında Türkiye'de antepfıstığı üretimi 296 376 tona kadar ulaşabilmiştir (TÜİK, 2021a).

Türkiye'de antepfıstığı üretimi birçok ilde yapılmakla beraber antepfıstığı üretiminin yaklaşık %90 ve üzeri üretimi sırasıyla Şanlıurfa, Gaziantep, Siirt, Adıyaman, Kilis, Batman ve Diyarbakır illerinde gerçekleşmiştir. Özellikle Şanlıurfa ilinde 2020 yılında antepfıstığı üretim miktarı 124 534 ton olup bu üretim miktarı aynı yıl Türkiye antepfıstığı üretim miktarının %42.01'sini karşılamaktadır. Şanlıurfa ilinin en yakın takipçisi olan Gaziantep ilinde ise 2020 yılında 100 538 ton antepfıstığı üretimi gerçekleşmiş olup bu üretim miktarı Türkiye antepfıstığı üretim miktarının %33.92'sini karşılamaktadır (TÜİK, 2020).

Tarım sektöründe üreticiler, üretim faaliyetlerinin sürekliliği için girdi temini sağlayabilmek, üretim tekniğine yönelik danışmanlık hizmeti alabilmek ve tarımsal ürün pazarında ortaya çıkabilecek riskleri azaltabilmek amacıyla; örgütlenmek mecburiyetindedirler. Bu örgütlenme modelleri demokratik katılımlı üretici veya yetiştiricilerin oluşturduğu yapılar olabileceği gibi kamu denetimi veya desteği ile de oluşturulabilmektedir. Günümüzde gelişmiş ülkelerin hemen hemen hepsinde; bir ürüne veya gruplarına dayalı uzmanlaşmış örgütlenme biçimlerine rastlanmaktadır. Bu örgütler; ar-ge odaklı, tarımsal ürün işleme sanayisi ve pazarı ile eşgüdümlü çalışabilen örgütlerdir. Ayrıca bu örgütler gerek ulusal gerekse uluslararası tarıma dayalı politikalarda söz alabilecek güçte olan, buna yönelik lobi oluşturabilen, özerk yapılar halinde faaliyetlerini yürütmektedirler (Sayın ve Sayın, 2004; Sevinç, 2021). Şanlıurfa ilinde Türkiye antepfıstığı üretiminin yaklaşık %42'si gerçekleşmektedir. Antepfıstığı üretiminde yakalanan bu potansiyelle birlikte "Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği (ŞFÜB)" 2016 yılında faaliyete başlamıştır. Birliğin öncelikli kurulma amacı; birim alanda elde edilen üretim miktarının arttırılmasıdır. Bununla birlikte antepfıstığı ağaç sayısının arttırılması, verimi etkileyen değişken ve faktörlerin tespit edilmesi, ekim, bakım hasat ve işlemede yeni teknik ve teknolojilerin araştırılması ve kullanılması, uygun sulama yöntemi ve kullanım miktarının tespiti gibi konularda birliğin amaçları arasındadır. Son olarak üreticilerin pazarlamaya yönelik sorunların tespiti ve bu

sorunların çözümüne yönelik araştırmaların yapılması da birliğin kuruluş amaçları içerisindedir (Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği, 2016).

Bu çalışma ile Şanlıurfa ilindeki antepfıstığı üreticilerinin ürünlerini pazarlama konusunda izledikleri yol, pazarlama faaliyetleri, ürünleri ile ilgili piyasa fiyat oluşumları, pazarlama sorunları ve beklentileri öncelikli olarak araştırılmıştır. Bununla beraber Şanlıurfa ilindeki antepfıstığı üreticilerinin ŞUFÜB ile ilişkileri, örgütsel faaliyetlerdeki memnuniyetleri ve antepfıstığı üretimi, saklama-depolama, işleme ve pazarlama konuları ile ilgili olarak birlikten beklentileri araştırılmıştır.

1.1. Dünya'da Antepfıstığı Üretimi

Dünya'da antepfıstığı 30-45 güney-kuzey paralellerinin yer aldığı, kuzey yarım kürede ve aynı zamanda mikro klimanın yaşandığı bölgelerin hepsinde yetiştirilmektedir. Antepfıstığı üretimi yapılan ülkeler sıralamasında İran birinci sıradadır. İran'da Ahmad Aghaii, Akbari, Badami, Kallagouchi, Momtaz, Ohadi, Safidi ve Zarand gibi çeşitler yetiştirilmektedir. Antepfıstığı üretiminde ikinci sırada yer alan ülke ABD'dir. Bu ülkede Golden Hills, Kerman ve Lost Hills çeşitleri önemli miktarda yetiştirilmektedir. Dünya antepfıstığı üretiminde Türkiye üçüncü sıradadır. Ülkemizde; Barak Yıldızı, Beyaz Ben, Halebi, Kırmızı, Keten Köyneği, Siirt, Sultani, Tekin, Uzun vb. çeşitler üretilmektedir (Gezginç ve Duman, 2004; Tilkat, 2006; Zheng, 2011; Yavuz ve ark., 2016; Elbistanlı ve ark., 2020).

Dünyada 2014 yılında 619 706 ha olan antepfıstığı ekim alanı 2019 yılında yaklaşık 1.66 kat artarak 1 milyon ha alanın üzerine çıkmış ve 1 034 796 ha olmuştur. FAO verilerine göre 2015-2019 yılları arasında dünyada antepfıstığı ekim alanları (ha) ülkeler bazında Çizelge 1.1'de verilmiştir (FAO, 2019). Ekim alanı büyüklüğüne göre sırasıyla ilk beş ülke; İran, Türkiye, ABD, Suriye ve Çin'dir. 2019 yılı ekim alanı verilerine göre dünya antepfıstığı ekim alanı toplam 1 034 796 ha olup daha önce isimleri verilen beş ülkenin toplam antepfıstığı ekim alanı dünya antepfıstığı ekim alanının %95.03'üne tekabül etmektedir. Dünyada 2019 yılı içinde antepfıstığı ekim alanı en yüksek olan ülke 411 432 ha ile İran'dır. Türkiye 366 210 ha ekim alanı ile

İran'dan sonra dünya sıralamasında ikinci sıradadır. Dünyada antepfıstığı ekim alanlarının 2015-2019 yılları arası 5 yıllık ortalamalarına bakıldığında; dünya ortalaması 954 385 ha olurken 2019 yılı ülkeler bazında sıralama yine değişmemekte 371 572 ha ortalama ekim alanı ile İran birinci sırada, 330 872 ha ortalama ekim alanı ile Türkiye ise yine ikinci sırada yer almaktadır.

Çizelge 1.1. Dünyada antepfıstığı ekim alanı (ha)

Ülke	2015	2016	2017	2018	2019	Ortalama
İran	334 000	547 487	429 535	135 404	411 432	371 572
Türkiye	291 418	313 432	328 804	354 500	366 210	330 872
ABD	94 292	96 720	101 170	106 840	116 950	103 194
Suriye	59 900	59 900	59 966	59 965	59 989	59 944
Çin	28 064	29 444	30 410	31 330	32 207	30 291
Tunus	26 660	26 580	31 189	29 040	27 995	28 293
İspanya	6 487	14 974	20 415	-	-	13 959*
Madagaskar	6 000	9 000	9 000	10 554	12 181	9 347
Yunanistan	4 001	4 369	4 353	-	-	4 241*
İtalya	3 838	3 813	3 870	-	-	3 840*
Özbekistan	2 500	2 925	2 755	2 912	3 023	2 823
Afganistan	2 242	2 222	2 205	2 188	2 171	2 206
Avustralya	1 429	1 386	1 420	1 454	1 488	1 435
Kırgızistan	606	671	683	694	705	672
Pakistan	193	192	176	171	169	180
Ürdün	301	301	146	150	160	212
Meksika	129	131	127	109	107	121
Azerbaycan	5	12	11	8	9	9
Toplam	862 060	1 113 547	1 026 224	735 311	1 034 787	954 385

* 2018 ve 2019 yıllarına ait veriler bulunamadığından 3 yıllık (2015-2017 yılları arası) ortalamalar alınmıştır.

FAO veri tabanından alınan bilgilere göre 2015-2019 yılları arasında dünyada antepfıstığı üretim miktarı (ton) Çizelge 1.2'de verilmiştir (FAO, 2019). Antepfıstığı üretim miktarına göre dünya lideri olan ilk beş ülke; İran, ABD, Türkiye, Çin ve Suriye olup 2019 yılında bu ülkelerde üretilen toplam 896 445 ton antepfıstığı üretimi dünya üretiminin %98.31'ine tekabül etmektedir.

FAO verilerine göre dünya antepfıstığı üretim miktarı 2016 yılında 1 milyon tonun üzerine çıkmıştır. Ancak 2019 yılında dünya antepfıstığı üretim miktarı 1 milyon tonun altına düşerek 911 827 ton olmuştur. Antepfıstığı üretim miktarı ile dünya lideri olan İran'da 2019 yılında 337 815 ton üretim gerçekleşmiştir. İran'dan sonra ikinci sırada yer alan ülke ise 335 660 ton üretim miktarı ile ABD'dir. Dikkat edilecek

olunursa ekim alanı itibari ile dünya ikincisi olan Türkiye, üretim miktarı bakımından üçüncü sıraya gerilemiştir.

Çizelge 1.2. Dünyada antepfıstığı üretim miktarı (ton)

Ülke	2015	2016	2017	2018	2019	Ortalama
İran	430 000	574 987	648 934	143 695	337 815	427 086
ABD	122 470	406 646	272 290	447 700	335 660	316 953
Türkiye	144 000	170 000	78 000	240 000	85 000	143 400
Çin	83 533	90 310	95 591	100 873	106 155	95 292
Suriye	28 800	28 800	51 048	61 631	31 815	40 419
Yunanistan	9 745	11 265	11 836	8 558	-	10 351*
İspanya	2 599	5 618	7 545	8 277	-	6 010*
İtalya	3 868	3 649	3 873	3 864	-	3 814*
Madagaskar	2 400	3 600	3 500	4 010	4 642	3 630
Tunus	3 000	3400	3 617	3 135	3 109	3 252
Afganistan	2 742	2 729	2 738	2 746	2 755	2 742
Avustralya	1 488	1 457	1 491	1 525	1 559	1 504
Kırgızistan	899	1 002	1 017	1 045	1 073	1 007
Özbekistan	800	861	808	868	909	849
Pakistan	659	706	667	654	695	676
Ürdün	753	967	523	463	528	647
Meksika	58	54	37	61	39	50
Fas	46	47	47	47	47	47
Azerbaycan	14	25	26	22	26	23
Toplam	**837 874**	**1 306 123**	**1 183 588**	**1 029 174**	**911 827**	**1 053 717**

* 2019 yılına ait veri bulunmadığından 4 yıllık (2015-2018yılları arası) ortalama alınmıştır.

Dünyada antepfıstığı verimi 2014 yılında 1 432 kg/ha iken, 2019 yılında 881 kg/ha olarak gerçekleşmiştir. FAO verilerine göre 2015-2019 yılları arasında dünyada ülkeler bazında antepfıstığı ekim alanlarından elde edilen verimlilik (kg/ha) Çizelge 1.3'de verilmiştir (FAO, 2019). Verimlilik düzeyi en yüksek olan ülke Pakistan olup Pakistan'da elden edilen ortalama verimlilik seviyesi 3 764 kg/ha'dır. Pakistan'ı 3 141 kg/ha verimlilik düzeyi ile Çin takip etmektedir. Çizelge 1.1 ve Çizelge 1.2'de belirtildiği üzere Türkiye ekim alanı itibari ile dünya sıralamasında ikinci, üretim miktarı itibari ile dünya sıralamasında üçüncü olmasına rağmen; ortalama 436 kg/ha verimlilik düzeyi ile dünya sıralamasında on üçüncü sırada yer almaktadır. Bu tablonun ortaya çıkmasında özellikle 2018 ve 2019 yıllarında yaşanan verimlilik düzeylerinin etkisi bulunmaktadır. 2015 yılında Türkiye'de antepfıstığında 494 kg/ha verimlilik düzeyi gerçekleşirken 2018 yılında bu verimlilik düzeyi 677 kg/ha olmuştur. Ancak 2019 yılında Türkiye'de antepfıstığı verimlilik düzeyi 232 kg/ha seviyelerine kadar gerilemiştir. Verimlilik düzeyinin bu seviyelere düşmesinin nedenleri; Türkiye'de antepfıstığı üretiminde yaşanan periyodisite, antepfıstığı tarımı yapılan

arazilerin kıraç, verimsiz olması, kuraklaşan ya da değişen iklim koşulları, artan hastalık ve zararlılar gibi faktörlerdir.

Çizelge 1.3. Dünyada antepfıstığı verimliliği (kg/ha)

Ülke	2015	2016	2017	2018	2019	Ortalama
Pakistan	3 415	3 677	3 790	3 825	4 112	3 764
Çin	2 977	3 067	3 143	3 220	3 296	3 141
Ürdün	2 502	3 213	3 582	3 087	3 300	3 137
ABD	1 299	4 204	2 691	4 190	2 870	3 051
Yunanistan	2 436	2 578	2 719	-	-	2 578*
Azerbaycan	2 800	2 083	2 364	2 750	2 889	2 577
Kırgızistan	1 484	1 493	1 489	1 506	1 522	1 499
Afganistan	1 223	1 228	1 242	1 255	1 269	1 243
İran	1 287	1 050	1 511	1 061	821	1 146
Avustralya	1 041	1 051	1 050	1 049	1 048	1 048
İtalya	1 008	957	1 001	-	-	989*
Suriye	481	481	851	1 028	530	674
Türkiye	494	542	237	677	232	436
Meksika	450	412	291	560	365	416
Madagaskar	400	400	389	380	381	390
İspanya	401	375	370	-	-	382*
Özbekistan	320	294	293	298	301	301
Toplam	**1 333**	**1 517**	**1 546**	**1 372**	**881**	**1 330**

* 2018 ve 2019 yıllarına ait veriler bulunamadığından 3 yıllık (2015-2017 yılları arası) ortalamalar alınmıştır.

İran ve ABD'nin antepfıstığı üretim koşulları ve teknikleri benzerlik göstermektedir. Her iki ülkede üretim geniş arazilerde yapılmaktadır. Bu araziler düz, verimli ve sulu arazi niteliklerine sahiptir. Diğer taraftan birim alana daha sık ağaç dikimi yapılmaktadır. Üretim koşullarının bu niteliklerinden dolayı bu ülkelerde verimlilik yüksektir. Türkiye antepfıstığı üretim koşulları bu ülkelerden oldukça farklıdır. Ülkemizde antepfıstığı üretimi kıraç arazilerde ve genellikle susuz koşullarda yapılmaktadır (Aksoy ve ark., 2010a). Ülkemizde yetiştirilen antepfıstığı çeşitleri yoğun bir aromaya sahip olup lezzet ve haz düzeyi daha yüksektir. Ayrıca ülkemizde üretimi yapılan antepfıstığı çeşitleri küçük ve uzundur. İran ve ABD'de yetiştiriciliği yapılan antepfıstığı çeşitler ise daha fazla verime sahip olmalarına rağmen yuvarlak, iri, çıtlaklık oranı düşük ve ülkemizdeki çeşitlere göre lezzet düzeyi haz verici değildir (Aksoy, 2002). Diğer taraftan son yıllarda Çin'in antepfıstığı ekim alanı ve üretim miktarında yakalamış olduğu seviye dikkat çekicidir. Ancak Çin'de yetiştirilen antepfıstığı çeşidi *Pistacia chinensis* familyasına mensup bir fıstık çeşidi olup çerezlik ya da gıda olarak tüketilmemektedir. Bu antepfıstığı çeşidi daha çok biyodizel yakıt

üretiminde hammadde olarak kullanılmak amacıyla yetiştirilmektedir (Yu ve ark., 2011; Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, 2017; Elbistanlı ve ark., 2020).

1.2. Türkiye'de Antepfıstığı Üretimi

Türkiye'de antepfıstığı üretiminin profesyonel anlamda ilk olarak yapıldığı yer Şanlıurfa ilinin Ceylanpınar ilçesidir. Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliğinde 1948 yılında 114 dekar alanda üretim yapılmıştır. Antepfıstığı Türkiye'nin batı bölgelerinde çoğunlukla çerez olarak tüketilir. Türkiye'nin doğu bölgelerinde ise hem çerez olarak tüketilir hem de tatlılarda hammadde olarak kullanılır. Ülkemizde genellikle yeşil renkte olan iç verimleri ile uzun yanı zamanda kabuğu kırmızı renkte olan antepfıstığı çeşidi üretilmektedir. Diğer antepfıstığı çeşitleri ise çerez olarak tüketilmekte ve kullanılmaktadır (Sönmezdağ, 2015; Elbistanlı ve ark., 2020). Türkiye'de antepfıstığı birçok ilde yetiştirilmekle beraber toprak ve iklim koşullarının uygunluğu dolayısıyla yoğun olarak Güneydoğu Anadolu illerinde yetiştirilmektedir (Aksoy, 2002; Çalışkan ve ark., 2007; Aydoğdu ve ark., 2020a; Elbistanlı ve ark., 2020).

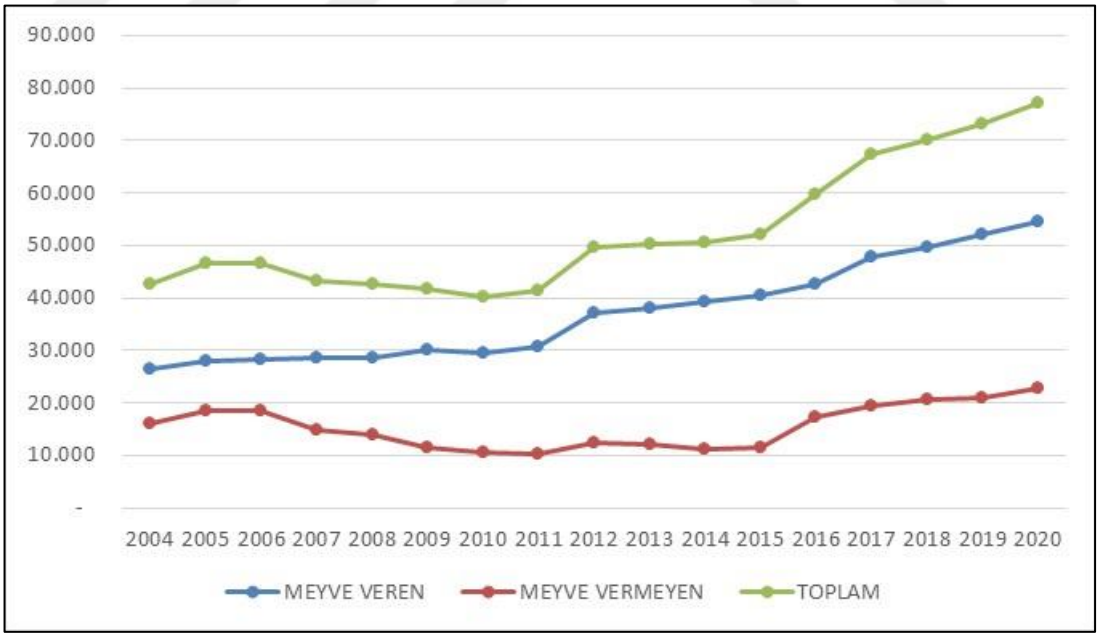
Çizelge 1.4'de Türkiye'de antepfıstığı ekim alanları (ha) verilmiştir. Seçilen iller antepfıstığı ekim alanları itibari ile ilk sırada yer alan illerdir (TÜİK, 2021a).

Çizelge 1.4. Türkiye'de ve seçilmiş illerde antepfıstığı ekim alanları (ha)

Yıllar	Ş.Urfa	G.Antep	Siirt	Adıyaman	K.Maraş	Batman	Kilis	Mardin	Türkiye
2004	77 069	96 803	5 250	26 652	3 350	1 568	3 000	670	220 000
2005	77 069	95 548	26 783	26 642	4 400	1 388	3 112	923	241 000
2006	77 069	96 366	27 256	26 641	3 500	1 388	3 112	924	241 467
2007	77 069	80 246	28 459	23 973	5 200	1 261	3 117	1 078	225 684
2008	77 542	80 346	27 450	23 773	5 600	1 127	3 117	1 100	225 371
2009	76 804	79 164	18 250	23 653	6 100	1 095	3 117	1 118	214 489
2010	77 364	83 046	20 505	23 536	6 100	2 213	3 117	893	221 222
2011	85 722	86 573	20 999	23 970	6 100	2 345	2 827	974	233 836
2012	87 552	130 107	23 438	24 490	6 824	2 385	3 305	999	283 551
2013	88 766	129 934	18 957	24 511	6 868	1 673	5 302	1 014	281 355
2014	88 507	129 845	19 066	24 853	6 660	2 077	5 947	1 014	282 333
2015	96 862	129 920	19 066	25 439	6 660	2 067	5 947	1 002	291 417
2016	112 989	133 538	19 895	26 129	6 660	2 475	6 467	1 002	313 431
2017	125 398	136 347	18 807	25 809	6 799	3 798	6 335	1 068	328 804
2018	139 216	136 347	28 207	26 392	7 528	4 479	6 482	1 487	354 500
2019	141 148	139 375	28 520	26 960	8 285	7 512	6 792	2 183	366 210
2020	146 743	140 834	32 060	27 348	9 361	9 305	6 966	2 834	381 846

TÜİK verilerine göre 2020 yılında antepfıstığı ekim alanı toplam 381 846 ha'dır. İller bazında bakıldığında en fazla antepfıstığı ekim alanı Şanlıurfa ilinde bulunmakta olup 2020 yılında Şanlıurfa ilinde 146 743 ha ekim alanı tespit edilmiştir. Şanlıurfa ilinde 2020 yılında tespit edilen antepfıstığı ekim alanı Türkiye antepfıstığı ekim alanının %38.42'sine tekabül etmektedir. Diğer taraftan Çizelge 1.4'de seçilmiş olan illerin 2020 yılı itibari ile toplam antepfıstığı ekim alanı (375 451 ha) Türkiye antepfıstığı ekim alanının %98.32'sine tekabül etmektedir. Türkiye'de 2004 yılında 220 000 ha olan antepfıstığı ekim alanı yaklaşık 1.7 kat artarak 2020 yılında 381 846 ha olmuştur. İller bazında değişimlere bakıldığında 2004 – 2020 yılları arasında en yüksek değişimin sırasıyla Siirt, Batman ve Mardin illerinde gerçekleştiği görülmektedir. Siirt ilinde 2004 – 2020 yılları arasında 6.1 kat antepfıstığı ekim alanında artış gerçekleşirken, Batman ilinde 5.9 kat ve Mardin ilinde 4.2 kat artış gerçekleşmiştir.

TÜİK'den alınan veriler ışığında Şekil 1.1'de Türkiye'de 2004 – 2020 yılları arasında antepfıstığı ağacı sayısı değişim grafiği verilmiştir (TÜİK, 2021a).

Şekil 1.1. Türkiye'de 2004 – 2020 yılları arası antepfıstığı ağacı sayısı değişimi (x1000 adet)

Türkiye'de 2004 yılında toplam 42 500 000 adet antepfıstığı ağacı bulunurken 2020 yılında bu rakam yaklaşık 1.8 kat artarak 77 270 149 adet olmuştur. Türkiye'de 2004 yılında meyve veren antepfıstığı ağacı sayısı toplam 26 500 000 adet olup 2020 yılında bu rakam yaklaşık 2.05 kat artarak 54 548 247 adet olmuştur. Türkiye'de 2004 yılında toplam 16 000 000 meyve vermeyen antepfıstığı ağacı sayısı 2020 yılında bu rakam yaklaşık 1.42 kat artarak 22 721 902 adet olmuştur (Şekil 1.1).

Çizelge 1.5'de Türkiye'de antepfıstığı üretiminde lider olan illerdeki meyve veren ağaç sayılarındaki değişim verilmiştir. Türkiye'de 2020 yılı itibari ile meyve veren antepfıstığı ağaç sayısının en fazla olduğu il yaklaşık 20 milyon ağaç ile Şanlıurfa ilidir. Şanlıurfa ilinde meyve veren ağaç sayısının oranı Türkiye'nin %36.68'ine tekabül etmektedir (TÜİK, 2021a).

Çizelge 1.5. Seçilmiş illerde meyve veren antepfıstığı ağaç sayısı (x1000 adet)

Yıllar	Şanlıurfa	Gaziantep	Siirt	Adıyaman	K.Maraş	Kilis	Batman	Mardin
2004	9 011	9 624	706	3 462	614	172	75	124
2005	9 881	9 710	725	3 464	1 042	195	75	125
2006	9 881	9 802	824	3 475	1 067	205	87	127
2007	10 176	9 722	872	3 331	1 060	205	72	146
2008	10 380	9 730	921	3 333	1 038	205	47	151
2009	10 556	10 214	2 076	3 329	787	230	52	152
2010	9 856	10 288	2 417	3 095	808	250	172	158
2011	10 719	10 452	2 573	3 203	809	198	194	159
2012	10 811	16 163	2 847	3 219	856	321	147	169
2013	11 018	16 189	2 892	3 790	856	521	109	178
2014	12 011	16 390	2 943	3 864	798	589	111	179
2015	12 844	16 413	2 743	4 209	798	714	340	178
2016	13 812	17 182	2 809	4 453	798	776	289	205
2017	18 300	17 703	2 708	4 669	810	805	308	182
2018	18 552	17 992	5 319	4 664	817	771	198	77
2019	19 998	18 355	4 999	4 802	906	837	239	89
2020	20 011	18 460	7 062	4 892	962	848	289	104

Yıllar itibari ile meyve veren antepfıstığı ağaç sayısında meydana gelen değişime baktığımızda Mardin ili dışındaki tüm illerde artışın var olduğu tespit edilmiştir. Oransal olarak en fazla artışın Siirt ilinde gerçekleştiği görülmektedir. Siirt ilinde 2004 yılında yaklaşık 706 bin adet olan meyve veren antepfıstığı ağaç sayısı on kat artarak 2020 yılında yaklaşık 7 milyon adet olmuştur.

TÜİK'den alınan veriler ışığında Çizelge 1.6'da Türkiye'de ve seçilmiş illerde 2004 – 2020 yılları arasında antepfıstığı üretim miktarları (ton) verilmiştir. Yıllar itibari ile Türkiye'de antepfıstığı üretim miktarları incelendiğinde; antepfıstığı üretiminin periyodisitenin ciddi anlamda etkisi altında olduğu görülmektedir. Ancak bu etkiye rağmen 2020 yılında Türkiye'de toplam 296 376 ton antepfıstığı üretimi gerçekleşmiştir. Daha öncede bahsedildiği üzere Türkiye'de en fazla antepfıstığı üretimi yapılan il Şanlıurfa ilidir. Şanlıurfa ilinde 2020 yılında 124 534 ton antepfıstığı üretimi gerçekleştirilmiş olup bu üretim miktarı Türkiye antepfıstığı üretiminin %42'sine tekabül etmektedir.

Çizelge 1.6. Türkiye'de ve seçilmiş illerde antepfıstığı üretim miktarı (ton)

Yıllar	Ş.Urfa	G.Antep	Siirt	Adıyaman	K.Maraş	Batman	Kilis	Mardin	Türkiye
2004	8 133	4 885	2 214	1 697	3 963	520	515	565	30 000
2005	18 993	20 388	2 175	2 900	5 260	556	1 171	582	60 000
2006	42 158	47 724	2 472	2 912	5 184	526	616	607	110 000
2007	13 586	36 427	2 438	8 680	3 227	462	890	646	73 416
2008	45 163	47 636	5 205	7 686	3 367	360	1 071	956	120 113
2009	13 884	41 067	11 513	4 908	2 990	311	870	603	81 795
2010	38 925	52 558	11 128	10 828	4 317	723	1 534	762	128 000
2011	36 619	36 853	12 617	9 263	4 892	935	1 331	1 319	112 000
2012	49 236	56 233	17 478	7 135	4 914	675	1 786	1 576	150 000
2013	30 574	9 936	18 831	8 460	5 245	652	3 115	1 661	88 600
2014	21 494	17 231	15 228	9 704	2 438	692	2 349	1 213	80 000
2015	47 848	53 109	11 221	15 368	2 197	1 654	2 271	1 659	144 000
2016	48 106	75 298	6 713	18 758	6 124	1 518	2 183	1 921	170 000
2017	28 507	14 762	7 944	10 440	3 704	1 206	3 217	1 397	78 000
2018	100 107	90 183	11 301	24 015	3 953	960	4 304	648	240 000
2019	31 931	26 343	12 208	2 667	1 012	1 037	2 169	1 123	85 000
2020	124 534	100 538	25 624	25 112	5 451	1 203	5 022	1 254	296 376

Türkiye'de oransal olarak antepfıstığı üretim miktarı artışına bakıldığında; 2004 yılında 30 000 ton seviyesinde olan üretim miktarı 2020 yılında hemen hemen 10 kat artarak 296 376 ton olmuştur. İller bazında en yüksek artış Gaziantep ilinde gerçekleşmiştir. Gaziantep ilinde 2004 yılında 4 885 ton olan antepfıstığı üretim miktarı 2020 yılında hemen hemen 21 kat artarak 100 538 ton seviyesine ulaşmıştır. Gaziantep ilinden sonra oransal olarak en yüksek artışın gerçekleştiği iller Şanlıurfa ve Adıyaman illeridir. Şanlıurfa ve Adıyaman illerinde antepfıstığı üretimleri 2004 yılına göre hemen hemen 15 kat artarak 2020 yılında Şanlıurfa ilinde 124 534 ton Adıyaman ilinde ise 25 112 ton olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 1.7'de Türkiye'nin ve seçilmiş illerin antepfıstığı üretim verimlilikleri (kg/ha) verilmiştir. Daha önce bahsedildiği üzere Türkiye antepfıstığı ekim alanı, ağaç sayısı ve üretim miktarı açısından dünya sıralamasında birinci sıralarda kendine yer bulurken özellikle antepfıstığı verimliliği konusunda dünya sıralamasında gerilerde yer almaktadır. Dünya antepfıstığı verimlilik düzeyi 2015-2019 yılları ortalaması 1330 kg/ha iken Türkiye de 2004 yılından bu güne yaşanan en yüksek verimlilik düzeyi 2020 yılında 776 kg/ha olmuştur. Seçilmiş iller içerisinde 2020 yılında verimlilik düzeyi en yüksek il 918 kg/ha verimlilik seviyesi ile Adıyaman ilidir. Şanlıurfa ili 2020 yılında 849 kg/ha verimlilik seviyesi ile ikinci sıradadır.

Çizelge 1.7. Türkiye'de ve seçilmiş illerde antepfıstığı verimi (kg/ha)

Yıllar	Ş.Urfa	G.Antep	Siirt	Adıyaman	K.Maraş	Batman	Kilis	Mardin	Türkiye
2004	106	50	422	64	1 183	332	172	843	136
2005	246	213	81	109	1 195	401	376	631	249
2006	547	495	91	109	1 481	379	198	657	456
2007	176	454	86	362	621	366	286	599	325
2008	582	593	190	323	601	319	344	869	533
2009	181	519	631	208	490	284	279	539	381
2010	503	633	543	460	708	327	492	853	579
2011	427	426	601	386	802	399	471	1 354	479
2012	562	432	746	291	720	283	540	1 578	529
2013	344	76	993	345	764	390	588	1 638	315
2014	243	133	799	390	366	333	395	1 196	283
2015	494	409	589	604	330	800	382	1 656	494
2016	426	564	337	718	920	613	338	1 917	542
2017	227	108	422	405	545	318	508	1 308	237
2018	719	661	401	910	525	214	664	436	677
2019	226	189	428	99	122	138	319	514	232
2020	849	714	799	918	582	129	721	442	776

Türkiye antepfıstığı ekim alanı ve üretim miktarı bakımından dünya sıralamasında ilk üçe girmekteyken verimlilik konusunda maalesef aynı başarı sağlanamamaktadır. Bunun en önemli nedeni Türkiye'de antepfıstığı ekim alanlarının kıraç ve verimsiz topraklardan oluşan alanların olmasıdır. Kısacası Türkiye'de diğer bitkisel üretim imkânının sağlanamadığı, atıl durumda ve kıraç arazilerde antepfıstığı üretimi yapılmaktadır. Diğer taraftan ülkemizde tarımı yapılan antepfıstığı türleri her ne kadar lezzet ve aroma bakımından diğer ülkelerde tarımı yapılan antepfıstığı cinslerine göre daha zenginse de verimlilik bakımından oldukça düşük verimliliğe sahip olan cinslerdir. Diğer taraftan antepfıstığı ekim alanlarında sulama imkânlarının kısıtlılığı dolayısıyla ağaçlarda sulama da yapılamamaktadır. Ülkemizde antepfıstığı

üretimi çoğunlukla toprak, doğa, iklim ve yağış koşullarının elverişliliğine bağlıdır. Bu ve buna benzer nedenler dolayısıyla ülkemizde antepfıstığı verimliliği diğer ülkelere göre oldukça düşük seviyelerdedir.

1.3. Dünya Antepfıstığı Ticareti

FAO'dan alınan veriler ışığında Çizelge 1.8'de dünya kuru kabuklu antepfıstığı ihracat miktarı bakımından dünya sıralamasına giren ülkelerin listesi hazırlanmıştır (FAO, 2019). Listede 2015-2019 yılları arası veriler bulunmakta olup FAO'da 2020 yılı verilerine ulaşılamamıştır. Ülke sıralamaları 2015 – 2020 yılları arası toplam kuru kabuklu antepfıstığı ihracat miktarlarının ortalamalarına göre hazırlanmıştır.

Çizelge 1.8. Dünya kuru kabuklu antepfıstığı ihracatı (ton)

Ülke	2015	2016	2017	2018	2019	Ortalama
ABD	81 896	135 618	192 217	193 223	229 697	166 530
İran	125 170	138 298	130 882	41 832	78 547	102 946
Çin	50 712	82 688	65 774	67 740	70 040	67 391
Almanya	13 852	17 338	13 311	14 686	10 044	13 846
Birleşik A.E.	12 097	8 807	6 608	10 704	10 930	9 829
Belçika	7 599	8 191	11 304	9 519	7 568	8 836
Hollanda	8 929	10 028	9 436	8 205	6 818	8 683
Türkiye	3 154	4 710	2 706	4 777	15 951	6 260
Suriye	2 882	4 538	3 408	3 807	2 294	3 386
Madagaskar	2 289	3 485	1 328	1 570	5 621	2 859
Afganistan	1 499	1 069	2 288	2 707	3 498	2 212
Yunanistan	2 130	2 954	2 424	2 089	1 063	2 132
Lüksemburg	2 436	1 329	303	796	1 758	1 324
İspanya	1 160	1 220	1 077	1 313	1 605	1 275
İtalya	378	613	730	1 335	1 585	928
Avustralya	402	780	458	1 394	838	774
Fransa	315	228	394	463	906	461
Kırgızistan	364	174	107	871	570	417
Toplam	**317 264**	**422 068**	**444 755**	**367 031**	**449 333**	**400 090**

Dünya kuru kabuklu antepfıstığı ihracatında lider konumda olan ilk beş ülke sırasıyla ABD, İran, Çin, Almanya ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir. Türkiye ortalama 6 260 ton antepfıstığı ihracatı ile dünyada sekizinci sırada yer almaktadır. 2015 ve 2016 yıllarında dünya antepfıstığı ihracatında İran lider konumda iken 2017 den sonra dünya liderliği ABD'ye geçmiştir. ABD'nin özellikle 2019 yılında kuru kabuklu antepfıstığı ihracat rakamı 229 697 ton olup bu rakam 2019 yılı dünya kuru kabuklu antepfıstığı ihracat düzeyinin yaklaşık %51'ine tekabül etmektedir. ABD'nin 2019 yılı

kuru kabuklu antepfıstığı ihracat düzeyi en yakın takipçisi olan İran'ın ise yaklaşık 2.9 katıdır (Çizelge 1.8).

FAO'dan alınan veriler ışığında Çizelge 1.9'da dünya kuru kabuklu antepfıstığı ithalat miktarı bakımından dünya sıralamasına giren ülkelerin listesi hazırlanmıştır (FAO, 2019). Listede 2015-2019 yılları arası veriler bulunmakta olup FAO'da 2020 yılı verilerine ulaşılamamıştır. Ülke sıralamaları 2015 – 2020 yılları arası toplam kuru kabuklu antepfıstığı ithalat miktarlarının ortalamalarına göre hazırlanmıştır.

Çizelge 1.9. Dünya kuru kabuklu antepfıstığı ithalatı (ton)

Ülke	2015	2016	2017	2018	2019	Ortalama
Çin	81 753	123 554	138 108	138 337	179 484	132 247
Almanya	32 234	32 747	42 877	42 291	45 071	39 044
İtalya	10 670	11 570	14 153	15 978	18 370	14 148
Hindistan	10 841	9 710	13 543	15 847	16 725	13 333
Birleşik A.E.	18 072	14 167	12 341	13 132	13 204	14 183
Lüksemburg	21 015	8 187	9 240	8 735	8 488	11 133
İspanya	7 944	8 934	10 767	11 548	14 790	10 797
Belçika	8 380	9 335	12 796	10 153	10 953	10 323
Hollanda	10 110	8 537	9 973	9 637	8 154	9 282
Irak	6 805	9 795	9 663	8 694	8 500	8 691
S.Arabistan	8 961	7 825	9 551	8 553	9 321	8 842
Fransa	7 246	7 953	8 463	8 553	8 293	8 102
Kazakistan	4 962	7 170	8 152	5 844	4 248	6 075
İngiltere	5 588	3 792	4 039	4 604	4 906	4 586
İsrail	3 613	3 204	5 506	3 118	4 626	4 013
Rusya	2 270	2 256	3 277	4 309	6 805	3 783
Türkiye	15	29	8	98	15 365	3 103
Polonya	2 865	2 697	2 561	2 980	2 771	2 775
Toplam	**243 344**	**271 462**	**315 018**	**312 411**	**380 074**	**304 462**

Dünya kuru kabuklu antepfıstığı ithalatı konusunda lider konumda olan ilk beş ülke sırasıyla Çin, Almanya, Hindistan, İtalya ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir. Kabuklu antepfıstığı ithalatının en fazla yapıldığı ülke olan Çin'de 2019 yılı itibariyle 179 484 ton ithalat yapılmış olup bu ithalat miktarı dünya toplam kabuklu antepfıstığı ithalatının %47.22'sine tekabül etmektedir. Türkiye ortalama 3 103 ton ile sonlarda yer almaktadır. Ancak Çizelge 1.9'a bakıldığında Türkiye'nin 2019 yılına kadar 100 tonun altında kabuklu antepfıstığı ithalatı gerçekleştirdiği 2019 yılında ise 15 365 ton gibi ciddi bir ithalat rakamına ulaştığı görülmektedir. Diğer taraftan kabuklu antepfıstığında ithalatçı konumunda olan ülkelerin çoğunluğunun AB ülkesi olduğunu söylemek mümkündür. Bu ülkelerde kabuklu antepfıstığı özellikle gıda sanayisinde

hammadde olarak kullanılmaktadır (Çizelge 1.9). Almanya, Belçika, Lüksemburg, ve Hollanda gibi ülkeler üretim yapmamalarına rağmen antepfıstığını re-export olarak ihraç etmektedirler (Elbistanlı ve ark., 2020).

1.4. Tarım Sektöründe Örgütlenme

Tarım sektörü; faaliyet sürecinin yoğun olarak doğa koşullarına bağlı olması, faaliyet sonucunda elde edilen ürünlerin arz elastikiyetinin düşük hatta sıfıra yakın olması, diğer sektör faaliyetlerine göre net gelir seviyesinin düşük olması, girdi, teknik ve kalifiye eleman teminleri konularında sıkıntıların yaşanması gibi nedenlerle ciddi risk faktörleri karşı karşıyadır. Bununla birlikte tarım sektörü; toplumun beslenmesi için besin ve gıda maddelerin üretilmesi, istihdam yaratması, milli gelir artışı ve dış ticaret dengesini sağlaması, diğer sektör yatırımlarına finansman ve hammadde kaynağı oluşturması gibi nedenler ile de vazgeçilmezdir. Tarım sektörünün karşı karşıya olduğu bu faktörler üretici ve yetiştiricileri örgütlenmeye zorlamaktadır (Sayın ve Sayın, 2004; Zeuli ve Cropp, 2004; Zeuli ve Redel, 2005; Yavuz ve Dilek, 2019; Aydoğdu ve ark., 2020b; Sevinç, 2021).

Örgütlenme kelime anlamı itibari ile ortak yaşam alanı oluşturma ve hareket etme, ortak emek verme ve bu süreçleri kurumsallaştırma olarak tanımlanabilir. Bir ülkenin siyaseten, politik açıdan ve iktisadi özellikler bakımından istenilen düzeyde gelişebilmesi etkili, yaygın ve tabana yayılan örgütlenme ile doğrudan ilişkilidir (Karlı ve ark., 2018; Ayalp, 2020).

Gelişmiş ya da gelişme hızı yüksek olan ülkelerin karar vericileri ve politika yapıcılarının örgütlenmeyi ciddi anlamda önemsedikleri bilinmektedir. Ayrıca siyasi iktidarların, politikaları ile örgütlerin amaçlarını eşleştirerek, sosyal ve ekonomik uygulamalarda ortaya çıkan sorumluluğu çok daha geniş paydaşlara dağıttığı görülmektedir. Özellikle tarım ve hayvancılık sektöründe örgütlenmenin çok daha önemli olduğu belirtilmektedir. Örgütlenme ile tarım sektöründe tam rekabet piyasa şartları daha fonksiyonel işleyecek, üretici ve yetiştiricilerin rekabet ve pazarlık gücü artacaktır. Bu durum özellikle küçük ölçekli tarım işletmelerinin dünya piyasalarıyla

yer bulmalarını ve rekabet edebilmesini de sağlayacaktır. Nihai olarak emek arzının sanayi ve hizmet sektörüne daha sağlıklı ve planlı biçimde kaydırılmasının önü açılacaktır. Tüm bunlara ek olarak siyasi karar merciler üzerinde politik güç oluşturulabilecek, yayım ve eğitim hizmetleri ile planlamaya yönelik envanterin doğrudan ve sağlıklı temin edilmesinin önü açılacaktır (Can ve Sakarya, 2012; Semerci ve Çelik, 2016).

Son yıllarda çok farklı düzenlemeler ve yasal desteklere dayanarak çeşitli üretici örgütlenmelerinin kurulduğu görülmüştür. Kooperatif tipi örgütlenme modeli ile birçok üretici tarım sektöründe varlığını korumaya yönelik başarılı olamamış ve sorunlarını çözememiştir. Bu nedenle üreticiler birlikler ve derneklere yönelmişlerdir (Sayın ve Sayın, 2004). Bu tür örgütler öncelikli olarak üye ve/veya ortaklarına üretim aşamalarında teknik konularda bilgi aktarmak amacıyla kurulmuştur. Bu süreçte üye ve/veya ortaklar arasında fikir alışverişinin yaşanması ve katılımın sağlanması için de ortam yaratmaktadır. Ancak en önemli amacı gerek pazara gerekse politika yapıcılarının kararlarına yönelik ortak ve/veya üyelerinin menfaatlerini korumaktır (Yercan, 2007).

Türkiye'de tarımsal üreticilerin örgütlenmesine yönelik 2004 yılında önemli bir adım atılmıştır. TBMM'inde kabul edilen 29.06.2004 tarihli ve 5200 nolu "Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu" tarımsal üreticilerin örgütlenmesinin sağlanmasına yönelik önemli bir adımdır (Resmi Gazete, 2004). Kanunun ana başlıkları tarımsal planlama, nihai ürünlerin kalitesini arttırma, nihai ürün pazarına uygun koşullarda sevk etme gibi hususlar olup bu amaçla çiftçilerin birlik oluşturmalarının sağlanmasıdır. Böylelikle birlik üyelerinin pazarda rekabet güçlerinin arttırılması da sağlanacaktır.

Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu kapsamında Türkiye'de 2021 yılında bulunan tarımsal üretici birliği sayıları Çizelge 1.10'da verilmiştir. Türkiye'de toplam 869 adet tarımsal üretici birliği bulunmakta olup bunun 238 adedi bitkisel üretim yapan üreticilerin oluşturduğu birliklerdir. Bitkisel üretim birliklerinin toplam üye sayısı ise 21 308'dir (Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2021).

Çizelge 1.10. Türkiye'de tarımsal üretici birlikleri

Üretici Birlikleri	Birlik Sayısı	Üye Sayısı
Hayvansal Üretim	571	320 709
Bitkisel Üretim	238	21 308
Su Ürünleri Üretimi	30	1 197
Organik Üretim	30	2 438
Toplam	**869**	**345 652**

Bitkisel üretim birlikleri içerisinde ürün bazlı verilere bakıldığında Türkiye'de 2021 yılında antepfıstığı ürününde toplam 3 adet birliğin faaliyette olduğu ve bu birliklerdeki üye sayısının ise 281 olduğu tespit edilmiştir (Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2021). Türkiye'nin dünya antepfıstığı üretimindeki konumu, Şanlıurfa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre sadece Şanlıurfa ilinde yaklaşık 20 bin antepfıstığı üreticisi olduğu ve Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği'nin üye sayısının 16 üretici olduğu bilgileri dikkate alındığında ortaya çıkan bu tablo oldukça düşündürücüdür.

Bu çalışmanın öncelikli amacı; Şanlıurfa ilinde üretimi yapılan antepfıstığının pazarlama ağının nasıl oluştuğunun tespit edilmesidir. Daha sonra özellikle tarımsal faaliyetlerde üretim, eğitim, saklama, işleme ve pazarlama gibi süreçlerde önemli görevler üstlenen "Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği'ne" yönelik üreticilerin birlik ile olan ilişkileri, memnuniyetleri ve beklentileri ortaya koymak amaçlanmıştır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Bu tez çalışmasının konusu iki alt başlığa ayrılmaktadır. İlk olarak Şanlıurfa ilinde antepfıstığı üreticilerinin ürünlerinin pazarlama ağını nasıl oluşturduğu araştırmanın konusudur. İkinci olarak Şanlıurfa antepfıstığı üreticilerinin "Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği'ne" yönelik algıları araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma ile ilgili literatür taraması "tarımsal ürün pazarlama ağı" ve "tarımsal üretici birliği algısı" çerçevesinde yapılmıştır.

Sayın ve Sayın (2004) çalışmalarında; Türkiye'de tarıma dayalı kurulan örgütlerin kuruluş amaçlarının üyelerine teknik bilgilendirme, işleme, depolama, ürün pazarlaması, girdi sağlama ve finansman temini gibi hususlarda yardımcı olmak ve hizmet etmek olduğunu belirtmişlerdir. Ancak kurulan örgütlerin fonksiyonel anlamda başarılı olamadıklarını belirtmişlerdir. Yazarlara göre bu başarısızlığın nedenleri; kendilerinden beklenen ekonomik ve sosyal amaçlardan uzak örgütlerin sayılarının artması, üyelerde örgüt bilincinin ve aidiyet duygusunun, yetersiz finansman, devletin baskıları dolayısıyla özerk bir yapının sağlanamaması gibi nedenlerdir. Güçlü ve başarılı bir örgütlenme için; tabandan yapılanma, özerk ve demokratik bir yapı, uzmanlaşma, dikey örgütlenme, katma değer yaratacak işleme tesisleri ve pazar ile uyum, dijital teknoloji ve imkânların kullanılması gerektiği belirtilmiştir.

Benek (2006) çalışmasında; Şanlıurfa ilinin tarımsal potansiyelinin çok yüksek olduğunu ancak istenilen seviyenin bir türlü yakalanamadığını belirtmiştir. Bölgede tarıma dayalı kalkınmanın sağlanabilmesinin üretici ve yetiştiricilerin örgütlenmesi ile mümkün olduğu belirtilmiştir. Böylelikle kırsalda yoksulluğun giderilebileceği ve tarım sektöründe ve kırsal kesimde istenilen refah seviyesinin yakalanabileceği dile getirilmiştir.

Kallsen ve ark. (2009) California fıstık yetiştiricilerinin uzun süredir tek tip dişi ('Kerman') ve tek tip erkek ('Peters') çeşitlerini kullanıldığını ancak bu tiplerden elde edilen ürünlerin pazarlama konusunda ithal fıstık çeşitleri ile rekabet edemediklerini

belirtmiştir. Antepfıstığı endüstrisi için yeni çeşitleri değerlendirmek üzere, San Joaquin Vadisi'nde farklı bir çeşit üzerinde denemeler yapılarak on yılın sonunda başarıya ulaşılmıştır. Elde edilen yeni ürünün özellikle ABD pazarında ithal ürünler ile rekabet edebilecek seviyede olduğunu ve endüstriyel işleme için yeterli koşullara sahip olduğu savunulmuştur. Bu sayede sadece ABD antepfıstığı ithalatı değil uluslararası antepfıstığı ticaretinin de ciddi anlamda etkileneceğini belirtmişlerdir.

Ukav ve ark. (2011) Adıyaman ilinde antepfıstığı üretimini öncelikle sosyo-ekonomik bakımdan incelemiş, teknik yetersizliği gidermeye ve karşı karşıya kalınan sorunların çözümüne yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Araştırmacılara göre; kavlama yapılan antepfıstıkları pazara çıkmadan önce uygun olmayan depolarda ve ortamlarda saklanmaktadır. Üreticilerin sulama problemi ve hastalık-zararlılar ile ilgili ciddi sorunlar ile karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca antepfıstığı konusunda uzman kişiler tarafından antepfıstığı üreticilerine modern yetiştiricilik teknikleri konusunda eğitimlerin verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Üreticilerin antepfıstığı üretiminden pazarlanmasına kadar her aşamada örgütlenmesi gerektiği ve bunun için üretici birliğine ihtiyaçları olduğu belirtilmiştir.

Kızılaslan ve Doğan (2013) çalışmalarında; Tokat İli Kazova mevkiisin de bulunan "Yaş Sebze Meyve Üreticileri Birliği"'ne üye olan üreticilerin sosyolojik ve ekonomik yapılarını ortaya koymuştur. Üreticilerin ürünlerini pazarlama şekilleri ve kanallarını, bölgedeki tarımsal ürünlerin pazarlanma yapısını ve çiftçilerin birlikle olan ilişkilerini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda; üreticilerin birlikleri ile ilgili yeterli bilgilerinin olmadığı, birliklerden aldıkları teknik desteğin yetersiz olduğu, birliğin yöneticilerine güvenmedikleri tespit edilmiştir. Üreticilere göre birlik hiçbir beklentilerini gerçekleştirmemektedir.

Sağlam ve İnan (2014) çalışmalarında Uşak ilinde bulunan çiftçilerin sosyo-ekonomik yapısını araştırarak, çiftçilerin örgütlenmeye yönelik algı, beklenti ve bilgi düzeylerini ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar örgütlenme konusunda yaşanan en önemli sorununun yönetim sorunu olduğunu tespit etmişledir. Üreticilerin eğitim düzeyleri ile çiftçi örgütlenmesi tanımını ve işlevleri hakkında bilgi sahibi olmaları

arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Eğitim düzeyinin yükseldikçe çiftçilerin örgütlenmeye olumlu baktıkları, idari yapıda söz sahibi oldukları ve birliğe olan aidiyet duygularının arttığı tespit edilmiştir. Buna rağmen genel anlamda örgütlenme bilincinin tam olarak yerleşmediği ve bu sorunun çözümüne yönelik yayım çalışmalarının yetersiz olduğu belirtilmiştir.

Daneshpour (2015) çalışmasında; antepfıstığının meyve bahçelerinden işlem merkezlerine taşınmasını optimize etmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma ile lojistik verimliliğini artırmak ve çevresel etkileri azaltmak amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikli olarak meyve bahçelerinin mevcut işleme merkezlerine tahsis edilmesi ve ikinci olarak ise meyve bahçelerinin yeniden tahsis edilmesi önerilmiştir. Analiz sonucunda meyve bahçelerinin değiştirilmeden merkezi konumunda işleme tesisisin kurulmasının hem lojistik maliyetlerini azaltacağı hem de CO_2 etkilerini azaltacağını öne sürmüştür. Ancak bu faaliyetlerin başarılı olabilmesi için antepfıstığı üreticilerinin benimseme düzeyi ve örgütlenme bilincinin yüksek olması gerektiğinin de önemi üzerinde durulmuştur.

Yavuz ve ark. (2016) çalışmalarında; antepfıstığı üretiminde dünyadaki sıralamaya göre ilk on ülkenin üretim verilerini kullanarak bir değerlendirme yapmışlardır. Yapılan değerlendirme sonrasında ülkemizde verimliliğin ve üretim miktarının arttırılmasına yönelik öneri sunmuşlardır. Araştırmacıların en önemli önerisi GAP'ın bölgede antepfıstığı üretiminde verimliliğinde çok daha etkin bir rol oynayabileceği üzerinedir. Antepfıstığında sulama tekniklerinin geliştirilerek verimliliğin arttırılabileceği, bu amaca yönelik tarımsal yayım çalışmalarının etkin kullanılması gerektiği öne sürülmüştür. Diğer taraftan bu süreçte tüm paydaşların aktif rol oynaması gerektiği ancak en önemli görevin üretici birliklerine düştüğü savunulmuştur.

Karlı ve ark. (2018) Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de tarıma dayalı örgütlenme yapılarını ve örgütlerin tarımsal üretimde önemini ortaya koymuşlardır. Araştırmacılara göre; ülkemizde yeterli düzeyde birlik ve kooperatif bulunmaktadır. Ancak bu varlık sayısal olarak bir anlam ifade etmektedir. Kooperatif ve örgütlerin

fonksiyonel anlamda etkinliği bulunmamaktadır. AB'de tarıma dayalı örgütler sektörde aktif bir rol almaktadır. Ülkemizde tarıma dayalı örgütlerin daha aktif olması gerektiği buna yönelik özellikle yayım ve eğitim çalışmalarının ilgili paydaşlar tarafından yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Sandal ve Yurddaş (2019) çalışmalarında antepfıstığı ürününü incelemişlerdir. Araştırmada antepfıstığının Şanlıurfa ekonomisi içerisindeki önemi ve yeri ortaya konmuştur. Antepfıstığı üreticilerine yönelik ekonomik kazanç analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sulanan ve kuru olmak üzere iki farklı alanda yapılmıştır. Araştırmacılara göre dört kişilik bir hanenin antepfıstığı üretimi ile geçimini sağlayabilmesi için minimum altı dekar sulu on dekar ise kuru arazi miktarına sahip olması gerektiği ortaya konulmuştur. Bu duruma antepfıstığında periyodisite etkisi de dâhil edildiğinde minimum arazi varlığı suluda dokuz dekara kuruda ise 16 dekara çıkmaktadır.

Elbistanlı ve ark. (2020) "Gaziantep İli Antepfıstığı İhracat Pazarlama Organizasyonu" başlıklı çalışmalarında; Gaziantep ilinde antepfıstığı ürününde ihracat pazarlama ağı incelenmiştir. Araştırmada antepfıstığı ihracatı yapan yirmi dört firma ile görüşme yapılmıştır. Araştırmada ülkemizde üretilen antepfıstığının dünya piyasasındaki değerinin diğer ülkede üretilen ürünlere nazaran daha çok tercih edildiği ve bu nedenle piyasa fiyatının da daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ancak konjonktürel dalgalanmalara bağlı olarak üretim maliyetlerinin yükselmesi, ürünlerde ilaç kalıntılarının bulunması dolayısıyla kalitesinin düşmesi, yurt içi piyasada pazarın yeterince gelişmemiş olması gibi bazı etmenlerin antepfıstığı dış ticaretini olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Bu nedenle sektörde yapısal değişimlerin olması gerektiği ve üreticilerin ortak g-hareket kabiliyetinin geliştirilmesi gerektiği savunulmuştur.

Aydoğdu ve ark. (2020) çalışmalarında; 2004-2018 yılları arasındaki Türkiye'de antepfıstığı üretim miktarı, üretim alanları ve dış ticaret dengesinin trend analizini yaparak 2023 yılına kadar tahminlerde bulunmuşlardır. Çalışmalarında Tarım ve Orman Bakanlığı, FAO, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), konuyla ilgili uluslararası ve ulusal düzeydeki raporlarda yer alan ikincil verilerden faydalanmışlardır. Elde

edilen sonuçlara göre; gelecekte antepfıstığı dikim alanları, meyve ağaçları sayısı, fiyatları ve ihracatı artarken, Türkiye'de ortalama verim ve dış ticaret dengesinde önemli bir artış beklenmemektedir. Bu nedenle özellikle verimin arttırılması ve dış ticaret dengesinin sağlanması amacıyla özel tarım politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Materyal

Bu çalışmanın ana materyalini; Şanlıurfa ilinde antepfıstığı üretimi yapan çiftçilerden bireysel görüşme yöntemi ile elde edilen birincil veri seti oluşturmaktadır. Birincil veriler; gerek nitel gerekse nicel araştırma ve çalışmalarda, araştırmayı yapan kişiler tarafından ihtiyaç duyulan verileri çeşitli saha yöntemlerini kullanarak bizzat kendisinin toplaması ile oluşturulmaktadır. Birincil veriler gözlem, anket ve mülakat olmak üzere üç yöntem ile toplanabilir (Lorcu, 2015; Altunışık ve ark., 2020).

3.2. Yöntem

Bu çalışmada birincil verilerin elde edilmesinde anket (bireysel görüşme) yöntemi kullanılmıştır. Anket yöntemi; cevap verenlerin önceden hazırlanmış, belirli bir kurguya sahip olan, kendine has sıralaması ve yapısı bulunan soruları araştırma sahasındaki katılımcıların cevaplaması ile veri elde etme yöntemidir (Baştürk, 2011; Altunışık ve ark., 2020).

Çalışmada anket uygulanacak antepfıstığı üreticilerinin tespiti için (örneklemin hesaplanması) öncelikle 2020 yılı itibari ile Şanlıurfa ili çiftçi kayıt sistemine (ÇKS) kayıtlı toplam antepfıstığı üretici sayısı tespiti yapılmıştır. ÇKS kayıtlarına göre Şanlıurfa ilinde 2020 yılında toplam 20 bin antepfıstığı üreticisi olduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen 20 bin antepfıstığı üretici sayısı aynı zamanda saha araştırmasının evrenini oluşturmaktadır.

Araştırmada bireysel görüşme yapılacak üretici sayısının yani örneklemin hesaplanmasında oransal örnekleme kullanılmıştır. Kullanılan oransal örnekleme hesaplamasında başvurulan formüller aşağıda verilmiştir (Newbold ve ark., 2012);

$$n = \frac{N\ x\ p\ x\ q}{(N-1)\ x\ \sigma_p^2 + p\ x\ q} = \frac{20\ 000\ x\ 0.5\ x\ 0.5}{(20\ 000-1)\ x\ (0.001506) + 0.5\ x\ 0.5} \cong 165 \qquad (3.1)$$

$$\sigma_p^2 = \left(\frac{r}{Z\alpha_{/2}}\right)^2 = \left(\frac{0.1}{2.5758}\right)^2 = 0.001506 \quad (3.2)$$

Formülde; n örnek büyüklüğü, N popülâsyondaki antepfıstığı yetiştirici sayısını (20 000), σ_p^2 oranın varyansı (0.001506), r ortalamadan izin verilen hata payı (%10), $Z_{\alpha/2}$ z cetvel değeri (2.5758), p incelenen olayın meydana gelme olasılığıdır. Araştırmada aynı coğrafi bölgede ve üretim koşullarında, tek tip ürün yetiştiren üreticiler inceleneceğinden güven aralığı %99, ortalamadan sapma ise %10 olarak alınmıştır. Dolayısıyla anket yapılacak antepfıstığı üretici sayısı 165 olarak belirlenmiştir. Araştırma sahasında 165 antepfıstığı üreticisi ile görüşme yapılmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Birincil verilerin analizinde Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis test yöntemleri uygulanmıştır. Bu testler ortalama ve anakütle ortalamasının karşılaştırılması için kullanılan parametrik olmayan yani nonparametrik testlerdir. Kullanılan bu testlere ilişkin açıklamalar aşağıda verilmiştir.

Mann-Whitney U testi bağımsız olan iki grubun medyanlarının eşit olup olmadığını test eder. Mann-Whitney U testinin yapılabilmesi için iki gruba ait verilerin normal dağılması ve varyanslarının eşit olması gerekmemektedir. Dolayısıyla Mann-Whitney U testi parametrik olmayan bir testtir. Her ne kadar parametrik olmasa da ana kütle dağılımları hakkında herhangi bir varsayıma dayanmadığı ve küçük örneklem veri setlerine uygulanabildiğinden pratikte çok sık kullanılan güçlü bir testtir (Lorcu, 2015; Mert, 2016). Kruskal-Wallis testi ikiden fazla grupların ortalamalarının eşitliğini test edebilmek amacıyla kullanılan parametrik olmayan bir testtir. Bu testin parametrik karşılığı tek yönlü varyans analizidir. Bu testin uygulanmasında normallik ve homojenlik koşulları aranmamaktadır (Mert, 2016).

4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA

4.1. Demografik Bulgular ve Tartışma

Saha görüşmelerinin yapılacağı 165 antepfıstığı üreticisinin tespitinde Şanlıurfa ilinde meyve veren antepfıstığı ağacı sayısı dikkate alınmıştır. TÜİK verilerine göre Şanlıurfa ilinde 2020 yılında toplam 20 010 703 meyve veren antepfıstığı ağacı bulunmaktadır (TÜİK, 2021b). Bu sayının Şanlıurfa ilçelerine büyükten küçüğe dağılımı Çizelge 4.1'de verilmiştir. Şanlıurfa ilinde meyve veren antepfıstığı ağacı sayısının yoğun olarak bulunduğu ilçeler sırasıyla Birecik, Karaköprü, Bozova ve Halfeti ilçeleridir. Bu ilçelerde bulunan toplam meyve veren antepfıstığı ağaç sayısı oransal olarak Şanlıurfa ilinde bulunan meyve veren antepfıstığı ağaç sayısının %83.46'sına denk gelmektedir. Araştırma sahasında görüşme yapılacak 165 antepfıstığı üreticisinin tespitinde de bu sıralama dikkate alınmıştır ve anket görüşmeleri bu ilçelerde yapılmıştır.

Çizelge 4.1. Şanlıurfa ilinde ilçelere göre meyve veren antepfıstığı ağaç sayısı

İlçeler	Ağaç Sayısı	Yüzde (%)
Birecik	7 375 049	36.86
Karaköprü	3 468 759	17.33
Bozova	3 316 870	16.58
Halfeti	2 539 000	12.69
Suruç	900 400	4.50
Ceylanpınar	668 284	3.34
Haliliye	422 300	2.11
Siverek	555 582	2.78
Hilvan	540 000	2.70
Akçakale	109 094	0.55
Viranşehir	66 068	0.33
Eyyübiye	40 657	0.20
Harran	8 640	0.04
Toplam	**20 010 703**	**100.00**

Saha görüşmelerinin yapıldığı ilçeler ve görüşülen antepfıstığı üreticisi kişi sayıları Çizelge 4.2'de verilmiştir. En fazla görüşme Birecik ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Birecik'te görüşme yapılan antepfıstığı üretici sayısı 73 (%44.2)

kişidir. En az görüşme ise Halfeti ilçesinde gerçekleştirilmiş olup bu ilçede görüşme yapılan kişi sayısı 25'dir (%15.2).

Çizelge 4.2. Şanlıurfa ili ilçelerinde görüşme yapılan antepfıstığı üreticileri

İlçeler	Frekans (n)	Yüzde (%)
Birecik	73	44.2
Bozova	34	20.6
Karaköprü	33	20.0
Halfeti	25	15.2
Toplam	**165**	**100.0**

Araştırma sahasında görüşme yapılan antepfıstığı üreticilerinin tamamı erkektir. Antepfıstığı üretimi aşamalarında kadınlar önemli ve aktif görevler alsalar da araştırma sahasında mevcut toplumsal yapı dinamikleri ve hanede son karar merciinin erkekler olması dolayısıyla; görüşmelerin tamamı erkekler ile yapılmıştır. Araştırma sahasında daha önce yapılan diğer akademik çalışmalarda da aynı nedenler dolayısıyla erkekler ile görüşülmüştür (Aydoğdu ve ark., 2020b; Doğan ve ark., 2020; Sevinç, 2021).

Çizelge 4.3'de antepfıstığı üreticilerinin yaş aralıklarına göre dağılımları yer almaktadır. Çizelgeye göre, antepfıstığı üreticilerinin büyük çoğunluğu olan %37.6'sı (62 kişi) 41-50 yaş aralığındadır. En genç antepfıstığı üreticisi 27 yaşında olup en yaşlı antepfıstığı üreticisi ise 69 yaşındadır. Antepfıstığı üreticilerinin ortalama yaşı ise 48.32 yıldır.

Çizelge 4.3. Antepfıstığı üreticilerinin yaş dağılımları

Yaş Grubu	Frekans (n)	Yüzde (%)
18-30	11	6.7
31-40	32	19.4
41-50	62	37.6
51-60	35	21.2
61 ve üzeri	25	15.2
Toplam	**165**	**100.0**
Ortalama	**48.32 yıl**	

Türkiye'de tarım sektöründe genç kuşakların tarımsal faaliyetlerden uzaklaşması son yıllarda karşılaşılan bir sorundur. Diğer taraftan kırdan kente yoğun bir göç yaşanmaktadır. Bu nedenlerden dolayı özellikle Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu kırsalını kapsayan alanlarda yapılan akademik çalışmalarda yaş ortalaması yüksek çıkmaktadır (Aksoy ve ark., 2010a; Ukav ve ark., 2011; Aksoy ve Yavuz, 2012; Karakaya ve Kızıloğlu, 2014).

Çizelge 4.4'de antepfıstığı üreticilerinin medeni hallerine göre dağılımları yer almaktadır. Çizelgeye göre üreticilerin %98.8'i (163 kişi) evli, %1.2'si (2 kişi) ise bekârdır.

Çizelge 4.4. Antepfıstığı üreticilerinin medeni hal dağılımı

Medeni Hal	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evli	163	98.8
Bekâr	2	1.2
Toplam	**165**	**100.0**

Toplumbilimine ait araştırmalarda aile kavramına ilişkin farklı niteliklere göre tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalar aile kavramını farklı biçimlerde kategorize etmektedir. Esas itibari ile yapılan her tanımlama, aileyi toplumsal yaşam alanı içerisinde ana aktörlerden biri olarak kabul etmektedir. Diğer taraftan bu tanımlar aileyi sosyal bir grup, örgüt, birlik, kurum ve sosyalleşmiş bir topluluk olarak değerlendirmektedir (Gökçe, 2007). Bugün dünyada en çok rastlanan, yapısal olarak iki temel aile biçiminden söz edilebilir. Bunlar ataerkil geniş aile ve bağımsız çekirdek ailelerdir (Karataş, 2001). Çekirdek aile; yalnızca eşlerden bu eşlerin çocuklarından, yalnız ebeveyn ve bununla birlikte var olan çocuklarından oluşan aile tipidir. Birden fazla çekirdek aileden ya da en az bir çekirdek aile yanında çekirdek aile mensubu olmayan en az bir bireyden oluşan aile tipi geniş ailedir (TÜİK, 2021c).

Çizelge 4.5'de araştırma sahasında görüşme yapılan antepfıstığı üreticilerinin aile tipleri verilmiştir. Çekirdek aile oranı %66.1 (109 kişi), geniş aile oranı ise %33.9'dur (56 kişi).

Çizelge 4.5. Antepfıstığı üreticilerinin aile tipi

Aile Tipi	Frekans (n)	Yüzde (%)
Çekirdek	109	66.1
Geniş	56	33.9
Toplam	**165**	**100.0**

TÜİK'in 2021 yılında yayınladığı "İstatistiklerle Aile, 2020" başlıklı haber bültenine göre; Türkiye'de ailelerin %14'ü geniş aile tipinden oluşmaktadır (TÜİK, 2021c). Geniş aile yapısı Şanlıurfa kırsalında oldukça sık karşılaşılan bir durumdur. Aile bireylerinin ve akraba ilişkilerinin güçlü olduğu Şanlıurfa kırsalında özellikle evlendirilen çocukların ebeveynleri ile aynı çatı altında yaşamlarına devam etmeleri geniş aile yapısının korunmasını ve devamlılığını sağlamaktadır. Bölgenin sosyo-kültürel yapısını ortaya koymaya yönelik yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Türkdoğan, 2006; Ünal, 2013; Aztimur, 2019; Davran ve ark., 2020).

Çizelge 4.6'da antepfıstığı üreticilerinin çocuk sayıları verilmiştir. Görüşme yapılan evli ve çocuğu olan 157 antepfıstığı yetiştiricisinin ortalama çocuk sayısı 3.87 çocuktur. Evli ve çocuğu olmayan 6 antepfıstığı yetiştiricisi bulunmaktadır.

Çizelge 4.6. Antepfıstığı üreticilerinin çocuk sayıları

Çocuk Sayısı Grubu	Frekans (n)	Yüzde (%)
1-3	71	45.2
4-.6	76	48.4
7-9	10	6.4
Toplam	**157**	**100.0**
Ortalama	**3.87**	

Çizelge 4.7'de antepfıstığı üreticilerinin hane halkı sayıları verilmiştir. Hane halkı sayısının en yoğun olduğu grup %38.5 (113 kişi) ile 5-9 kişinin yaşadığı hanelerdir. Antepfıstığı üreticilerinin ortalama hane halkı sayısı 6.45 kişidir. TÜİK verilerine göre 2020 yılında Türkiye'de ortalama hane halkı büyüklüğü 3.30 kişidir. Türkiye'de 2020 yılında hane halkı büyüklüğü en yüksek olan il 5.75 kişi ile Şırnak ilidir. Şanlıurfa ili ise 5.25 kişi ile 2020 yılında hane halkı genişliği en yüksek seviyede olan ikinci ildir (TÜİK, 2021c). Araştırma sahası kırsalında yapılan önceki çalışmalarda gerek çocuk sayısı gerekse hane halkı sayısı daha fazla çıkmaktadır

(Aztimur, 2019; Aydoğdu ve ark., 2020b; Davran ve ark., 2020; Doğan ve ark., 2020; Aydoğdu ve ark., 2021; Sevinç, 2021). Ancak antepfıstığı üretimi bölgede özellikle verimsiz ve kıraç arazilerde gerçekleştirildiğinden antepfıstığı üreticilerinin çoğunluğu kente göç etmekte, yaşamsal faaliyetlerini kentlerde devam ettirmekte, ağaçların periyodik bakım süreçlerinde ve hasat döneminde kırsala gelmektedirler. Dolayısıyla antepfıstığı üreticilerinin sosyo-kültürel bakımdan kırsalın niteliklerinden ve özelliklerinden uzaklaştığı söylenebilir. Buna rağmen araştırma sahasında elde edilen hane halkı sayısı büyüklüğü hem Türkiye hem de Şanlıurfa ortalamasının üzerindedir. Diğer taraftan antepfıstığı üreticileri ile ilgili yapılan diğer çalışmalar ile benzerlik taşımaktadır (Gülçubuk, 1991; Aksoy ve ark., 2010a; Ukav ve ark., 2011; Davran ve ark., 2017).

Çizelge 4.7. Antepfıstığı üreticilerinin hane halkı sayıları

Hane Halkı Sayısı Grubu	Frekans (n)	Yüzde (%)
1-4	35	21.2
5-9	113	38.5
10 ve üzeri	17	10.3
Toplam	**165**	**100.0**
Ortalama	**6.45 kişi**	

Çizelge 4.8'de antepfıstığı üreticilerinin eğitim düzeyleri verilmiştir. Çizelgeye göre antepfıstığı üreticilerinin %32.2'si (53 kişi) lise mezunudur. Genel anlamda bakıldığında antepfıstığı üreticilerinin eğitim seviyeleri yüksektir. Bunun nedeni daha önce bahsedildiği üzere antepfıstığı üreticilerinin kent ile olan yaşamsal ilişkilerinde meydana gelen artıştır.

Çizelge 4.8. Antepfıstığı üreticilerinin eğitim seviyeleri

Eğitim Düzeyi	Frekans (n)	Yüzde (%)
Okuryazar	7	4.2
İlkokul	41	24.8
Ortaokul	32	19.4
Lise	53	32.2
Lisans	26	15.8
Lisansüstü	6	3.6
Toplam	**165**	**100.0**

Çizelge 4.9'da antepfıstığı üreticilerinin çiftçilik deneyim süreleri yıl olarak verilmiştir. Antepfıstığı üreticilerin çoğunluğu olan %36.3'ü (60 kişi) 11-20 yıl arası çiftçilik deneyimine sahiptir. Antepfıstığı üreticilerinin ortalama çiftçilik deneyim süreleri 25.90 yıldır. Antepfıstığı üretimi yapan çiftçilere yönelik çalışmalarda da ortalama çiftçilik deneyim süreleri benzer çıkmıştır (Aksoy ve ark., 2010a; Ukav ve ark., 2011; Davran ve ark., 2017).

Çizelge 4.9. Antepfıstığı üreticilerinin deneyim süreleri

Deneyim Süresi (Yıl)	Frekans (n)	Yüzde (%)
1-10	25	15.2
11-20	60	36.3
21-30	43	26.1
31-40	23	13.9
41 ve üzeri	14	8.5
Toplam	**165**	**100.0**
Ortalama	**25.90 yıl**	

4.2. Ekonomik Bulgular ve Tartışma

Antepfıstığı üreticilerine hanenin esas gelir kaynağını hangi ekonomik faaliyetin oluşturduğu sorusu yöneltilmiş olup Çizelge 4.10'da yer alan cevaplar alınmıştır. Antepfıstığı üreticilerinin %59.3'ü (98 kişi) esas geçim kaynağının çiftçilik veya tarımsal faaliyet olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bu tarımsal faaliyetler içerisinde sadece antepfıstığı üretiminden esas gelir kaynağını elde eden katılımcı bulunmamaktadır. Bu kişiler antepfıstığı üretimi ile beraber hayvancılık ve diğer bitkisel üretim gelirlerinin olduğunu dile getirmişlerdir. Geriye kalan 67 kişi ise esas gelir kaynaklarının çiftçilik faaliyetleri dışında (memur, işçi, esnaf, tacir vb.) elde ettiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.10. Antepfıstığı üreticilerinin esas gelir kaynağı

Esas Gelir Kaynağı	Frekans (n)	Yüzde (%)
Çiftçi	98	59.3
Memur	32	19.4
İşçi	26	15.8
Diğer	9	5.5
Toplam	**165**	**100.0**

Resmi Gazetede 2006 yılında 5510 sayılı "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu" yayınlanmıştır. İlgili kanun ile sosyal ve sağlık güvencesine yönelik farklı yöntem ve uygulamaların tek çatı altında toplanması sağlanmıştır (SGK, 2006). Çizelge 4.11'de yetiştiricilerin SGK kayıtlarının olup olmadığı verilmiştir. Antepfıstığı üreticilerinin %88.5'inin (146 kişi) SGK kayıtları bulunmaktadır. SGK kayıtları bulunmayan 19 antepfıstığı üreticisinin işçi ya da daimi olmayan işlerde çalışan kişiler olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.11. Antepfıstığı üreticilerinin sosyal güvenlik ve sağlık güvenceleri

SGK	Frekans (n)	Yüzde (%)
Var	146	88.5
Yok	19	11.5
Toplam	**165**	**100.0**

Tarım sektörü doğaya bağlı bir ekonomik faaliyet olduğundan diğer sektörlere göre taşıdığı risklerde hem daha farklı hem de daha fazladır. Diğer taraftan tarım sektöründe yürütülen ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınması dolayısıyla vergilendirilmesi de oldukça güçtür. Bu nedenle tarım sektöründe kayıt dışılık oldukça yaygındır (Canik ve Alparslan, 2010; Demir ve Kaya, 2017; Cançelik ve ark., 2020). Bu durum aynı zamanda çiftçilerin SGK aracılığı ile kayıt altına alınmasını da olumsuz etkilemektedir (Sağlam ve İnan, 2014; Altıntaş ve ark., 2020; Kızılaslan ve ark., 2021; Sevinç, 2021). Ancak araştırma sahasında görüşülen antepfıstığı üreticilerinin büyük bir kısmının SGK kaydı bulunmaktadır.

Çizelge 4.12'de antepfıstığı üreticilerinin yıllık hane gelirlerine ilişkin bilgiler verilmiştir. Antepfıstığı üreticilerinin yıllık hane gelirleri tarımsal faaliyetlerden ve tarım dışı faaliyetlerden olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Antepfıstığı üreticilerinin ortalama yıllık hane gelirleri 160 806.06 TL'dir. Oransal olarak bakıldığında antepfıstığı üreticilerinin %58.2'sinin (96 kişi) yıllık hane gelirleri 100 001-199 999 aralığındadır. Antepfıstığı üreticilerinin ortalama yıllık tarımsal gelirleri 127 151.52 TL'dir. Tarım dışı yıllık ortalama hane geliri ise 33 654.54 TL'dir. Daha önce bahsedildiği üzere antepfıstığı üreticileri hane geliri bakımından sadece antepfıstığı üretimine bağlı değillerdir. Antepfıstığı üreticilerinin bu nedenle diğer

ekonomik faaliyetlerinden dolayı düzenli gelirleri bulunmaktadır. Bölgede antepfıstığı üretiminde periyodisite baskısı antepfıstığı üreticilerini gelir getiren diğer ekonomik faaliyetlerde bulunmaya mecbur kılmaktadır (Aksoy ve ark., 2010a; Ukav ve ark., 2011; Davran ve ark., 2017).

Çizelge 4.12. Antepfıstığı üreticilerinin hane gelirleri (TL/yıl)

Hane Geliri Grubu (TL)	Frekans (n)	Yüzde (%)
100 000 ve altı	21	12.7
100 001 – 199 999	96	58.2
200 000 ve üzeri	48	29.1
Toplam	**165**	**100.0**
Ortalama (Hane Geliri)	**160 806.06**	
Ortalama (Tarımsal Gelir)	**127 151.52**	
Ortalama (Tarım Dışı Gelir)	**33 654.54**	

Çizelge 4.15'de antepfıstığı üreticilerinin sahip oldukları mülk arazi varlıklarına ilişkin bilgiler verilmiştir. Bu araziler aynı zamanda antepfıstığı üretimi yapılan tarımsal arazi varlığıdır. Araştırma sahasında görüşme yapılan antepfıstığı üreticilerinin %50.9'unun (84 kişi) arazi varlığı 26-50 dekar aralığındadır. Ortalama arazi varlığı ise 43.04 dekardır.

Çizelge 4.13. Antepfıstığı üreticilerinin mülk arazi varlığı (dekar)

Arazi Varlığı (Dekar)	Frekans (n)	Yüzde (%)
25 ve altı	49	29.7
26-50	84	50.9
51-100	21	12.7
101 ve üstü	11	6.7
Toplam	**165**	**100.0**
Ortalama	**43.04 dekar**	

Antepfıstığı üreticileri üzerine yapılan çalışmalarda Adıyaman ilinde ortalama arazi varlığı 27.05 dekar, Gaziantep ili Nizip ve Karkamış ilçelerinde 62.8 dekar ve yine Gaziantep ilinde yapılan başka bir çalışmada ise 59.3 dekar olarak tespit edilmiştir (Aksoy ve ark., 2010a; Aksoy ve ark., 2010b; Ukav ve ark., 2011; Davran ve ark., 2017). Araştırma sahasında tespit edilen ortalama arazi varlığı diğer çalışmalarda tespit edilen ortalama arazi varlıkları ile benzerlik göstermektedir.

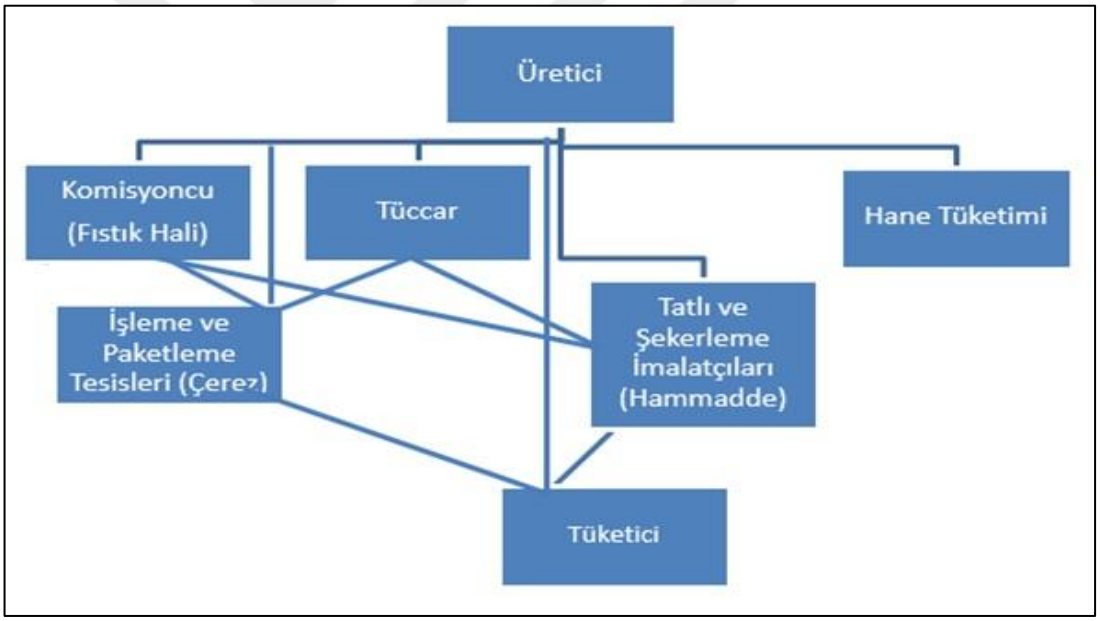
4.3. Antepfıstığı Üreticilerinin Pazarlamaya Yönelik Davranışları

4.3.1. Pazarlama kanalları ve kararları

Tarımsal ürünlerin, üretilme fikrinin ortaya çıkmasından başlayarak, son ürün olarak tüketim yapacak bireylerin eline varıncaya kadar geçirdiği tamamı tarıma dayalı işletme süreçleri, tarımsal pazarlama içerisine girmektedir. Dolayısıyla tarımsal pazarlama süreci üretim, toplama, işleme ve dağıtım süreçlerinin tamamını kapsamaktadır (Can ve ark., 2014; Cançelik ve ark., 2020). Türkiye'de tarımsal ürünlerde pazarlama sistemi, ürünün yapısı ve cinsine göre farklılık göstermektedir. Yaş meyve-sebze ile canlı hayvanda çoğunlukla özel sektör pazarlama organizasyonları faaldir. Tahıl ürünlerinde kamu kuruluşları ve ürün bazlı ticaret borsalarının daha yaygın olduğu görülmektedir. Pamuk, fındık ve ayçiçeği gibi ürünler ise genellikle kooperatif ve/veya tüccar kanalıyla piyasada yer almaktadırlar (Emeksiz ve ark., 2005; Cançelik ve ark., 2020). Antepfıstığı işleme, saklama ve pazarlama süreçlerinde özel lojistik koşullarına tabi olmayan, saklanabilir ve kolayca işlenebilir nitelikte bir tarımsal üründür. Bu nedenle yaş meyve, sebze, et ve süt ürünleri gibi diğer tarımsal ürünlere göre daha avantajlı bir üründür.

Antepfıstığı yaş kabuklu, kurutulmuş kabuklu, kavlatılmış kabuklu ve kabuksuz-iç olmak üzere temelde dört şekilde tüketimi yapılan bir üründür. Şanlıurfa ilinde antepfıstığı üreticilerinin pazarlama kanallarına ilişkin bilgiler Şekil 4.1'de verilmiştir. Şanlıurfa ilinde antepfıstığı üreticileri hasat dönemi sonunda kendi hane tüketimi için hasat edilen antepfıstığının bir kısmını ayırdıktan sonra, çeşitli pazarlama kanallarını kullanarak ürünlerini tüketiciye ulaştırırlar. Araştırma sahasında bulunan antepfıstığı üreticilerinin en fazla tercih ettikleri pazarlama kanalı komisyoncular dır. Komisyoncular antepfıstığı üreticisine ait olan ürünü kendi depolarında saklayarak istenilen fiyatın oluşması ya da antepfıstığı üreticisinin kendi alıcısını bulması sonrasında diğer kanala aktarmaktadırlar. Bu aşamada komisyoncular antepfıstığı üreticilerinden belli oranlarda komisyon ve saklama maliyetlerini tahsil etmektedirler. Dolayısıyla komisyoncular antepfıstığı üreticileri ile tüketicileri (işleme paketleme tesisleri ve tatlı şekerleme imalatçıları) arasında köprü görevi görmektedirler. Ancak

antepfıstığı üreticileri tarafından bu pazarlama kanalına yönelik dile getirilen en büyük eleştiri; "komisyoncuların yasak olmasına rağmen tüccar gibi davranarak kendi nam ve hesaplarına mal alıp satmaları ve bundan dolayı piyasada reel fiyat oluşumunu engelledikleridir". Diğer taraftan daha olgunlaşma döneminde ya da öncesinde tüm risklerin anlaşma sağlanan tüccara devredildiği, ürün ağaçta iken satılma durumu da söz konusudur. Bu yönteme başvurulmasının en önemli nedeni hasat dönemine kadar oluşabilecek tüm risklerin bertaraf edilme isteğidir. Bu yöntem çoğunlukla kırsalla bağlantısı olmayan, kente yerleşmiş, hasat döneminde işçi bulma, nakliye vb. faaliyetler ile uğraşmak istemeyen antepfıstığı üreticileri tarafından tercih edilmektedir. Ayrıca bu yöntemle antepfıstığı üreticisi ortada ürün olmasa bile hiçbir risk almadan ve alternatif kazancından vazgeçerek ürününü nakit paraya çevirmiş olmaktadır.

Şekil 4.1. Şanlıurfa ilinde antepfıstığı pazarlama kanalı

4.3.2. Pazarlama konusunda yaşanan sorunlar

Araştırma çerçevesinde antepfıstığı üreticilerinin pazarlama konusundaki yaşadıkları sorunları ölçmek amacıyla 11 maddeden oluşan ifadeler yöneltilmiştir. Antepfıstığı üreticilerinin bu ifadelere 1 ile 5 arasında (1.Kesinlikle Katılmıyorum, 2.Katılmıyorum, 3.Kararsızım, 4.Katılıyorum, 5.Kesinlikle Katılıyorum) puan

vermeleri istenmiştir. Bu ifadelere verilen cevapların üyelerin yaşadıkları ilçeye, yaşlarına, gelirlerine, arazi miktarlarına, eğitim seviyelerine, esas gelir kaynaklarına ve üretici örgüt üyeliklerine göre ifadelere ilişkin istatistiki olarak farklılığın varlığını belirleyebilmek amacına yönelik Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bu analizlere ait sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Çizelge 4.14. Üretim sürecinde maddi anlamda sıkıntı yaşıyorum ifadesine ait analiz sonuçları

	İlçe	Yaş	Gelir	Arazi Miktarı	Eğitim		Gelir Kaynağı	Örgüt Üyeliği
						Mann-Whitney U	2859.000	2175.500
Test İstatistiki	11.593	1.877	8.434	1.932	33.358	**Wilcoxon W**	5137.000	10560.500
SD	3	3	2	3	5	**Z**	-1.439	0.777
p Değeri	0.009	0.598	0.015	0.587	0.000	**p değeri**	0.150	0.437

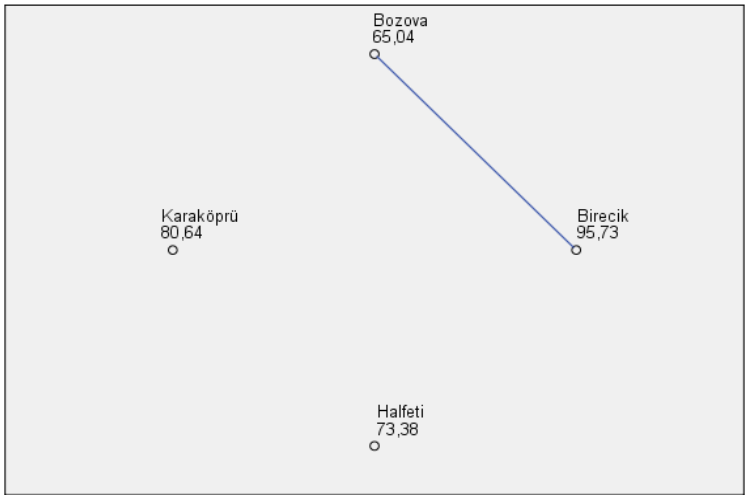
Çizelge 4.14'de "üretim sürecinde maddi anlamda sıkıntı yaşıyorum" ifadesine ait analiz sonucu yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında ilçe ($p=0.009<0.05$), gelir ($p=0.015<0.05$) ve eğitim ($p=0.000<0.05$) değişkenlerinin alt grupları itibariyle ifadeye katılımda anlamlı farklılık gösterdikleri görülmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını görmek amacıyla Dunn Çoklu Karşılaştırma testinden yararlanılarak ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu karşılaştırmalar yapılırken birden fazla test yapıldığı için SPSS p değerinde Bonferroni düzeltmesi olarak bilinen bir ayarlama yapar. Tüm bu işlemler SPSS programında otomatik olarak yapılabilmektir. Bonferroni düzeltmesi sonucu oluşan yeni p değerleri 'düzeltilmiş p değeri' sütununda verilmektedir. Alternatif bir yol olarak bu karşılaştırmalar Mann-Whitney U testi ile de yapılabilmektedir. Fakat bu yol tercih edildiğinde p değerini karşılaştırma yapılan çiftlerin sayısına bölerek ayarlama yapılması gerekmektedir.

Çizelge 4.15'de ilçe değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelge içerisindeki şekilde yer alan her bir düğüm noktasında gösterilen değerler o gruba ait sıra ortalamalarını göstermektedir. Gruplar arasındaki farklılık sıra ortalamalarına bakılarak yorumlanabilir. Çizelgeye bakıldığında Birecik'e (sıra ort:96.73) ait sıra ortalaması, Bozova'ya (sıra ort:65.04) ait sıra ortalamasından daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık Birecik'te yaşayanların,

Bozova'da yaşayanlara göre "üretim sürecinde maddi anlamda sıkıntı yaşıyorum" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.15. Üretim sürecinde maddi anlamda sıkıntı yaşıyorum (ilçe karşılaştırması)

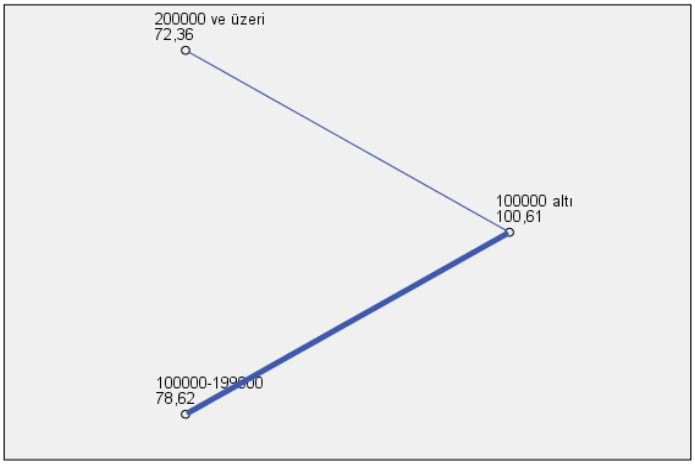
Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
Bozova-Birecik	-30.682	9.696	-3.164	0.002	0.009

Çizelge 4.16'da gelir değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 4.16. Üretim sürecinde maddi anlamda sıkıntı yaşıyorum (gelir karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
200000 ve üzeri-100000 altı	28.248	10.958	2.578	0.010	0.030
100000-199000-100000 altı	21.992	8.711	2.524	0.012	0.035

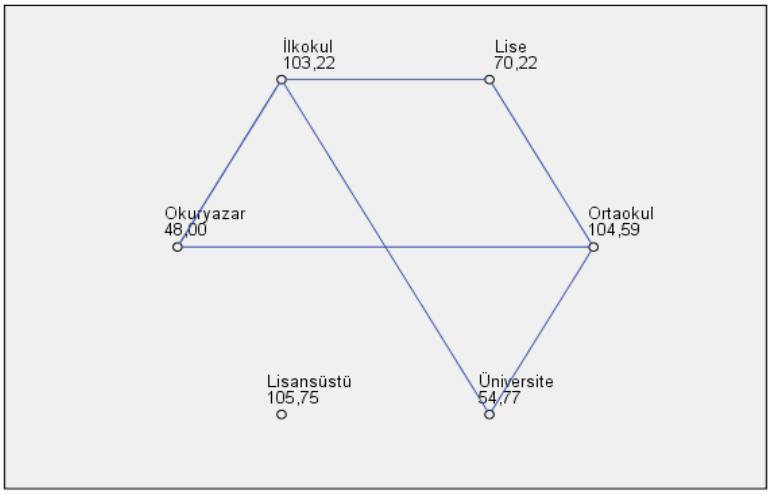

Çizelgeye 4.16'ya bakıldığında 100 000 altı (sıra ort:100.61) gelire sahip olanların sıra ortalaması, 200 000 ve üzeri (sıra ort:72.36) ile 100 000-199 000 (sıra ort:78.62) arası gelire sahip olanların sıra ortalamalarından daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 100 000 altı gelire sahip olanların, 200 000 ve üzeri ve 100 000-199 000 arası gelire sahip olanlara göre "üretim sürecinde maddi anlamda sıkıntı yaşıyorum" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.17'de eğitim değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 4.17. Üretim sürecinde maddi anlamda sıkıntı yaşıyorum (eğitim karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
Okuryazar-İlkokul	-55.220	19.098	-2.891	0.004	0.058
Okuryazar-Ortaokul	-56.594	19.486	-2.904	0.004	0.055
Üniversite-İlkokul	48.450	11.708	4.138	0.000	0.001
Üniversite-Ortaokul	49.825	12.330	4.041	0.000	0.001
Lise-İlkokul	33.003	9.713	3.398	0.001	0.010
Lise-Ortaokul	34.377	10.454	3.288	0.001	0.015

Çizelgeye 4.17'ye bakıldığında ilkokul (sıra ort:103.22) ve ortaokul (sıra ort:104.59) düzeyinde eğitime sahip olanların sıra ortalamaları, okuryazar (sıra ort:48.00), lise (sıra ort: 70.22) ve üniversite (sıra ort: 54.77) düzeyinde eğitime sahip olanlardan daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık ilkokul ve ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanların okuryazar, lise ve üniversite düzeyinde

eğitime sahip olanlara göre "üretim sürecinde maddi anlamda sıkıntı yaşıyorum" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.18'de "ihtiyacım olduğunda krediye ulaşamıyorum" ifadesine ait analiz sonucu yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında eğitim (p=0.006<0,5), gelir kaynağı (p=0.020<0,05) ve üretici örgütü üyeliği (p=0.000<0.05) değişkenlerinin alt grupları itibariyle ifadeye katılımda anlamlı farklılık gösterdikleri görülmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını görmek amacıyla yapılan ikili karşılaştırma testleri aşağıda verilmiştir.

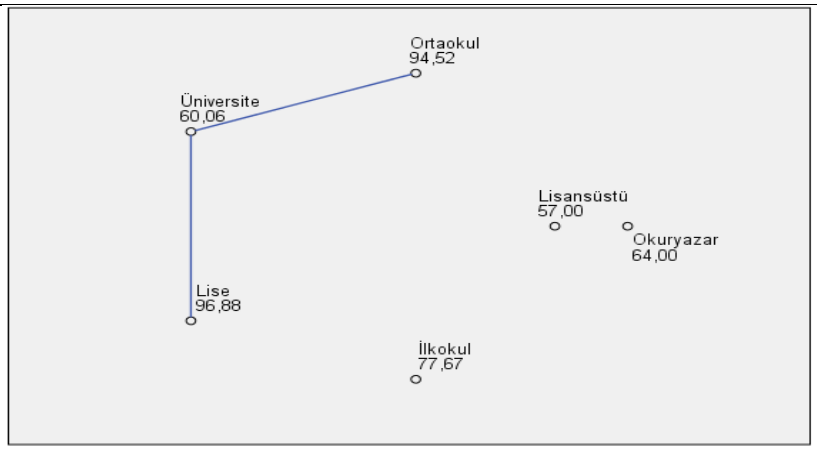
Çizelge 4.18. İhtiyacım olduğunda krediye ulaşamıyorum ifadesine ait analiz sonuçları

	İlçe	Yaş	Gelir	Arazi Miktarı	Eğitim		Gelir Kaynağı	Örgüt Üyeliği
						Mann-Whitney U	2601.000	2947.500
Test İstatistiki	5.800	3.691	1.277	1.405	16.521	**Wilcoxon W**	4879.000	11332.500
SD	3	3	2	3	5	**Z**	-2.320	4.195
p Değeri	0.122	0.297	0.528	0.704	0.006	**p değeri**	0.020	0.000

Çizelge 4.19'da eğitim değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır.

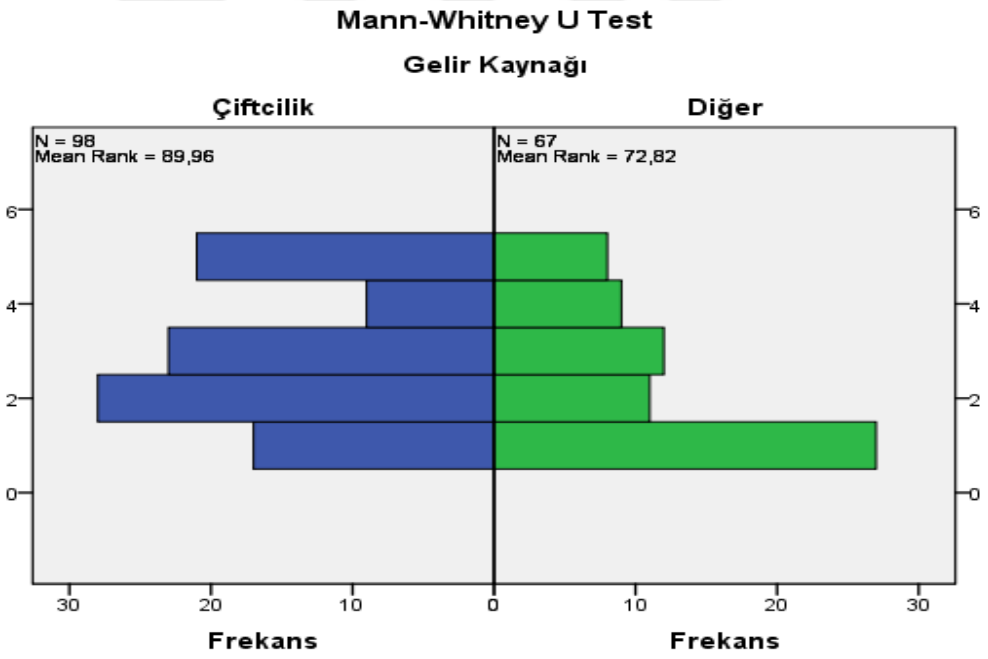
Çizelge 4.19. İhtiyacım olduğunda krediye ulaşamıyorum (eğitim karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
Üniversite-Ortaokul	34.458	12.305	2.800	0.005	0.077
Üniversite-Lise	36.820	11.159	3.300	0.001	0.015

Çizelge 4.19'a bakıldığında üniversite (sıra ort:60.06) düzeyinde eğitime sahip olanların sıra ortalaması, ortaokul (sıra ort:94.52) ve lise (sıra ort:96.88) düzeyinde eğitime sahip olanlardan daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık üniversite düzeyinde eğitime sahip olanların ortaokul ve lise düzeyinde eğitime sahip olanlara göre "ihtiyacım olduğunda krediye ulaşamıyorum" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

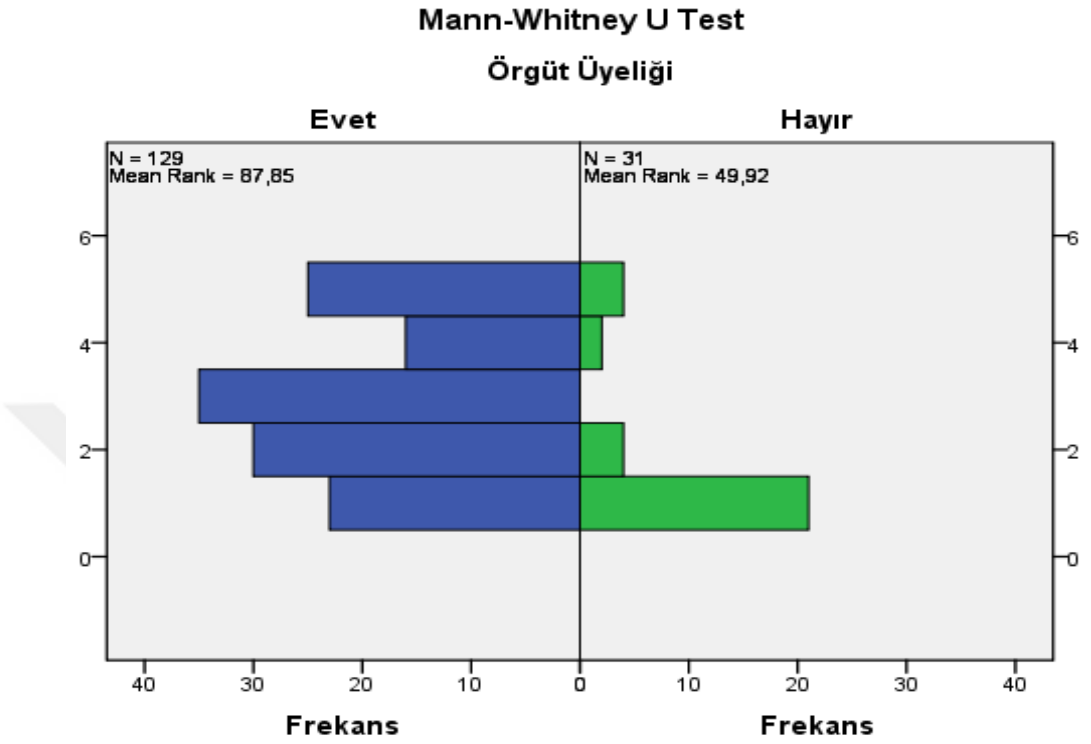
Şekil 4.2'de gelir kaynağı değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Şekle bakıldığında esas gelir kaynağı çiftçilik (sıra ort:89.96) olanların sıra ortalaması, esas gelir kaynağı çiftçilik dışı faaliyetler (sıra ort:72.82) olanların sıra ortalamasından daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre esas gelir kaynağı çiftçilik olanlar olmayanlara göre "ihtiyacım olduğunda krediye ulaşamıyorum" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz yaklaşmaktadırlar.

Şekil 4.2. İhtiyacım olduğunda krediye ulaşamıyorum (gelir kaynağı karşılaştırması)

Şekil 4.3'de üretici örgütü üyeliği değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Şekle bakıldığında üretici örgütü üyeliği (sıra ort:87.85) olanların sıra ortalaması, üretici örgütü üyeliği olmayanların (sıra ort:49.92) sıra ortalamasından daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre üretici örgütü üyeliği olanlar

olmayanlara göre "ihtiyacım olduğunda krediye ulaşamıyorum" ifadesine daha yüksek düzeyde daha olumsuz yaklaşmaktadırlar.

Şekil 4.3. İhtiyacım olduğunda krediye ulaşamıyorum (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması)

Çizelge 4.20'de "Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır" ifadesine ait analiz sonucu yer almaktadır.

Çizelge 4.20. Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır ifadesine ait analiz sonuçları

	İlçe	Yaş	Gelir	Arazi Miktarı	Eğitim		Gelir Kaynağı	Örgüt Üyeliği
						Mann-Whitney U	3275.000	1565.500
Test İstatistiki	1.506	10.663	5.606	10.584	11.208	**Wilcoxon W**	5553.000	9950.500
SD	3	3	2	3	5	**Z**	-0.041	-2.834
p Değeri	0.681	0.014	0.061	0.014	0.047	**p değeri**	0.968	0.005

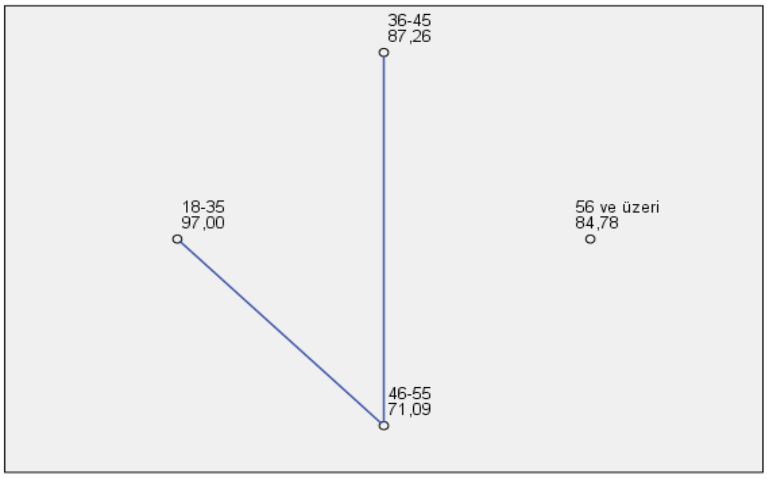
Çizelge 4.20'ye bakıldığında yaş ($p=0.014<0,5$), arazi miktarı ($p=0.014<0,05$), eğitim ($p=0.047<0.05$) ve üretici örgütü üyeliği ($p=0.005<0.05$) değişkenlerinin alt grupları itibariyle ifadeye katılımda anlamlı farklılık gösterdikleri görülmektedir.

Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını görmek amacıyla yapılan ikili karşılaştırma testleri aşağıda verilmiştir.

Çizelge 4.21'de yaş değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelge bakıldığında 46-55 (sıra ort:71.09) yaş grubunda olanların sıra ortalaması, 18-35 (sıra ort:97.00), ve 36-45 (sıra ort:87.26) yaş grubunda olanlardan daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 46-55 yaş grubunda olanların 18-35 ve 36-45 yaş grubunda olanlara göre "Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.21. Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır (yaş karşılaştırması)

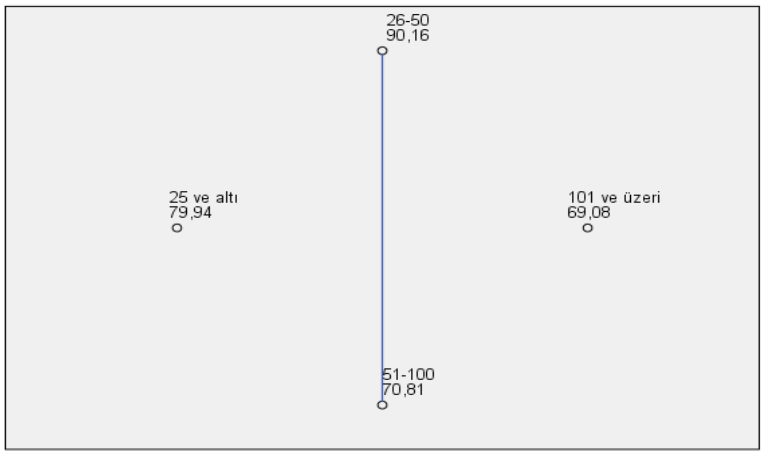
Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
46-55-36-45	16.173	6.131	2.638	0.008	0.049
46-55-18-35	25.911	9.547	2.714	0.007	0.040

Çizelge 4.22'de arazi miktarı değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında 51-100 dekar arası (sıra ort:71.81) araziye sahip olanların sıra ortalaması, 26-50 dekar arası (sıra ort:90.16) araziye sahip olanlardan daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 51-100 dekar arası araziye sahip olanların 26-50 dekar arası araziye sahip olanlara göre "Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.22. Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır (arazi miktarı karşılaştırması)

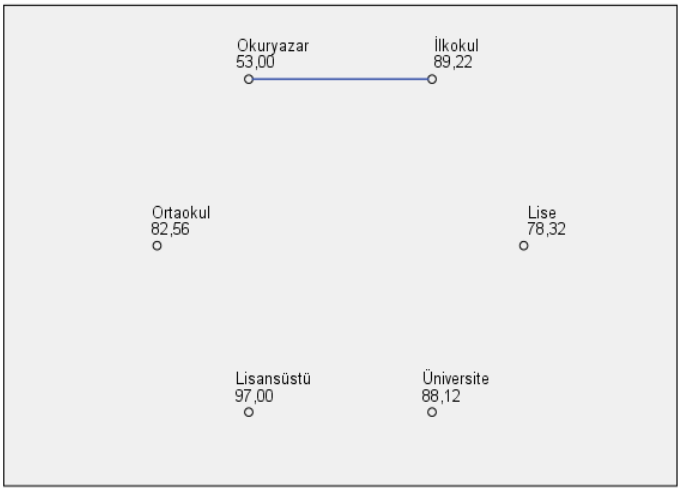
Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
51-100-26-50	19.349	7.630	2.536	0.011	0.067

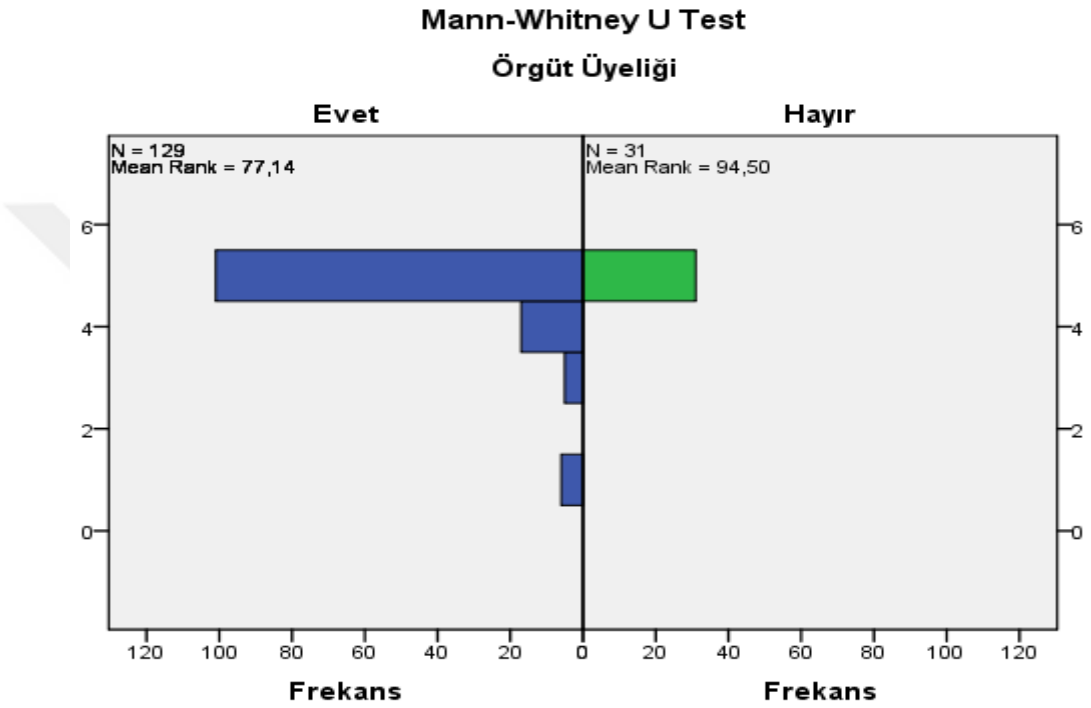

Çizelge 4.23'de eğitim değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında okuryazar (sıra ort:53.00) olanların sıra ortalaması, ilkokul (sıra ort:89.22) düzeyinde eğitime sahip olanlardan daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık okuryazar olanların ilkokul düzeyinde eğitime sahip olanlara göre "Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.23. Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır (eğitim karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
Okuryazar-İlkokul	-36.220	12.759	-2.839	0.005	0.068

Şekil 4.4'de üretici örgütü üyeliği değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında üretici örgütü üyeliği (sıra ort:77.14) olanların sıra ortalaması, üretici örgütü üyeliği olmayanların (sıra ort:94.50) sıra ortalamasından daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre üretici örgütü üyeliği olanlar olmayanlara göre "Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu yaklaşmaktadırlar.

Şekil 4.4. Antepfıstığı fiyatları istikrarsızdır (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması)

Çizelge 4.24'de "Antepfıstığı üretiminde yeterli kâr elde edemiyorum" ifadesine ait analiz sonucu yer almaktadır.

Çizelge 4.24. Antepfıstığı üretiminde yeterli kâr elde edemiyorum ifadesine ait analiz sonuçları

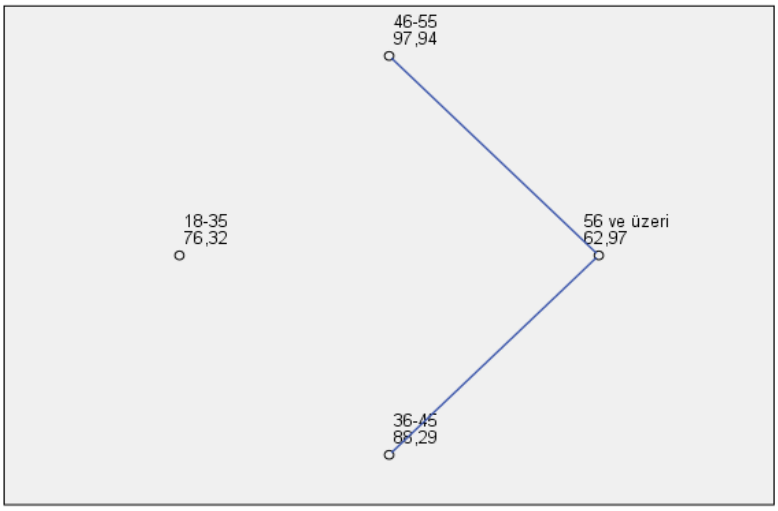
	İlçe	Yaş	Gelir	Arazi Miktarı	Eğitim		Gelir Kaynağı	Örgüt Üyeliği
						Mann-Whitney U	3374.000	2071,500
Test İstatistiki	3.339	15.647	8.484	1.463	26.729	**Wilcoxon W**	5652.000	10456,500
SD	3	3	2	3	5	**Z**	0.327	0.335
p Değeri	0.334	0.001	0.014	0.691	0.000	**p değeri**	0.744	0.738

Çizelgeye bakıldığında yaş (p=0.001<0,5), gelir (p=0.014<0,05) ve eğitim (p=0.000<0.05) değişkenlerinin alt grupları itibariyle ifadeye katılımda anlamlı farklılık gösterdikleri görülmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını görmek amacıyla yapılan ikili karşılaştırma testleri aşağıda verilmiştir.

Çizelge 4.25'de yaş değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında 56 ve üzeri (sıra ort:62.97) yaş grubunda olanların sıra ortalaması, 36-46 (sıra ort:89.25), ve 46-55 (sıra ort:97.94) yaş grubunda olanlardan daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 56 ve üzeri yaş grubunda olanların 36-45 ve 46-55 yaş grubunda olanlara göre "Antepfıstığı üretiminde yeterli kâr elde edemiyorum" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.25. Antepfıstığı üretiminde yeterli kâr elde edemiyorum (yaş karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
56 ve üzeri-36-45	25.320	8.667	2.921	0.003	0.021
56 ve üzeri-46-55	34.978	9.299	3.762	0.000	0.001

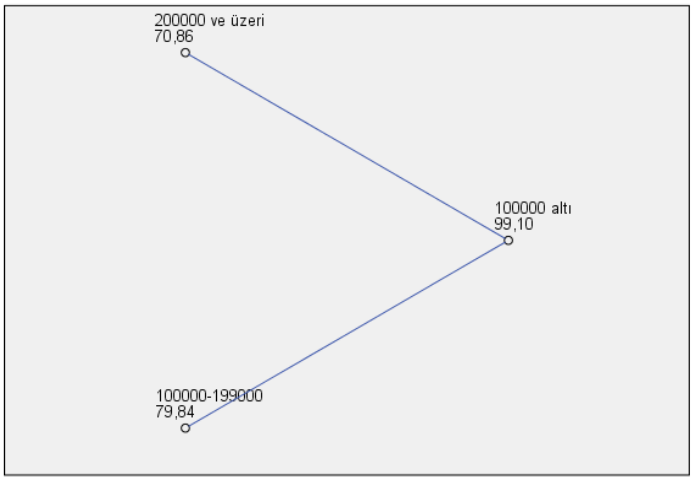

Çizelge 4.26'da gelir değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında 100 000 altı (sıra ort:99.10) gelire sahip olanların sıra ortalaması, 200 000 ve üzeri (sıra ort:70.86) ile 100 000-199 000 (sıra ort:79.84) arası gelire sahip olanların sıra ortalamalarından daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 100 000 altı gelire sahip olanların, 200 000 ve üzeri ve 100 000-

199 000 arası gelire sahip olanlara göre "Antepfıstığı üretiminde yeterli kâr elde edemiyorum" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.26. Antepfıstığı üretiminde yeterli kâr elde edemiyorum (gelir karşılaştırması)

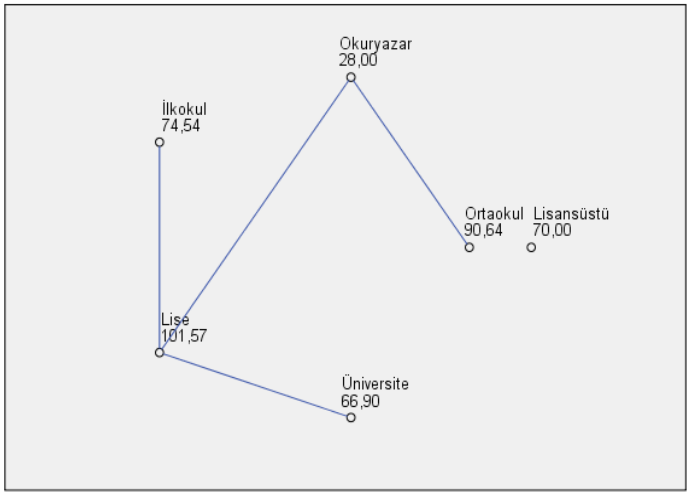
Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
200000 ve üzeri-100000 altı	28.236	10.350	2.728	0.006	0.019
100000-199000-100000 altı	19.255	8.228	2.340	0.019	0.058

Çizelge 4.27'de eğitim değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında lise (sıra ort:101.57) düzeyinde eğitime sahip olanların sıra ortalaması, okuryazar (sıra ort:28.00), ilkokul (sıra ort:74.54) ve üniversite (sıra ort:66.90) düzeyinde eğitime sahip olanlardan ve ortaokul (sıra ort:90.64) düzeyinde eğitme sahip olanların sıra ortalaması da okuryazar (sıra ort:28.00) olanlardan daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık lise düzeyinde eğitime sahip olanların okuryazar, ilkokul ve üniversite düzeyinde eğitime sahip olanlara göre, ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanların da okuryazar olanlara göre "Antep fıstığı üretiminde yeterli kâr elde edemiyorum" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.27. Antepfıstığı üretiminde yeterli kâr elde edemiyorum (eğitim karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
Okuryazar-Ortaokul	-62.641	18.404	-3.404	0.001	0.010
Okuryazar-Lise	-73.566	17.738	-4.147	0.000	0.001
Üniversite-Lise	34.662	10.561	3.282	0.001	0.015
İlkokul-Lise	-27.029	9.174	-2.946	0.003	0.048

Çizelge 4.28'de "çiftçilere uygulanan vergi adil değildir" ifadesine ait analiz sonucu yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında ilçe ($p=0.009<0.5$), gelir ($p=0.005<0.5$), eğitim ($p=0.002<0.05$) ve üretici örgütü üyeliği ($p=0.013<0.05$) değişkenlerinin alt grupları itibariyle ifadeye katılımda anlamlı farklılık gösterdikleri görülmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını görmek amacıyla yapılan ikili karşılaştırma testleri aşağıda verilmiştir.

Çizelge 4.28. Çiftçilere uygulanan vergi adil değildir ifadesine ait analiz sonuçları

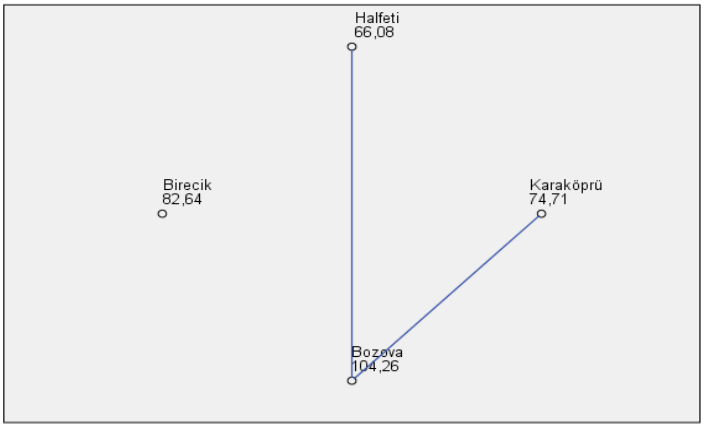
	İlçe	Yaş	Gelir	Arazi Miktarı	Eğitim		Gelir Kaynağı	Örgüt Üyeliği
						Mann-Whitney U	3330.500	1442.000
Test İstatistiki	11.622	4.580	10.764	1.222	18.632	**Wilcoxon W**	5608.500	9827.000
SD	3	3	2	3	5	**Z**	0.163	-2.485
p Değeri	0.009	0.205	0.005	0.748	0.002	**p değeri**	0.871	0.013

Çizelge 4.29'da ilçe değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında Bozova'ya (sıra ort:104.26) ait sıra ortalaması, Karaköprü'ye (sıra ort:74.71) ve Halfeti'ye (sıra ort:66.08) ait sıra ortalamalarından daha yüksek ve

istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık Bozova'da yaşayanların, Karaköprü ve Halfeti'de yaşayanlara göre "çiftçilere uygulanan vergi adil değildir" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.29. Çiftçilere uygulanan vergi adil değildir (ilçe karşılaştırması)

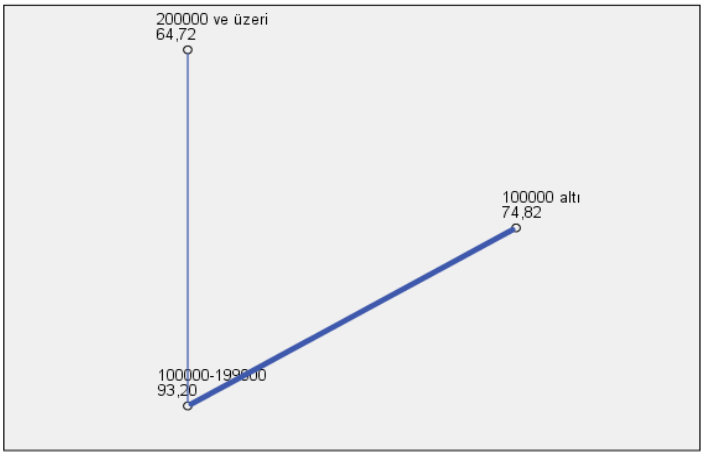
Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
Halfeti-Bozova	38.185	12.172	3.137	0.002	0.010
Karaköprü-Bozova	-29.553	11.290	-2.618	0.009	0.053

Çizelge 4.30'da gelir değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 4.30. Çiftçilere uygulanan vergi adil değildir (gelir karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
200000 ve üzeri-100000-199000	28.485	9.496	3.000	0.003	0.008
100000 altı-100000-199000	-18.382	8.619	-2.133	0.033	0.099

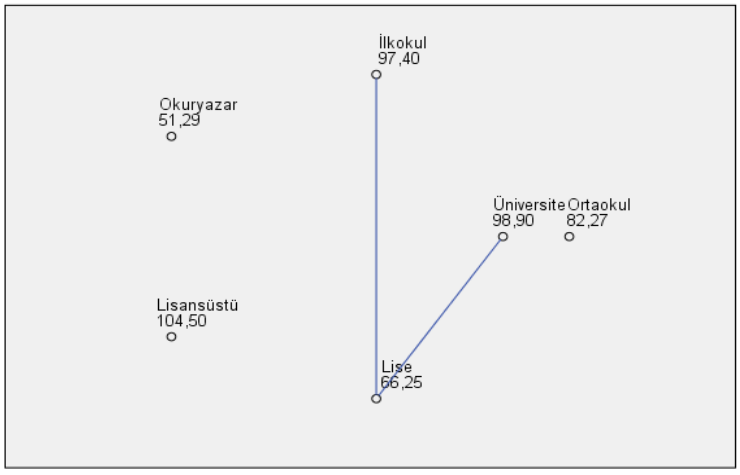

Çizelge 4.30'a bakıldığında 100 000-199 000 (sıra ort:93.20) arası gelire sahip olanların sıra ortalaması, 100 000 altı (sıra ort:74.82) ile 200 000 ve üzeri (sıra ort:64.72) gelire sahip olanların sıra ortalamalarından daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 100 000-199 000 arası gelire sahip olanların, 100 000 altı ve 200 000 ve üzeri gelire sahip olanlara göre "çiftçilere uygulanan vergi adil değildir" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.31'de eğitim değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında lise (sıra ort:66.25) düzeyinde eğitime sahip olanların sıra ortalaması, ilkokul (sıra ort:97.40) ve üniversite (sıra ort:98.90) düzeyinde eğitime sahip olanlardan daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık okuryazar olanların ilkokul düzeyinde eğitime sahip olanlara göre "çiftçilere uygulanan vergi adil değildir" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

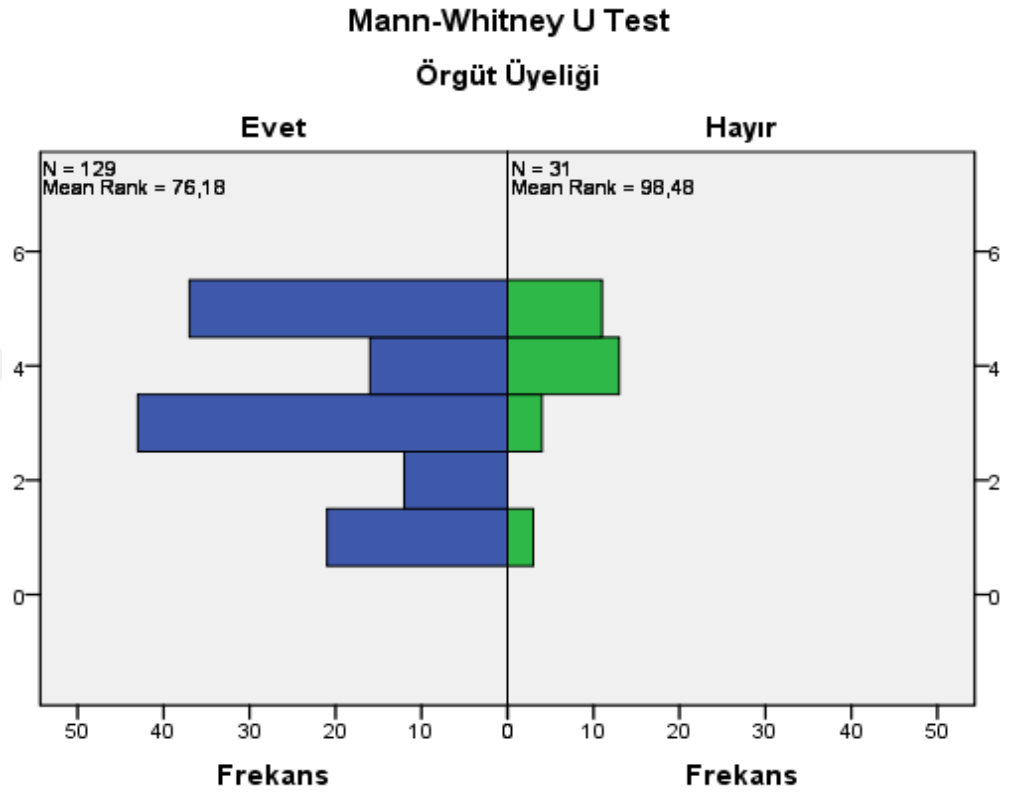
Çizelge 4.31. Çiftçilere uygulanan vergi adil değildir (eğitim karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
Lise-İlkokul	31.148	9.609	3.241	0.001	0.018
Lise-Üniversite	-32.649	11.062	-2.951	0.003	0.047

Şekil 4.5'de üretici örgütü üyeliği değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında üretici örgütü üyeliği (sıra ort:76.18) olanların sıra ortalaması, üretici örgütü üyeliği olmayanların (sıra ort:98.48) sıra ortalamasından

daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre üretici örgütü üyeliği olanlar olmayanlara göre "çiftçilere uygulanan vergi adil değildir" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu yaklaşmaktadırlar.

Şekil 4.5. Çiftçilere uygulanan vergi adil değildir (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması)

Çizelge 4.32'de "Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum" ifadesine ait analiz sonucu yer almaktadır.

Çizelge 4.32. Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum ifadesine ait analiz sonuçları

	İlçe	Yaş	Gelir	Arazi Miktarı	Eğitim		Gelir Kaynağı	Örgüt Üyeliği
						Mann-Whitney U	3401.500	2699.500
Test İstatistiki	1.194	9.436	13.342	0.052	19.948	**Wilcoxon W**	5679.500	11084.500
SD	3	3	2	3	5	**Z**	0.428	3.267
p Değeri	0.754	0.024	0.001	0.997	0.001	**p değeri**	0.669	0.001

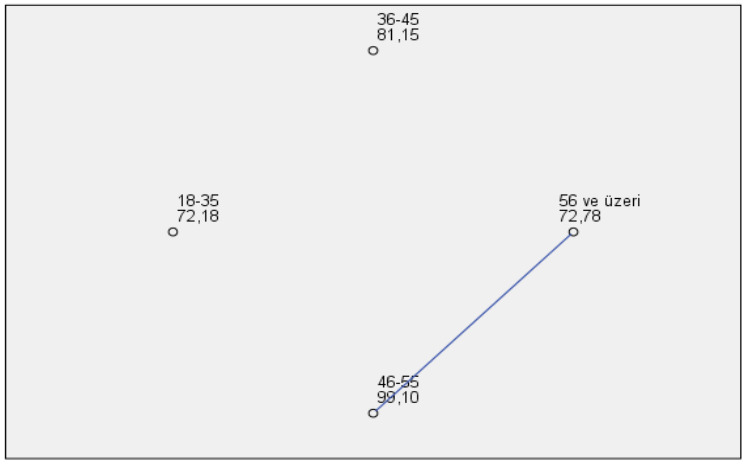
Çizelge 4.32'ye bakıldığında yaş ($p=0.024<0.5$), gelir ($p=0.001<0.5$), eğitim ($p=0.001<0.05$) ve üretici örgütü üyeliği ($p=0.001<0.05$) değişkenlerinin alt grupları

itibariyle ifadeye katılımda anlamlı farklılık gösterdikleri görülmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını görmek amacıyla yapılan ikili karşılaştırma testleri aşağıda verilmiştir.

Çizelge 4.33'de yaş değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelge bakıldığında 56 ve üzeri (sıra ort:72.78) yaş grubunda olanların sıra ortalaması, 546-55 (sıra ort:99.10) yaş grubunda olanlardan daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 56 ve üzeri yaş grubunda olanların 46-55 yaş grubunda olanlara göre "Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.33. Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum (yaş karşılaştırması)

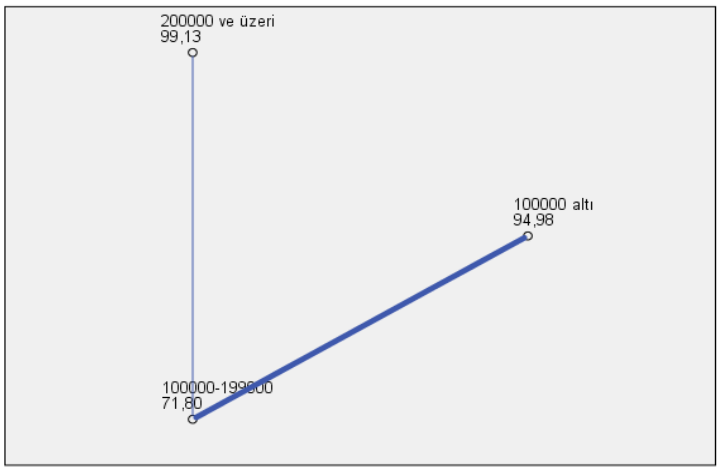
Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
56 ve üzeri-46-55	26.322	9.263	2.842	0.004	0.027

Çizelge 4.34'de gelir değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında 100 000-199 000 (sıra ort:71.80) arası gelire sahip olanların sıra ortalaması, 100 000 altı (sıra ort:94.98) ile 200 000 ve üzeri (sıra ort:99.13) gelire sahip olanların sıra ortalamalarından daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 100 000-199 000 arası gelire sahip olanların, 100 000 altı ve 200 000 ve üzeri gelire sahip olanlara göre "Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.34. Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum (gelir karşılaştırması)

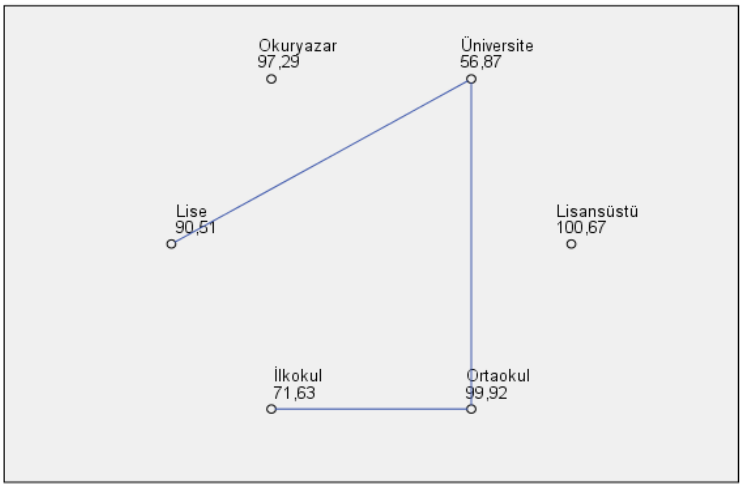
Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
100000-199000-100000 altı	23.174	8.196	2.827	0.005	0.014
100000-199000-200000 ve üzeri	-27.323	9.030	-3.026	0.002	0.007

Çizelge 4.35'de eğitim değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır.

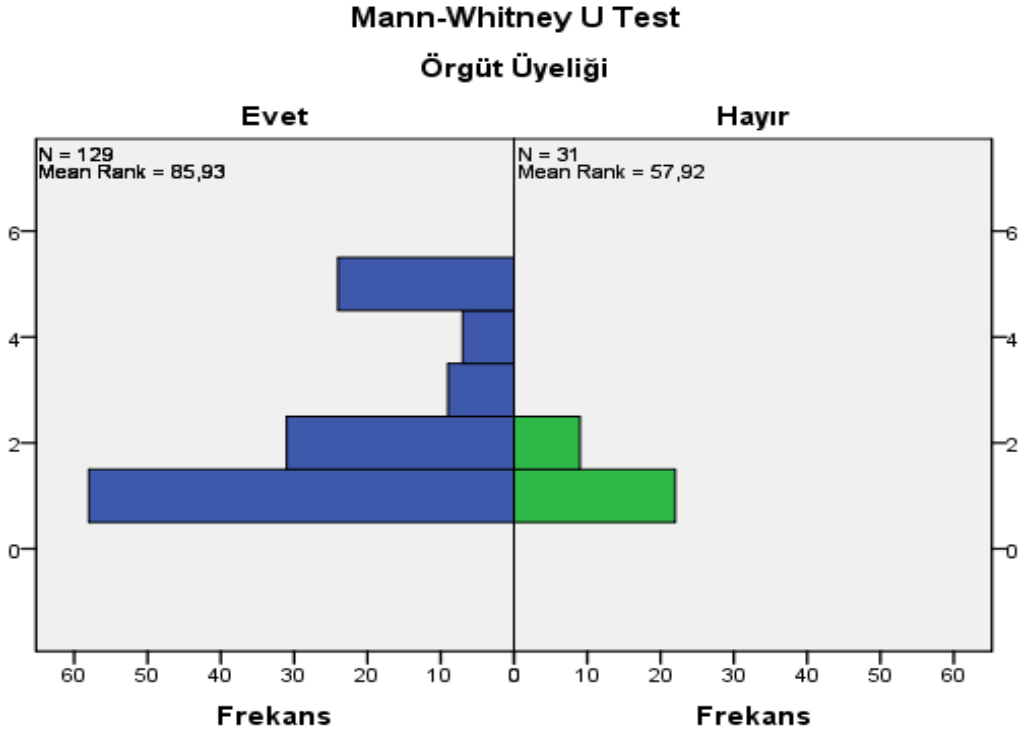
Çizelge 4.35. Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum (eğitim karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
Üniversite-Lise	33.644	10.520	3.198	0.001	0.021
Üniversite-Ortaokul	43.056	11.601	3.712	0.000	0.003
İlkokul-Ortaokul	-28.288	10.364	-2.729	0.006	0.095

Çizelge 4.35'e bakıldığında üniversite (sıra ort:56.87) düzeyinde eğitime sahip olanların sıra ortalaması, ilkokul (sıra ort:71.63), ortaokul (sıra ort:99.92) ve lise (sıra ort:90.51) düzeyinde eğitime sahip olanlardan ve ilkokul (sıra ort:71.63) düzeyinde eğitme sahip olanların sıra ortalaması da ortaokul (sıra ort:99.92) olanlardan daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık üniversite düzeyinde eğitime sahip olanların ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde eğitime sahip olanlara göre, ilkokul düzeyinde eğitime sahip olanların da ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanlara göre "Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Şekil 4.6'da üretici örgütü üyeliği değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Şekle bakıldığında üretici örgütü üyeliği (sıra ort:85.93) olanların sıra ortalaması, üretici örgütü üyeliği olmayanların (sıra ort:57.92) sıra ortalamasından daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre üretici örgütü üyeliği olanlar olmayanlara göre "Antep fıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum" ifadesine daha yüksek düzeyde daha olumsuz yaklaşmaktadırlar.

Şekil 4.6. Antepfıstığı satışı bedelinin tahsilâtında sorun yaşıyorum (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması)

Çizelge 4.36'da "Antepfıstığı üretim destekleri yeterli değildir" ifadesine ait analiz sonucu yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında eğitim (p=0.007<0.05) ve üretici örgütü üyeliği (p=0.002<0.05) değişkenlerinin alt grupları itibariyle ifadeye katılımda anlamlı farklılık gösterdikleri görülmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını görmek amacıyla yapılan ikili karşılaştırma testleri aşağıda verilmiştir.

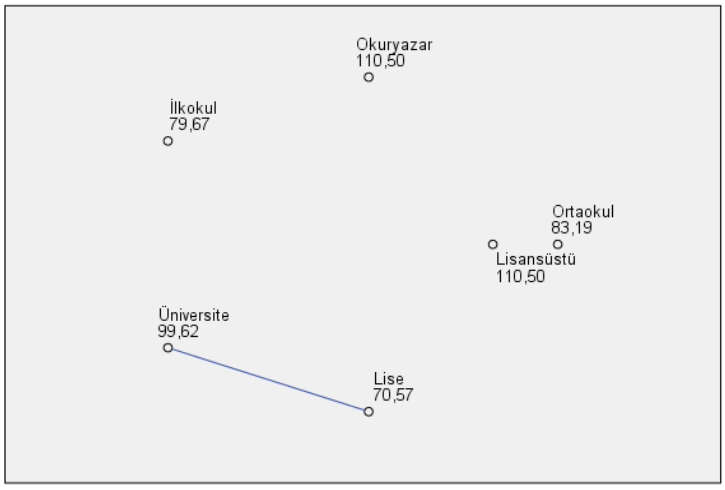
Çizelge 4.36. Antepfıstığı üretim destekleri yeterli değildir ifadesine ait analiz sonuçları

	İlçe	Yaş	Gelir	Arazi Miktarı	Eğitim		Gelir Kaynağı	Örgüt Üyeliği
						Mann-Whitney U	3543,000	1420,500
Test İstatistiki	2.814	5.434	0.905	2.409	16.034	**Wilcoxon W**	5821,000	9805,500
SD	3	3	2	3	5	**Z**	1.030	-3.048
p Değeri	0.421	0.143	0.636	0.492	0.007	**p değeri**	0.303	0.002

Çizelge 4.37'de eğitim değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 4.37. Antepfıstığı üretim destekleri yeterli değildir (eğitim karşılaştırması)

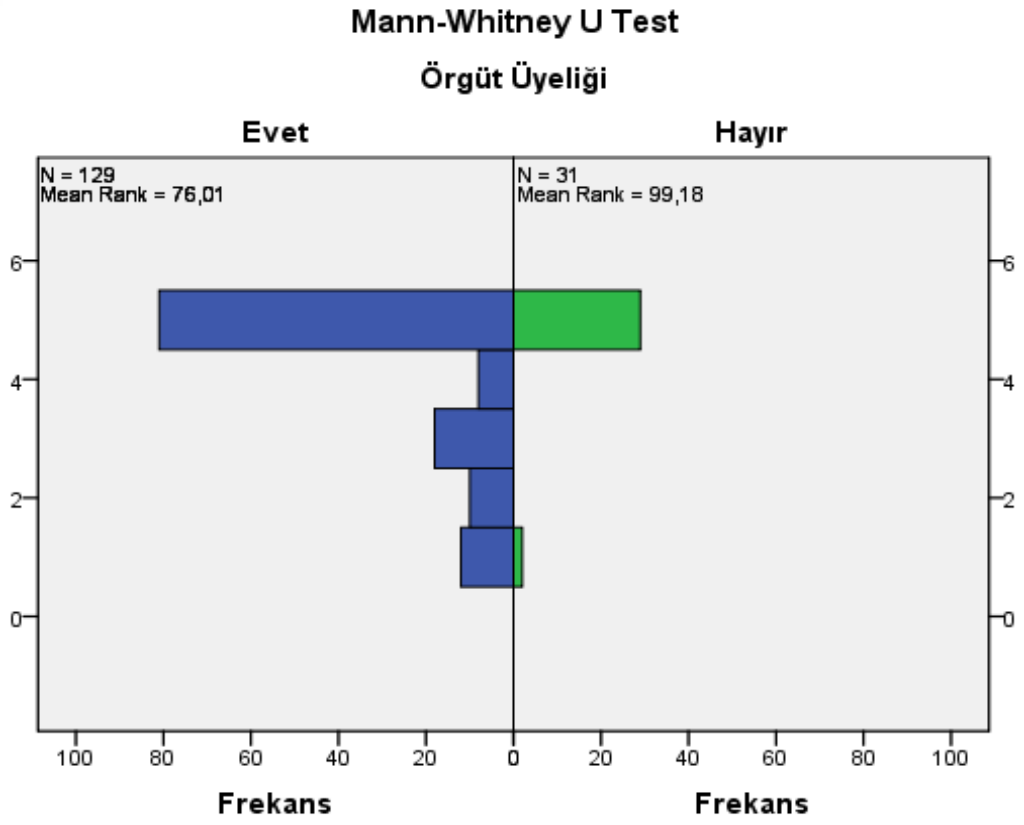
Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
Lise-Üniversite	-29.049	9.578	-3.033	0.002	0.036

Çizelge 4.37'ye bakıldığında lise (sıra ort: 70.57) düzeyinde eğitime sahip olanların sıra ortalaması, üniversite (sıra ort: 99.62) düzeyinde eğitime sahip

olanlardan daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık lise düzeyinde eğitime sahip olanların üniversite düzeyinde eğitime sahip olanlara göre "Antep fıstığı üretim destekleri yeterli değildir" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Şekil 4.7'de üretici örgütü üyeliği değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Şekle bakıldığında üretici örgütü üyeliği (sıra ort:76.01) olanların sıra ortalaması, üretici örgütü üyeliği olmayanların (sıra ort:99.18) sıra ortalamasından daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre üretici örgütü üyeliği olanlar olmayanlara göre "Antepfıstığı üretim destekleri yeterli değildir" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu yaklaşmaktadırlar.

Şekil 4.7. Antepfıstığı üretim destekleri yeterli değildir (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması)

Çizelge 4.38'de "üretimde katlandığım maliyetler oldukça yüksek" ifadesine ait analiz sonucu yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında yaş ($p=0.001<0.05$) ve eğitim ($p=0.021<0.05$) değişkenlerinin alt grupları itibariyle ifadeye katılımda anlamlı

farklılık gösterdikleri görülmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını görmek amacıyla yapılan ikili karşılaştırma testleri aşağıda verilmiştir.

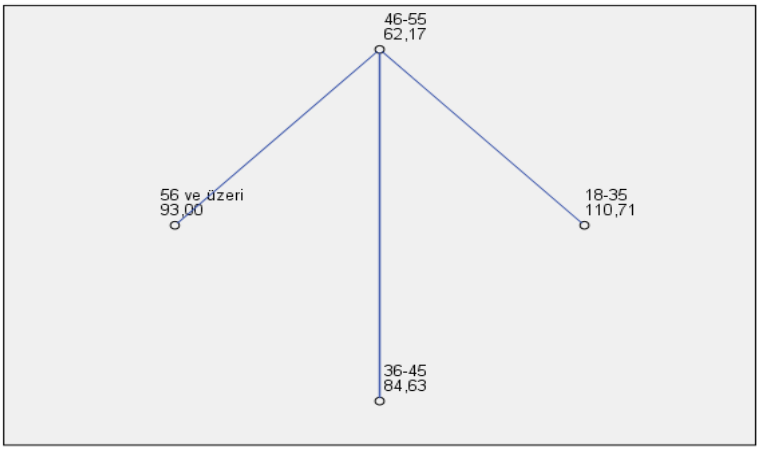
Çizelge 4.38. Üretimde katlandığım maliyetler oldukça yüksek ifadesine ait analiz sonuçları

	İlçe	Yaş	Gelir	Arazi Miktarı	Eğitim		Gelir Kaynağı	Örgüt Üyeliği
						Mann-Whitney U	3339,500	1770,500
Test İstatistiki	2.905	16.297	0.790	2.250	13.246	**Wilcoxon W**	5617,500	10155,500
SD	3	3	2	3	5	**Z**	0.193	-1.017
p Değeri	0.407	0.001	0.674	0.522	0.021	**p değeri**	0.847	0.309

Çizelge 4.39'da yaş değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelge bakıldığında 46-55 (sıra ort:62.17) yaş grubunda olanların sıra ortalaması, 18-35 (sıra ort:110.71), 36-45 (sıra ort:84.63) ve 56 ve üzeri (sıra ort:93.00) yaş grubunda olanlardan daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 46-55 yaş grubunda olanların 18-35, 36-45 ve 56 ve üzeri yaş grubunda olanlara göre "üretimde katlandığım maliyetler oldukça yüksek" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.39. Üretimde katlandığım maliyetler oldukça yüksek (yaş karşılaştırması)

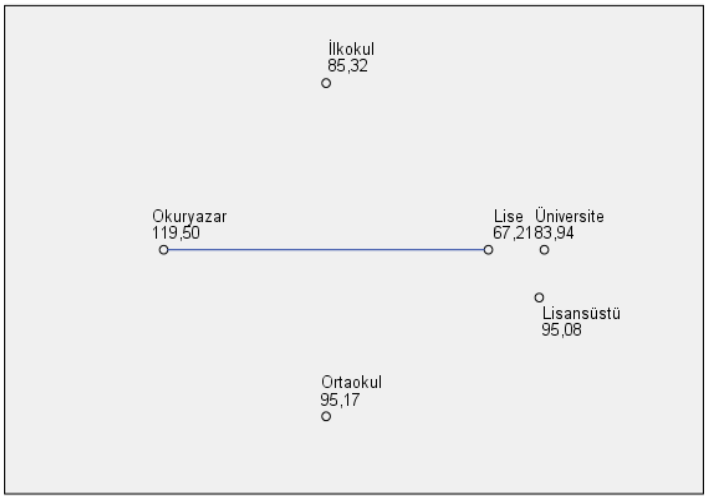
Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
46-55-36-45	22.464	9.100	2.469	0.014	0.081
46-55-56 ve üzeri	-30.833	9.762	-3.158	0.002	0.010
46-55-18-35	48.548	14.171	3.426	0.001	0.004

Çizelge 4.40'da eğitim değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında lise (sıra ort:67.21) düzeyinde eğitime sahip olanların sıra ortalaması, okuryazar (sıra ort:119.50) olanlardan daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık lise düzeyinde eğitime sahip olanların okuryazar olanlara göre "üretimde katlandığım maliyetler oldukça yüksek" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.40. Üretimde katlandığım maliyetler oldukça yüksek (eğitim karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
Lise-Okuryazar	52.292	18.623	2.808	0.005	0.075

Çizelge 4.41'de "ürünümü pazarlamada sıkıntı yaşıyorum" ifadesine ait analiz sonucu yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında sadece eğitim ($p=0.014<0.05$) değişkeninin alt grubu itibariyle ifadeye katılımda anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığı aşağıda gösterilmektedir.

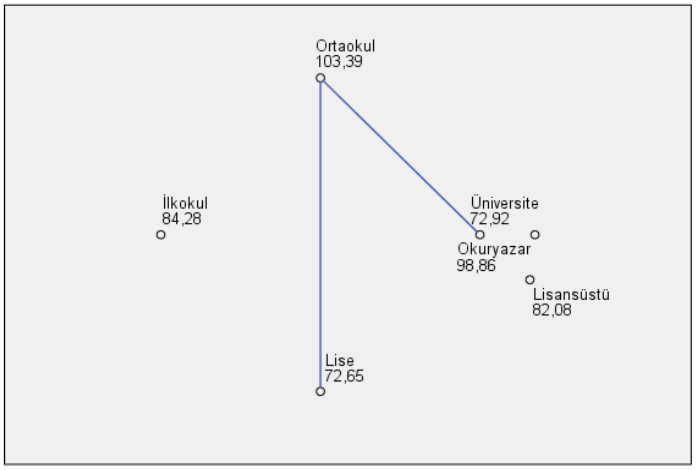
Çizelge 4.41. Ürünümü pazarlamada sıkıntı yaşıyorum ifadesine ait analiz sonuçları

	İlçe	Yaş	Gelir	Arazi Miktarı	Eğitim		Gelir Kaynağı	Örgüt Üyeliği
						Mann-Whitney U	3335.000	2225.000
Test İstatistiki	2.301	1.953	0.042	2.128	14.185	Wilcoxon W	5613.000	10610.000
SD	3	3	2	3	5	Z	0.203	1.135
p Değeri	0.512	0.582	0.979	0.546	0.014	p değeri	0.839	0.257

Çizelge 4.42'de eğitim değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında ortaokul (sıra ort:103.39) düzeyinde eğitime sahip olanların sıra ortalaması, lise (sıra ort:72.65) ve üniversite (sıra ort:72.92) düzeyinde eğitime sahip olanlardan daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanların lise ve üniversite düzeyinde eğitime sahip olanlara göre "ürünümü pazarlamada sıkıntı yaşıyorum" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.42. Ürünümü pazarlamada sıkıntı yaşıyorum (eğitim karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
Lise-Ortaokul	30.740	9.103	3.377	0.001	0.011
Üniversite-Ortaokul	30.468	10.736	2.838	0.005	0.068

Çizelge 4.43'de "piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor" ifadesine ait analiz sonucu yer almaktadır.

Çizelge 4.43. Piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor ifadesine ait analiz sonuçları

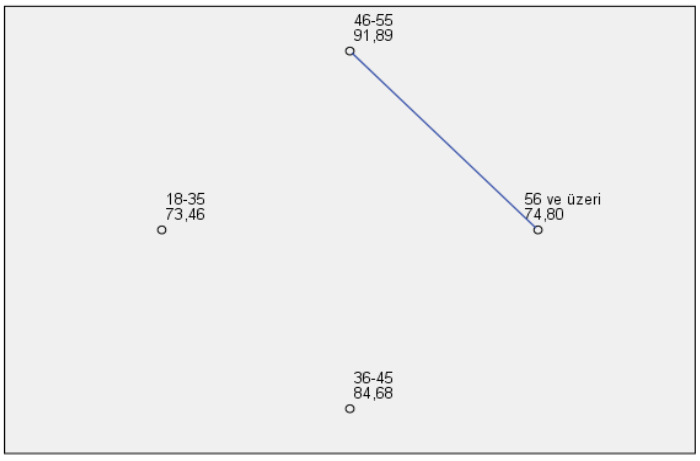
	İlçe	Yaş	Gelir	Arazi Miktarı	Eğitim		Gelir Kaynağı	Örgüt Üyeliği
						Mann-Whitney U	3100.500	2390.500
Test İstatistiki	5.818	7.799	6.693	25.541	7.164	Wilcoxon W	5378.500	10775.500
SD	3	3	2	3	5	Z	-0.902	2.483
p Değeri	0.121	0.049	0.035	0.000	0.209	p değeri	0.367	0.013

Çizelge 4.43'e bakıldığında yaş (p=0.049<0,5), gelir (p=0.035<0,5), arazi miktarı (p=0.000<0.05) ve üretici örgütü üyeliği (p=0.013<0.05) değişkenlerinin alt grupları itibariyle ifadeye katılımda anlamlı farklılık gösterdikleri görülmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını görmek amacıyla yapılan ikili karşılaştırma testleri aşağıda verilmiştir.

Çizelge 4.44'de yaş değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelge bakıldığında 56 ve üzeri (sıra ort:74.80) yaş grubunda olanların sıra ortalaması, 46-55 (sıra ort:91.89) yaş grubunda olanlardan daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 56 ve üzeri yaş grubunda olanların 46-55 yaş grubunda olanlara göre "piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.44. Piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor (yaş karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
56 ve üzeri-46-55	17.089	6.763	2.527	0.012	0.069

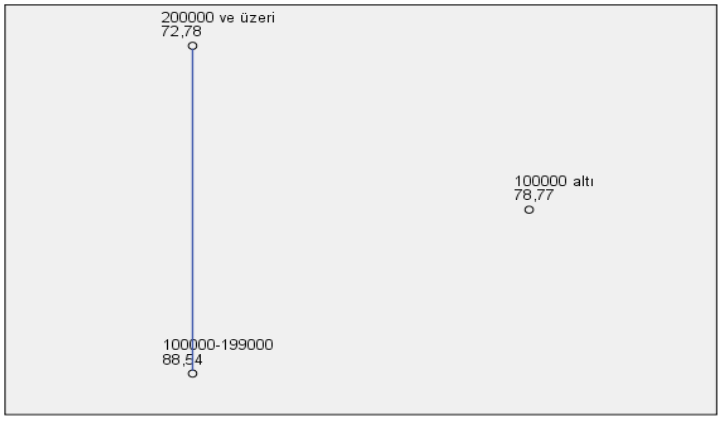

Çizelge 4.45'de gelir değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında 200 000 ve üzeri (sıra ort:72.78) gelire sahip olanların sıra ortalaması, 100 000-199 000 (sıra ort:88.54) arası gelire sahip olanların sıra ortalamasından daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 200 000 ve üzeri gelire sahip olanların, 100 000-199 000 arası gelire sahip olanlara göre

"piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.45. Piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor (eğitim karşılaştırması)

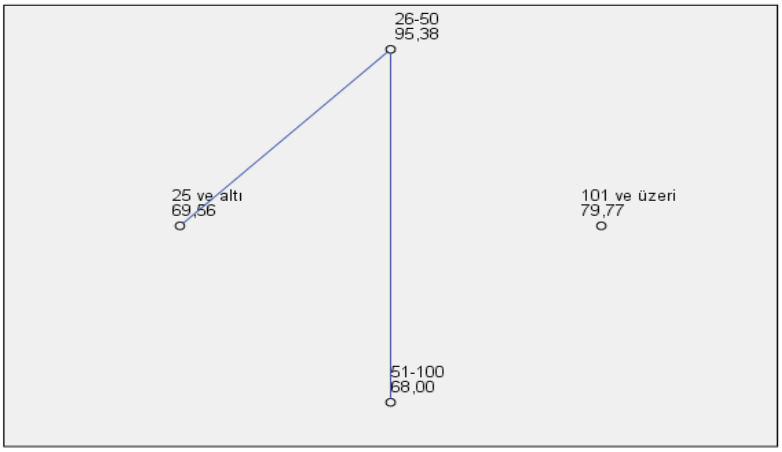
Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
200000 ve üzeri-100000-199000	15.763	6.593	2.391	0.017	0.050

Çizelge 4.46'da arazi miktarı değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır.

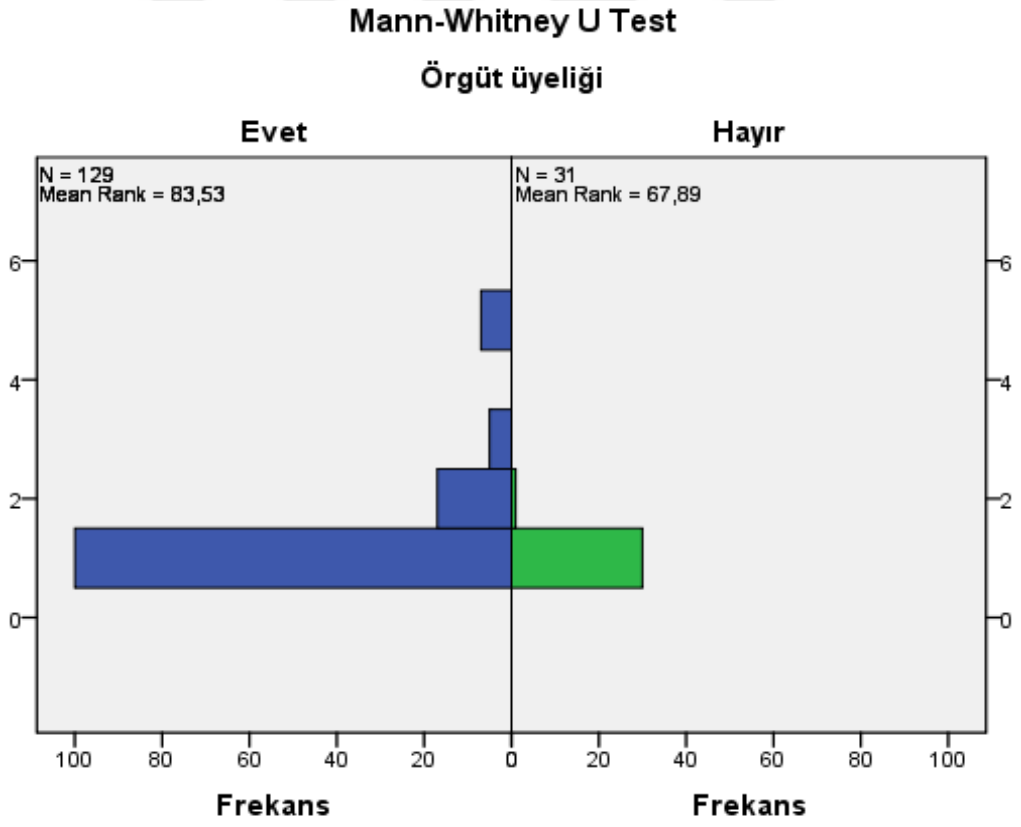
Çizelge 4.46. Piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor (arazi miktarı karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
51-100-26-50	27.384	7.846	3.490	0.000	0.003
25 ve altı-26-50	-25.823	5.793	-4.458	0.000	0.000

Çizelge 4.46'ya bakıldığında 26-50 dekar arası (sıra ort:95.38) araziye sahip olanların sıra ortalaması, 25 ve altı dekar (sıra ort:69.56) ve 51-100 dekar arası (sıra ort:68.00) araziye sahip olanlardan daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 26-50 dekar arası araziye sahip olanların 25 ve altı ve 51-100 dekar arası araziye sahip olanlara göre "piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Şekil 4.8'de üretici örgütü üyeliği değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Şekle bakıldığında üretici örgütü üyeliği (sıra ort:83.53) olanların sıra ortalaması, üretici örgütü üyeliği olmayanların (sıra ort:67.89) sıra ortalamasından daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre üretici örgütü üyeliği olanlar olmayanlara göre "piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz yaklaşmaktadırlar.

Şekil 4.8. Piyasada kayıt dışı tüccarların varlığı piyasayı olumsuz etkiliyor (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması)

Çizelge 4.47'de "Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum" ifadesine ait analiz sonucu yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında yaş (p=0.004<0,5), gelir (p=0.041<0,5), arazi miktarı (p=0.000<0.05), eğitim (p=0.039<0.05) ve üretici örgütü üyeliği (p= 0.000<0.05) değişkenlerinin alt grupları itibariyle ifadeye katılımda anlamlı farklılık gösterdikleri görülmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını görmek amacıyla yapılan ikili karşılaştırma testleri aşağıda verilmiştir.

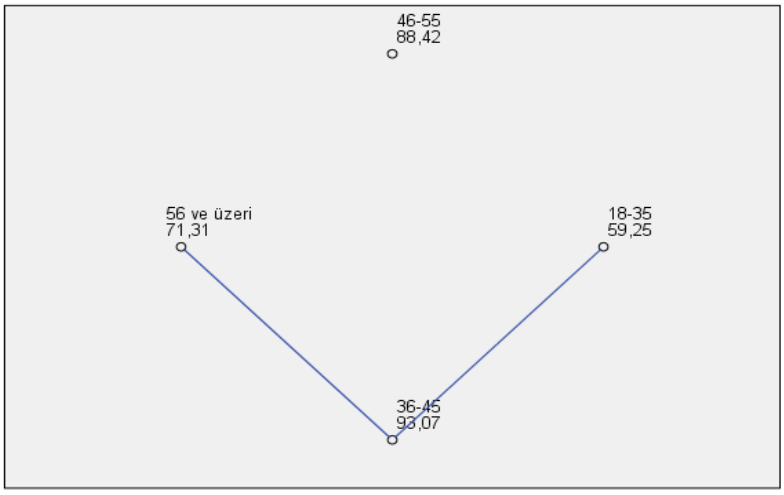
Çizelge 4.47. Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum ifadesine ait analiz sonuçları

	İlçe	Yaş	Gelir	Arazi Miktarı	Eğitim		Gelir Kaynağı	Örgüt Üyeliği
						Mann-Whitney U	3428.500	2760.000
Test İstatistiki	6.053	13.078	6.389	19.445	11.720	**Wilcoxon W**	5706.500	11145.000
SD	3	3	2	3	5	**Z**	0.568	3.829
p Değeri	0.109	0.004	0.041	0.000	0.039	**p değeri**	0.570	0.000

Çizelge 4.48'de yaş değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 4.48. Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum (yaş karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
18-35-36-45	-33.824	12.032	-2.811	0.005	0.030
56 ve üzeri-36-45	21.763	7.979	2.728	0.006	0.038

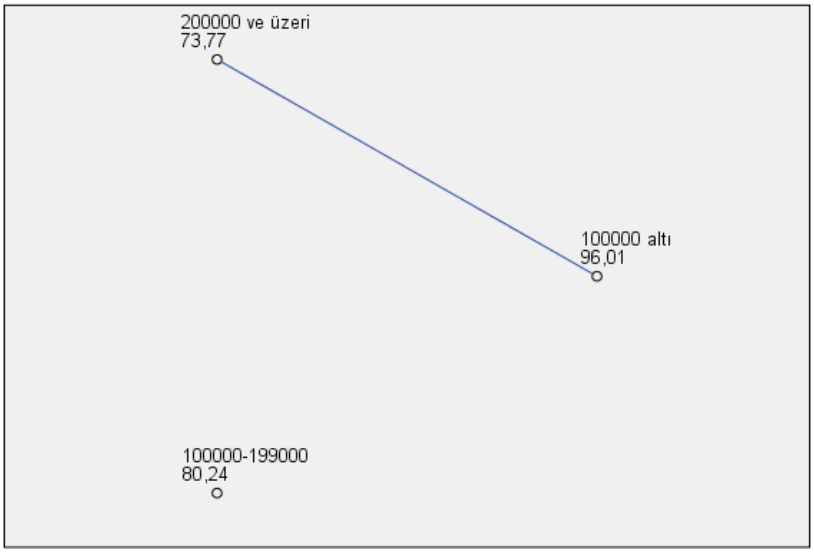

Çizelge 4.48'e bakıldığında 36-45 (sıra ort:93.07) yaş grubunda olanların sıra ortalaması, 18-35 (sıra ort:59.28), ve 56 ve üzeri (sıra ort:71.31) yaş grubunda olanlardan daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 36-45 yaş grubunda olanların 18-35 ve 56 ve üzeri yaş grubunda olanlara göre "Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.49'da gelir değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında 200 000 ve üzeri (sıra ort:73.77) gelire sahip olanların sıra ortalaması, 100 000 altı (sıra ort:96.01) gelire sahip olanların sıra ortalamasından daha düşük ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 200 000 ve üzeri gelire sahip olanların, 100 000 altı gelire sahip olanlara göre "Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum" ifadesine daha düşük düzeyde yani daha olumlu katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.49. Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum (gelir karşılaştırması)

Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
200000 ve üzeri-100000 altı	22.246	9.527	2.335	0.020	0.059

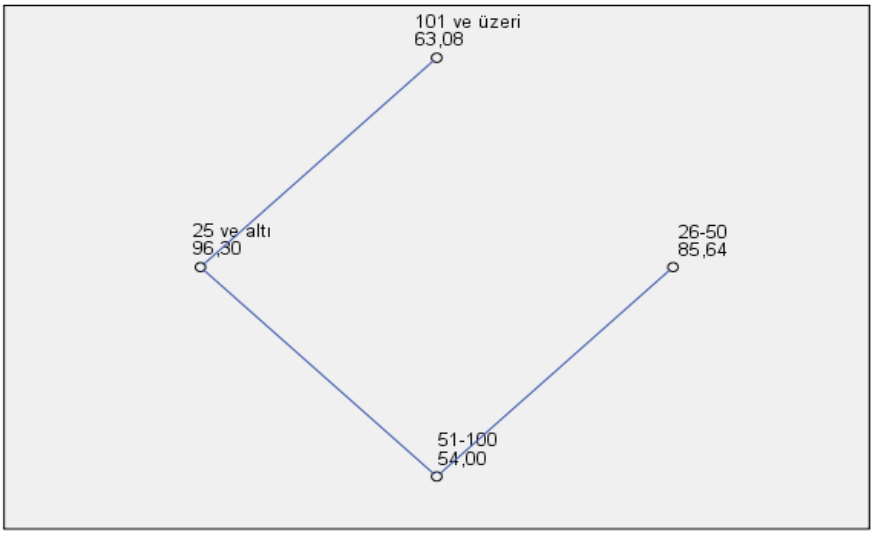

Çizelge 4.50'de arazi miktarı değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelge bakıldığında 25 ve altı dekar (sıra ort:96.30) araziye sahip

olanların sıra ortalaması, 51-100 dekar arası (sıra ort:54.00) ve 101 ve üzeri dekar (sıra ort:63.08) araziye sahip olanlardan ve 26-50 dekar arası (sıra ort:85.64) araziye sahip olanların sıra ortalaması da 51-100 dekar arası (sıra ort:54.00) araziye sahip olanlardan daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık 25 ve altı dekar arası araziye sahip olanların 51-100 dekar arası ve 101 ve üzeri dekar araziye sahip olanlara göre, 26-50 dekar arası araziye sahip olanların da 51-100 dekar arası araziye sahip olanlara göre "Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.50. Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum (arazi miktarı karşılaştırması)

İkili Karşılaştırma Arazi Miktarı					
Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
51-100-26-50	31.640	9.930	3.186	0.001	0.009
51-100-25 ve altı	42.296	10.590	3.994	0.000	0.000
101 ve üzeri-25 ve altı	33.219	12.667	2.623	0.009	0.052

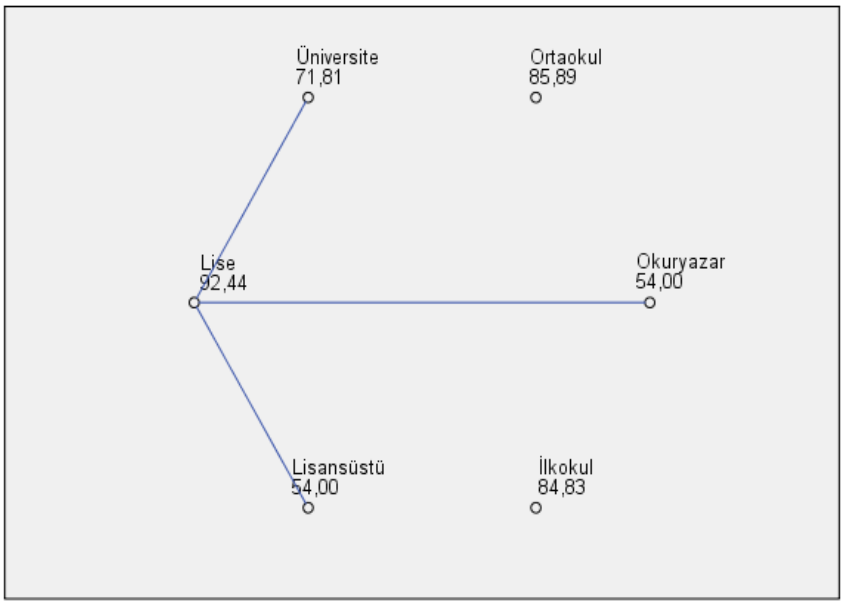

Çizelge 4.51'de eğitim değişkenine ait ikili karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Çizelgeye bakıldığında lise (sıra ort:92.44) düzeyinde eğitime sahip olanların sıra ortalaması, okuryazar (sıra ort:54.00), üniversite (sıra ort:71.81) ve lisansüstü (sıra ort:54.00) düzeyinde eğitime sahip olanlardan daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre farklılık lise düzeyinde eğitime sahip olanların

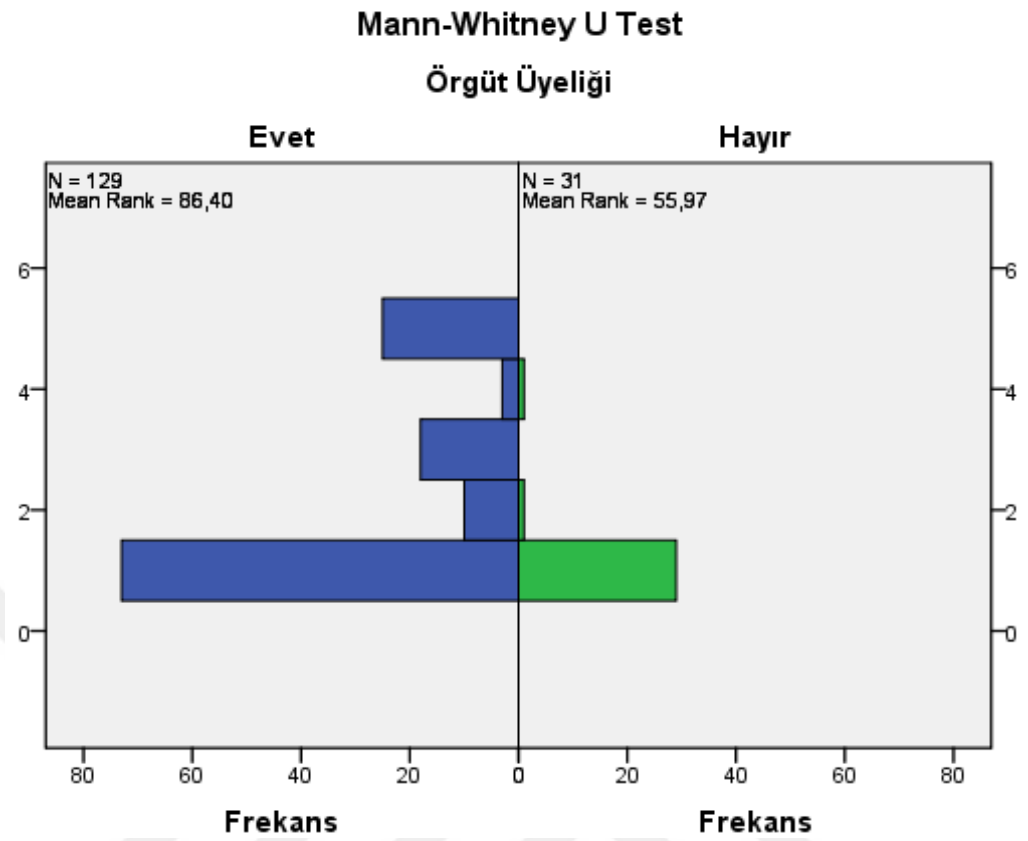
okuryazar, üniversite ve lisansüstü düzeyinde eğitime sahip olanlara göre "Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum" ifadesine daha yüksek düzeyde yani daha olumsuz katılmalarından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.51. Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum (eğitim karşılaştırması)

İkili Karşılaştırma Eğitim					
Grup 1-Grup 2	Test İstatistiki	Std. Hata	Std. Test İstatistiki	p Değeri	Düzeltilmiş p Değeri
Okuryazar-Lise	-38.443	16.328	-2.354	0.019	0.278
Lisansüstü-Lise	38.443	17.489	2.198	0.028	0.419
Üniversite-Lise	20.636	9721	2.123	0.034	0.507

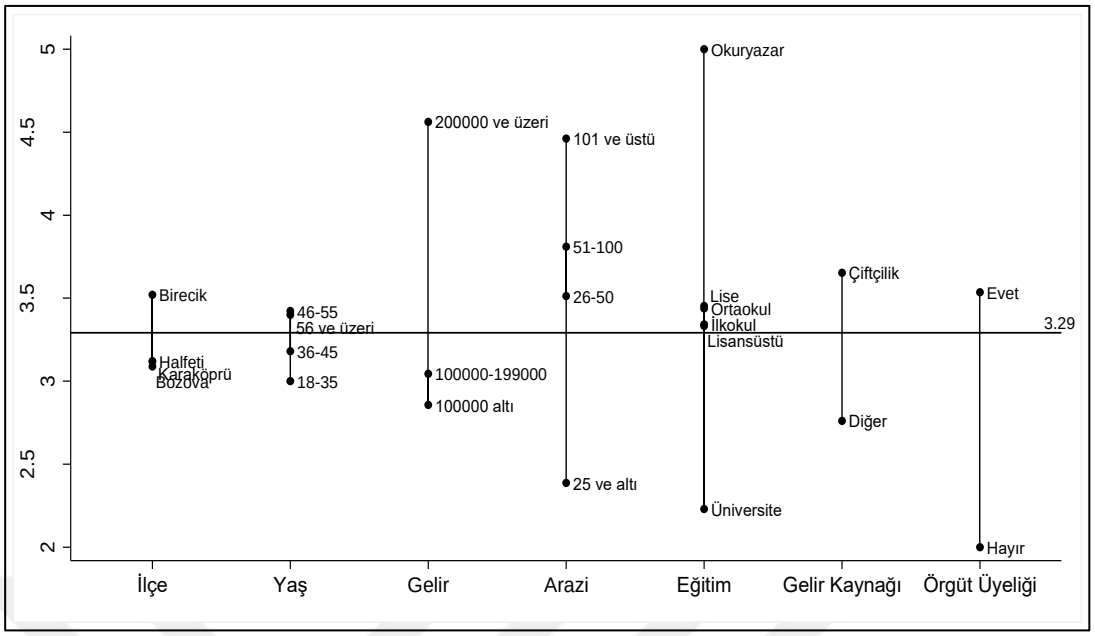

Şekil 4.9'da üretici örgütü üyeliği değişkenine ait karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Şekle bakıldığında üretici örgütü üyeliği (sıra ort:86.40) olanların sıra ortalaması, üretici örgütü üyeliği olmayanların (sıra ort:55.97) sıra ortalamasından daha yüksek ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre üretici örgütü üyeliği olanlar olmayanlara göre "Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum" ifadesine daha yüksek düzeyde daha olumsuz yaklaşmaktadırlar.

Şekil 4.9. Antepfıstığı fiyatı oluşumunda tam rekabet ortamının olmadığını düşünüyorum (üretici örgütü üyeliği karşılaştırması)

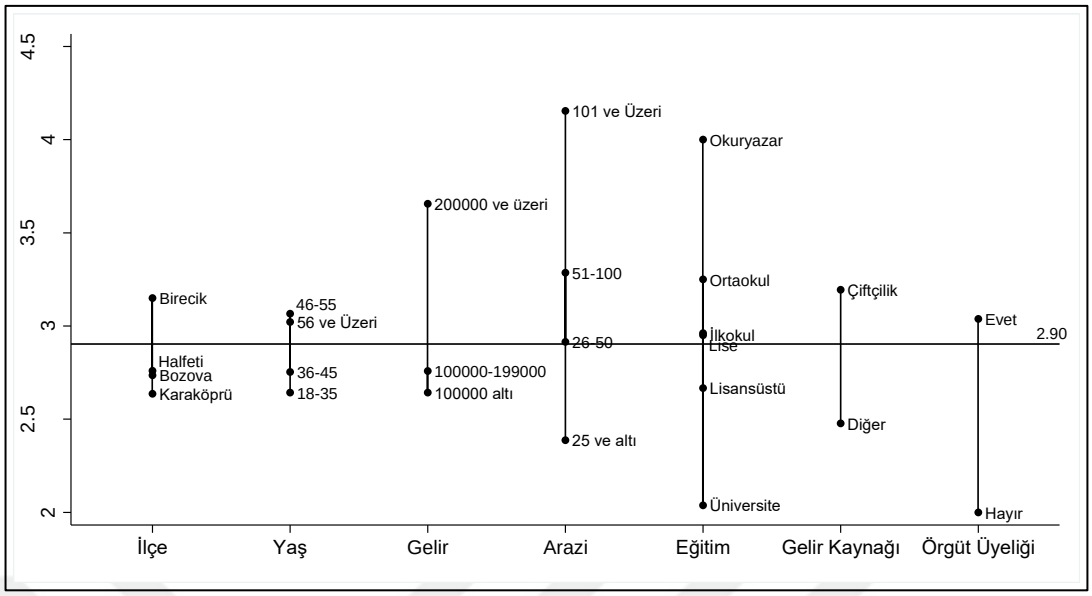
4.4. Antepfıstığı Üreticilerinin Faaliyetlere, Birliğe Yönelik Bakışları ve Örgütlenme Algıları

Çalışmanın bu bölümünde antepfıstığı yetiştiricilerinin faaliyetlere ve birliklere olan bakış açılarını değerlendirmek üzere 11 maddeden oluşan ifadeler yöneltilmiştir. Antepfıstığı üreticilerinin bu ifadelere 1 ile 5 arasında (1.Kesinlikle Katılmıyorum, 2.Katılmıyorum, 3.Kararsızım, 4.Katılıyorum, 5.Kesinlikle Katılıyorum) puan vermeleri istenmiştir. Bu ifadelere verilen cevaplar üreticilerin yaşadıkları ilçeye, yaşlarına, gelirlerine, arazi miktarlarına, eğitim seviyelerine, esas gelir kaynaklarına ve üretici örgüt üyeliklerine göre ortalama grafikleri üzerinde gösterilmiştir.

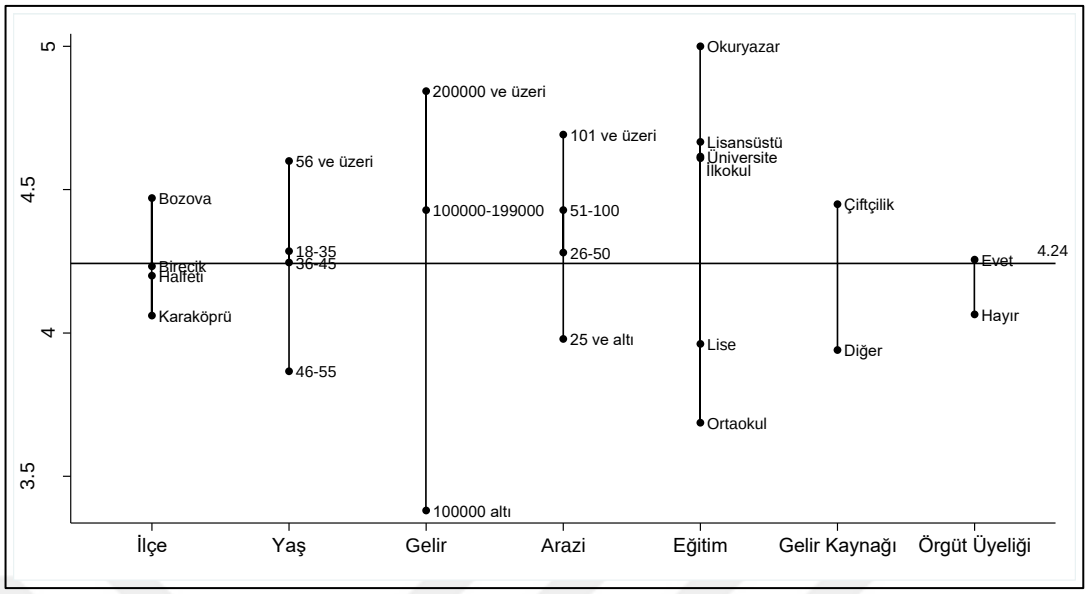

Şekil 4.10. Antepfıstığı üretiminde yeterli teknik bilgi ve beceriye sahibim ifadesine ait ortalama grafiği

Şekil 4.10'da "Antepfıstığı üretiminde yeterli teknik bilgi ve beceriye sahibim" ifadesine ait ortalama grafiği yer almaktadır. İfadeye ilişkin ortalama değer 3.29 olarak hesaplanmıştır. İlk olarak ilçe değişkenine bakıldığında Birecik'te yaşayanların ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Yaş değişkenine bakıldığında 18-35 ve 36-45 yaş aralığında olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer yaş gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Gelir ve arazi değişkelerine bakıldığında gelir ve arazi büyüklüğü arttıkça "Antepfıstığı üretiminde yeterli teknik bilgi ve beceriye sahibim" ifadesine katılımın da arttığı görülmektedir. Ayrıca gelir değişkeninde 200000 ve üzeri gelire sahip olanlar ortalamanın üzerinde bir değere sahiptir. Arazi değişkeninde ise 25 ve altı dekar araziye sahip olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer arazi miktarı gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Eğitim değişkeninde en yüksek katılım okuryazar olanlarda iken, en düşük katılım ise üniversite düzeyinde eğitme sahip olanlarda olduğu görülmektedir. Gelir kaynağı çiftçilik olanlarda ve üretici örgütü üyeliği olanlarda da katılımın ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir.

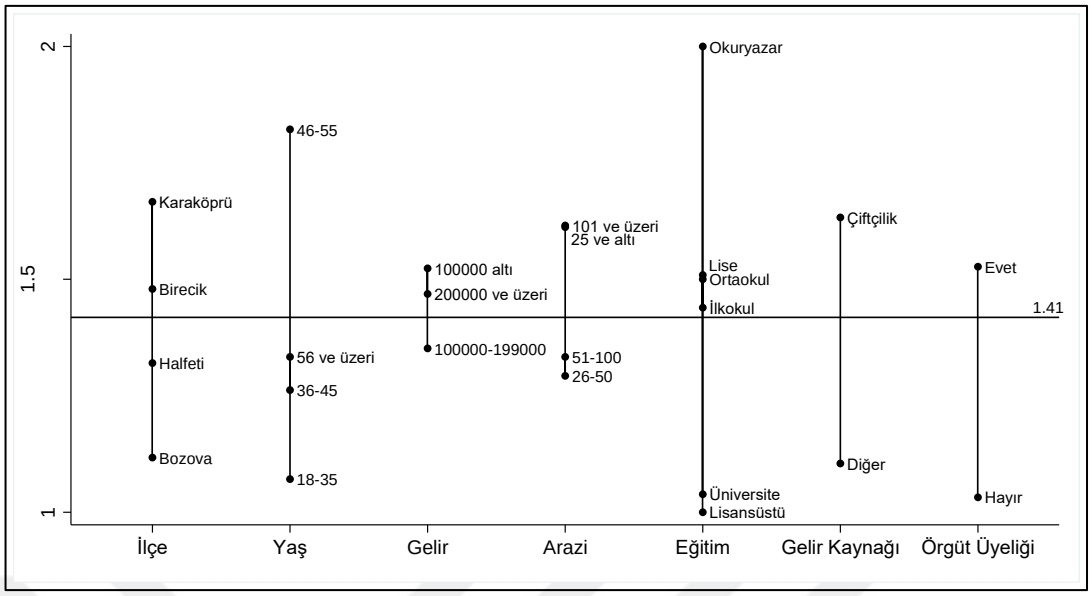

Şekil 4.11. İhtiyaç duyunca teknik destek alabiliyorum ifadesine ait ortalama grafiği

Şekil 4.11'de "ihtiyaç duyunca teknik destek alabiliyorum" ifadesine ait ortalama grafiği yer almaktadır. İfadeye ilişkin ortalama değer 2.90 olarak hesaplanmıştır. İlk olarak ilçe değişkenine bakıldığında Birecik'te yaşayanların ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Yaş değişkenine bakıldığında 18-35 ve 36-45 yaş aralığında olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer yaş gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Gelir ve arazi değişkelerine bakıldığında gelir ve arazi büyüklüğü arttıkça "ihtiyaç duyunca teknik destek alabiliyorum" ifadesine katılımın da arttığı görülmektedir. Ayrıca gelir değişkeninde 200 000 ve üzeri gelire sahip olanlar ortalamanın üzerinde bir değere sahiptir. Arazi değişkenin de ise 25 ve altı dekar araziye sahip olanlar ortalamanın altında bir değere sahiptir. Eğitim değişkeninde en yüksek katılım okuryazar olanlarda iken, en düşük katılım ise üniversite düzeyinde eğitme sahip olanlarda olduğu görülmektedir. Gelir kaynağı çiftçilik olanlarda ve üretici örgütü üyeliği olanlarda da katılımın ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir.

Şekil 4.12. Lisanslı depoculuk sistemi antepfıstığı üretiminde de uygulanabilir ifadesine ait ortalama grafiği

Şekil 4.11'de "lisanslı depoculuk sistemi antepfıstığı üretiminde de uygulanabilir" ifadesine ait ortalama grafiği yer almaktadır. İfadeye ilişkin ortalama değer 4.24 olarak hesaplanmıştır. Bu değere göre ifadeye katılımın genel olarak yüksek olduğu söylenebilir. İlk olarak ilçe değişkenine bakıldığında Bozova'da yaşayanların ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Yaş değişkenine bakıldığında 46-55 yaş aralığında olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer yaş gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Gelir ve arazi değişkelerine bakıldığında gelir ve arazi büyüklüğü arttıkça "lisanslı depoculuk sistemi antepfıstığı üretiminde de uygulanabilir" ifadesine katılımın da arttığı görülmektedir. Ayrıca gelir değişkeninde 200 000 ve üzeri ve 100 000-199 000 arası gelire sahip olanlar ortalamanın üzerinde bir değere sahiptir. Arazi değişkenin de ise 25 ve altı dekar araziye sahip olanlar ortalamanın altında bir değere sahiptir. Eğitim değişkeninde en yüksek katılım okuryazar olanlarda iken, en düşük katılım ise ortaokul düzeyinde eğitime sahip olanlarda olduğu görülmektedir. Yine eğitim değişkeninde ortaokul ve lise düzeyinde eğitime sahip olanlar ortalamanın altında bir değere sahiptir. Gelir kaynağı çiftçilik olanlarda katılımın ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Son olarak üretici örgütü üyeliği olanlarda ise katılımın ortalama değere çok yakın olduğu görülmektedir.

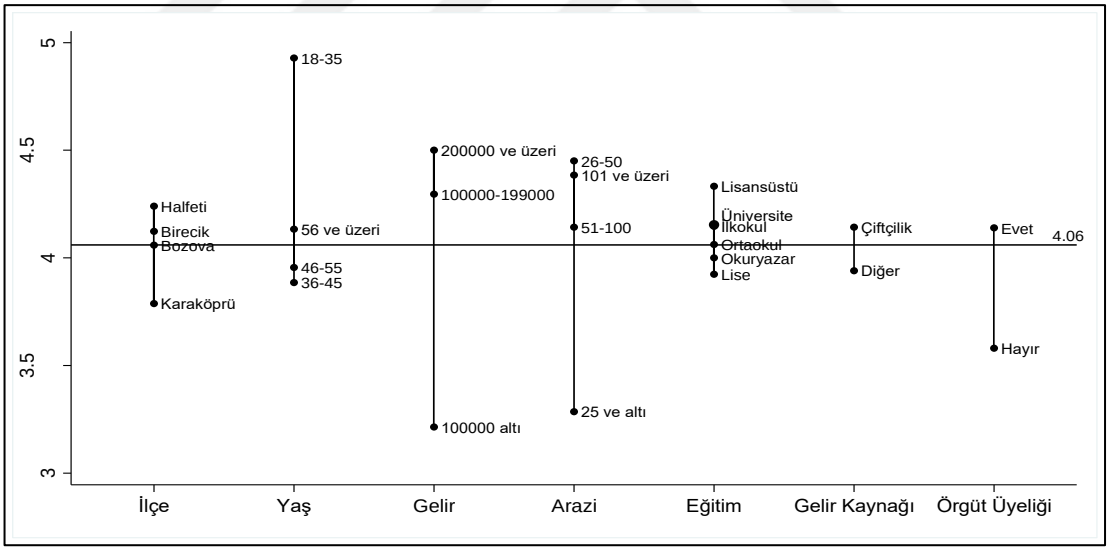

Şekil 4.13. Bölgedeki antepfıstığı üreticileri ortak hareket ediyorlar ifadesine ait ortalama grafiği

Şekil 4.13'de "Bölgedeki antepfıstığı üreticileri ortak hareket ediyorlar" ifadesine ait ortalama grafiği yer almaktadır. İfadeye ilişkin ortalama değer 1.41 olarak hesaplanmıştır. Bu değere göre ifadeye katılımın genel olarak düşük olduğu söylenebilir. İlk olarak ilçe değişkenine bakıldığında en yüksek katılım Karaköprü'de yaşayanlarda iken, en düşük katılımın ise Bozova'da yaşayanlarda olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine bakıldığında 46-55 yaş aralığında olanların ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye diğer yaş gruplarına göre daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Gelir değişkenine bakıldığında 100 000-199 000 arası gelire sahip olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer gelir gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Arazi değişkenin ise 25 ve altı ile 101 ve üzeri dekar araziye sahip olanların ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye diğer arazi miktarı gruplarına göre daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Eğitim değişkeninde en yüksek katılım okuryazar olanlarda iken, en düşük katılım ise üniversite ve lisansüstü düzeyinde eğitme sahip olanlarda olduğu görülmektedir. Gelir kaynağı çiftçilik olanlarda ve üretici örgütü üyeliği olanlarda da katılımın ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir.

Şekil 4.14'de "kooperatifçilik ve birlik ile ilgili eğitim almak isterim" ifadesine ait ortalama grafiği yer almaktadır. İfadeye ilişkin ortalama değer 4.06 olarak

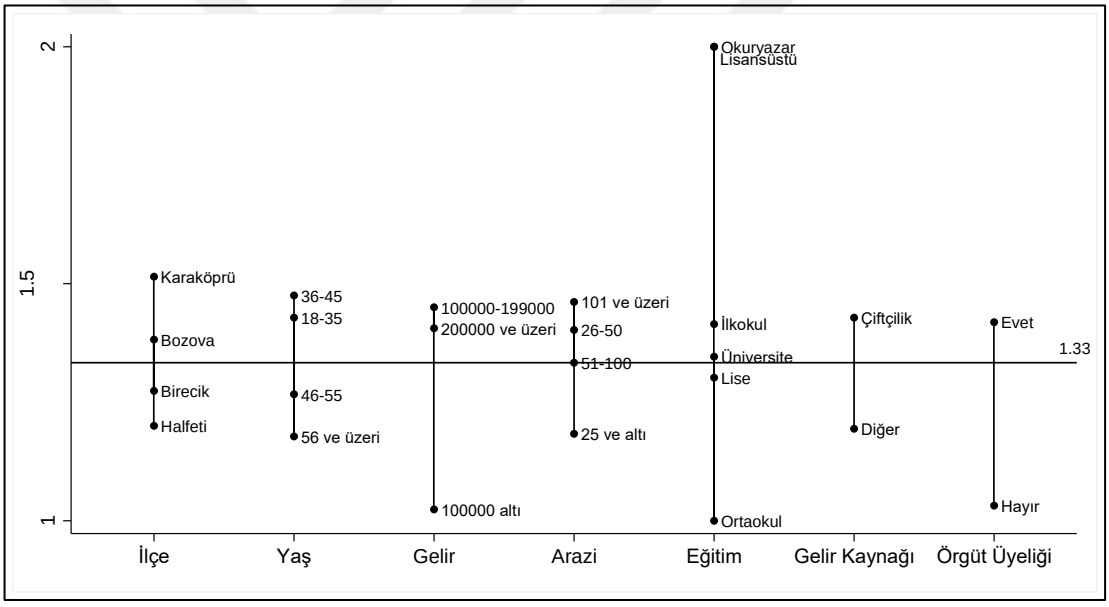
hesaplanmıştır. Bu değere göre ifadeye katılımın genel olarak yüksek olduğu söylenebilir. İlk olarak ilçe değişkenine bakıldığında en yüksek katılım Halfeti'de yaşayanlarda iken, en düşük katılımın ise Karaköprü'de yaşayanlarda olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine bakıldığında 18-35 yaş aralığında olanların ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye diğer yaş gruplarına göre daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Gelir değişkenine bakıldığında 100000 altı gelire sahip olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer gelir gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Arazi değişkeninde ise 25 ve altı dekar araziye sahip olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer arazi miktarı gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Eğitim değişkeninde en yüksek katılım lisansüstü düzeyinde eğitime sahip olanlarda olmakla birlikte genel olarak diğer eğitim düzeylerinin ortalama civarında olduğu görülmektedir. Gelir kaynağı çiftçilik olanlarda ve üretici örgütü üyeliği olanlarda da katılımın ortalama değere yakın olduğu görülmektedir.

Şekil 4.14. Kooperatifçilik ve birlik ile ilgili eğitim almak isterim ifadesine ait ortalama grafiği

Şekil 4.15'de "bölgemdeki antepfıstığı birliği ile irtibat halindeyim" ifadesine ait ortalama grafiği yer almaktadır. İfadeye ilişkin ortalama değer 1.33 olarak hesaplanmıştır. Bu değere göre ifadeye katılımın genel olarak düşük olduğu söylenebilir. İlk olarak ilçe değişkenine bakıldığında en yüksek katılım Karaköprü'de yaşayanlarda iken, en düşük katılımın ise Halfeti'de yaşayanlarda olduğu

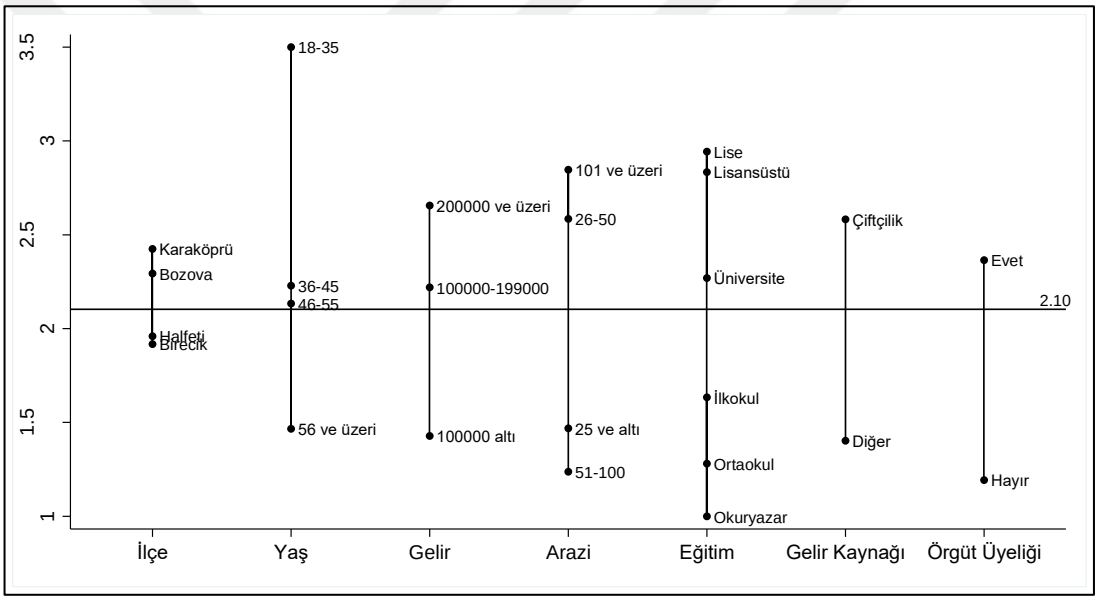
görülmektedir. Yaş değişkenine bakıldığında 18-35 ve 36-45 yaş aralığında olanların ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye diğer yaş gruplarına göre daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Gelir değişkenine bakıldığında 100 000 altı gelire sahip olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer gelir gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Arazi değişkenin ise 25 ve altı dekar araziye sahip olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer arazi miktarı gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Eğitim değişkeninde en yüksek katılım okuryazar ve lisansüstü düzeyinde eğitime sahip olanlarda iken, en düşük katılım ise ortaokul düzeyinde eğitme sahip olanlarda olduğu görülmektedir. Gelir kaynağı çiftçilik olanlarda ve üretici örgütü üyeliği olanlarda da katılımın ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir.

Şekil 4.15. Bölgemdeki antepfıstığı birliği ile irtibat halindeyim ifadesine ait ortalama grafiği

Şekil 4.16'da "bölgemdeki antepfıstığı birliğinde yönetim görevi alabilirim" ifadesine ait ortalama grafiği yer almaktadır. İfadeye ilişkin ortalama değer 2.10 olarak hesaplanmıştır. Bu değere göre ifadeye katılımın genel olarak düşük olduğu söylenebilir. İlk olarak ilçe değişkenine bakıldığında en yüksek katılım Karaköprü'de yaşayanlarda iken, en düşük katılımın ise Birecik'de yaşayanlarda olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine bakıldığında en yüksek katılım 18-35 aralığında olanlarda iken, en düşük katılım ise 56 ve üzeri yaşında olanlarda olduğu

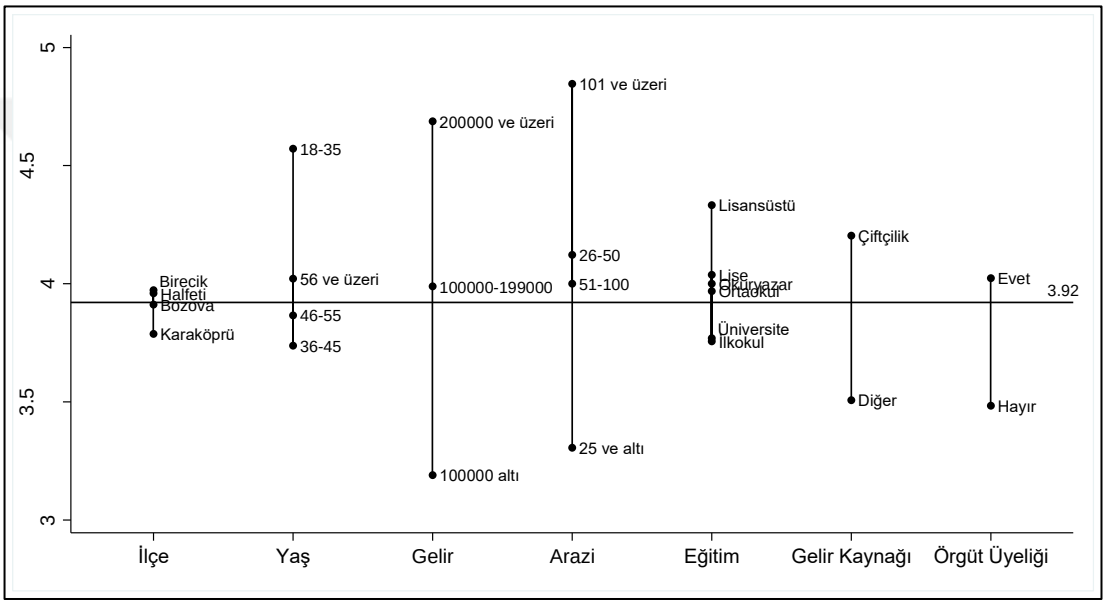
görülmektedir. Gelir değişkenine bakıldığında 100 000 altı gelire sahip olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer gelir gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Arazi değişkenin ise 25 ve altı dekar ve 51-100 dekar arası araziye sahip olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer arazi miktarı gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Eğitim değişkeninde en yüksek katılım lise ve lisansüstü düzeyinde eğitime sahip olanlarda iken, en düşük katılım ise okuryazar olanlarda olduğu görülmektedir. Ayrıca üniversite düzeyinde eğitime sahip olanların da az da olsa ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Gelir kaynağı çiftçilik olanlarda ve üretici örgütü üyeliği olanlarda da katılımın ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir.

Şekil 4.16. Bölgemdeki antepfıstığı birliğinde yönetim görevi alabilirim ifadesine ait ortalama grafiği

Şekil 4.17'de "bölgemdeki antepfıstığı birliğine üye olabilirim" ifadesine ait ortalama grafiği yer almaktadır. İfadeye ilişkin ortalama değer 3.92 olarak hesaplanmıştır. Bu değere göre ifadeye katılımın genel olarak yüksek olduğu söylenebilir. İlk olarak ilçe değişkenine bakıldığında en düşük katılım Karaköprü'de yaşayanlarda olmakla birlikte genel olarak ilçelerin ortalama civarında olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine bakıldığında 18-35 yaş aralığında olanların ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye diğer yaş gruplarına göre daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Gelir değişkenine bakıldığında 100 000

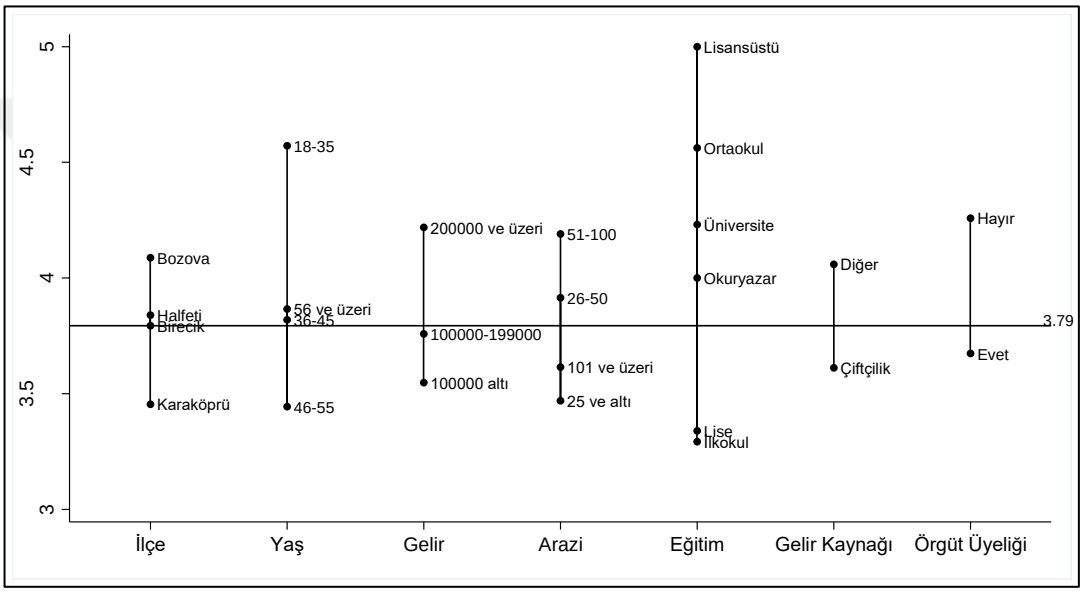
altı gelire sahip olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer gelir gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Arazi değişkenin ise 25 ve altı dekar araziye sahip olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer arazi miktarı gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Eğitim değişkeninde en yüksek katılım lisansüstü düzeyinde eğitime sahip olanlarda olmakla birlikte genel olarak diğer eğitim düzeylerinin ortalama civarında olduğu görülmektedir. Gelir kaynağı çiftçilik olanlarda ve üretici örgütü üyeliği olanlarda da katılımın ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir.

Şekil 4.17. Bölgemdeki antepfıstığı birliğine üye olabilirim ifadesine ait ortalama grafiği

Şekil 4.18'de "Antepfıstığı üretici birliğinin pazarlamada fayda sağlayacağını düşünüyorum" ifadesine ait ortalama grafiği yer almaktadır. İfadeye ilişkin ortalama değer 3.79 olarak hesaplanmıştır. Bu değere göre ifadeye katılımın genel olarak yüksek olduğu söylenebilir. İlk olarak ilçe değişkenine bakıldığında en yüksek katılım Bozova'da yaşayanlarda iken, en düşük katılımın ise Karaköprü'de yaşayanlarda olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine bakıldığında 18-35 yaş aralığında olanların ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye diğer yaş gruplarına göre daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Gelir değişkenine bakıldığında 200 000 ve üzeri gelire sahip olanların ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye diğer gelir gruplarına göre daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Arazi

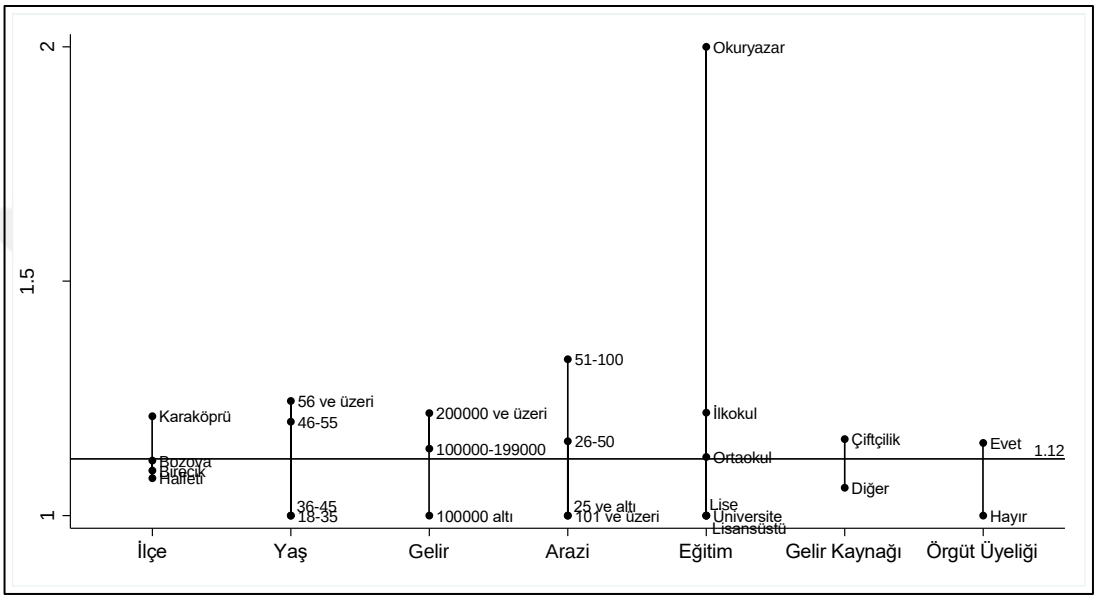
değişkenin ise 25 ve altı dekar ve 101 ve üzeri dekar araziye sahip olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer arazi miktarı gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Eğitim değişkeninde en yüksek katılım lisansüstü düzeyinde eğitime sahip olanlarda iken, en düşük katılım ise ilkokul ve lise düzeyinde eğitme sahip olanlarda olduğu görülmektedir. Yine eğitim değişkeninde ilkokul ve lise düzeyinde eğitime sahip olanlar ortalamanın altında bir değere sahiptir. Gelir kaynağı çiftçilik olanlarda ve üretici örgütü üyeliği olanlarda da katılımın ortalamanın altında olduğu görülmektedir.

Şekil 4.18. Antepfıstığı üretici birliğinin pazarlamada fayda sağlayacağını düşünüyorum ifadesine ait ortalama grafiği

Şekil 4.19'da "üretici birliği ürün fiyatını iyileştirme konusunda adımlar atıyor" ifadesine ait ortalama grafiği yer almaktadır. İfadeye ilişkin ortalama değer 1.12 olarak hesaplanmıştır. Bu değere göre ifadeye katılımın genel olarak düşük olduğu söylenebilir. İlk olarak ilçe değişkenine bakıldığında en düşük katılım Karaköprü'de yaşayanlarda olmakla birlikte genel olarak ilçelerin ortalama civarında olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine bakıldığında 18-35 ve 36-45 yaş aralığında olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer yaş gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Gelir değişkenine bakıldığında 100 000 altı gelire sahip olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer gelir gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Arazi değişkenin ise 25 ve altı

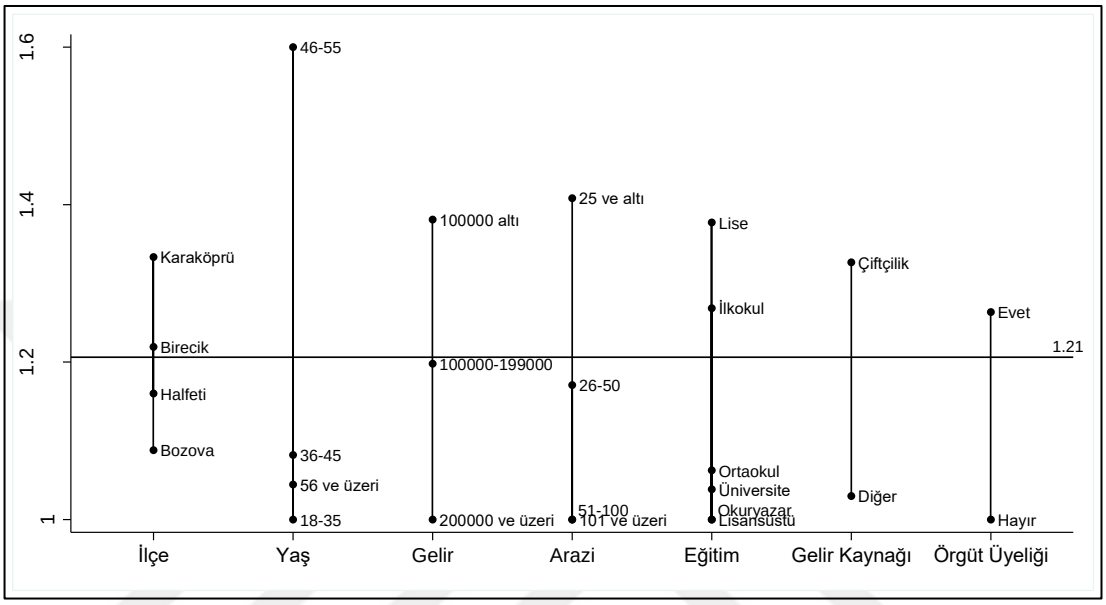
dekar ve 101 ve üzeri dekar araziye sahip olanların ortalamanın altında yer alarak ifadeye diğer arazi miktarı gruplarına göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Eğitim değişkeninde en yüksek katılım okuryazar olanlarda olmakla birlikte genel olarak diğer eğitim düzeylerinin ortalama civarında olduğu görülmektedir. Gelir kaynağı çiftçilik olanlarda ve üretici örgütü üyeliği olanlarda da katılımın ortalama değere yakın olduğu görülmektedir.

Şekil 4.19. Üretici birliği ürün fiyatını iyileştirme konusunda adımlar atıyor ifadesine ait ortalama grafiği

Şekil 4.20'de "Antepfıstığı üretici birliğinin genel anlamda başarılı olduğunu düşünüyorum" ifadesine ait ortalama grafiği yer almaktadır. İfadeye ilişkin ortalama değer 1.21 olarak hesaplanmıştır. Bu değere göre ifadeye katılımın genel olarak düşük olduğu söylenebilir. İlk olarak ilçe değişkenine bakıldığında en yüksek katılım Karaköprü'de yaşayanlarda iken, en düşük katılımın ise Bozova'da yaşayanlarda olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine bakıldığında 46-55 yaş aralığında olanların ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye diğer yaş gruplarına göre daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Gelir değişkenine bakıldığında 100 000 altı gelire sahip olanların ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye diğer gelir gruplarına göre daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Arazi değişkenin ise 25 ve altı dekar araziye sahip olanların ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye diğer arazi miktarı gruplarına göre daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri

görülmektedir. Eğitim değişkeninde ilkokul ve lise düzeyinde eğitime sahip olanlar ortalamanın üzerinde yer alarak ifadeye öteki eğitim düzeylerinden daha farklı olarak ve yüksek katılım göstermişlerdir. Gelir kaynağı çiftçilik olanlarda ve üretici örgütü üyeliği olanlarda da katılımın ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir.

Şekil 4.20. Antep fıstığı üretici birliğinin genel anlamda başarılı olduğunu düşünüyorum ifadesine ait ortalama grafiği

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Antepfıstığı ilk çağlardan beri bilinen ve ticari değeri olan bir tarımsal üründür. Bu nedenle ilk çağlardan itibaren "Kral Meyvesi", "Meyvelerin Kralı", "Altın Ağaç" ve ''Yeşil Altın" gibi isimler ile tanınmış ve günümüze kadar gelmiştir. Antepfıstığının kendine bir lezzeti bulunmaktadır. Bununla birlikte besin değeri ve özellikleri dikkate alındığında oldukça önemli bir meyvedir. Antepfıstığının iki gen merkezine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan ilki Orta Asya diğeri ise Yakın Doğu'dur. Günümüzde antepfıstığı 30-45 güney-kuzey paralellerin içerisinde yer alan, çoğunlukla kuzey yarım kürede ve mikro klima özelliğine sahip alanların hemen hemen hepsinde yetiştirilmektedir.

FAO'nun 2018 yılı verilerine göre; 17 ülkede 1 008 479 ton antepfıstığı üretimi yapılmıştır. Aynı üretim miktarı 2019 yılında ise 911 829 ton antepfıstığı olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında dünya antepfıstığı üretiminin %23.79'u, 2019 yılında ise %9.32'si Türkiye'de gerçekleşmiştir. Türkiye'de 2019 yılında yaşanan bu üretim miktarı düşüşünde periyodisite ile beraber son yıllarda dünya ile beraber Türkiye'de de yaşanan kuraklıkta etkilidir. Ancak ülkemizde özellikle periyodisite etkisinin asgariye indirilmesine yönelik çalışmaların ve antepfıstığında sulama alışkanlıklarının yaygınlaştırılması ile beraber 2020 yılında Türkiye'de antepfıstığı üretimi 296 376 tona kadar ulaşabildiği tespit edilmiştir. Şanlıurfa ili ise 2020 yılında 124 534 ton antepfıstığı üretimi ile ülke sıralamasında %42 oranı ile birinci sırada yer almaktadır. Antepfıstığı üretiminde Şanlıurfa ilinde yakalanan bu potansiyelle birlikte ŞFÜB 2016 yılında faaliyete başlamıştır.

Bu çalışma ile Şanlıurfa ilindeki antepfıstığı üreticilerinin ürünlerini pazarlama konusunda izledikleri yol, pazarlama faaliyetleri, ürünleri ile ilgili piyasa fiyat oluşumları, pazarlama sorunları ve beklentileri öncelikli olarak araştırılmıştır. Bununla beraber Şanlıurfa ilindeki antepfıstığı üreticilerinin ŞUFÜB ile ilişkileri, örgütsel

faaliyetlerdeki memnuniyetleri ve antepfıstığı üretimi, saklama-depolama, işleme ve pazarlama konuları ile ilgili olarak birlikten beklentileri araştırılmıştır.

Araştırma sahasında yapılan çalışmalarda ortaya çıkan ilk bulgu antepfıstığı üretiminin kıraç ve verimsiz arazilerde yapılıyor olmasıdır. Bu nedenle ülkemizde antepfıstığı hasadının yapıldığı dönemlerde verimlilik seviyesi 550-650 kg/ha düzeyi ile birçok ülkenin gerisindedir. Bu durum ağaç verimliliğini dolayısıyla çiftçi gelirini etkileyen bir unsurdur. Antepfıstığı ağaçları susuz, kıraç ve verimsiz arazilerde dikilmekte olup bu arazilerde başka bir ürünün yetiştirilmesi mümkün olmamaktadır. Kısacası tamamıyla doğal risk faktörlerine açık bir üretim modeli geliştirilmiştir. Bu nedenle antepfıstığı üreticileri bu üretimi gelir getiren ya da hanede esas gelir kaynağı sağlayan bir tarımsal faaliyet olarak görmemektedirler. Antepfıstığı üreticilerinin tamamına yakının gelir getiren diğer faaliyet kolları ile uğraşması da bu durumun ispatı niteliğindedir.

Antepfıstığı üreticilerinin çok yaygın ve etkin bir pazarlama kanalları bulunmamakla beraber ürünün ticari değeri, niteliği, uzun süre muhafaza edilebilirliği ve depolama sıkıntılarının olmaması gibi nedenlerle pazarlama sorunu çok fazla yaşanmamaktadır. Antepfıstığının pazarlanmasında başvurulan ilk kanal şehir merkezinde bulunan komisyonculardır. Ancak komisyonculuk sistemi ticari sistem ve yetkileri dışına çıkmıştır. Normal şartlar altında komisyoncunun kendi nam ve hesabına ürün alım satımı yapması kanunen yasak iken komisyoncular tüccar gibi davranarak üreticilerin ürünlerini satın almakta ve kendileri satmaktadırlar. Bu durum antepfıstığı piyasasında ürünün reel fiyatının oluşmasını engellediği gibi antepfıstığı üreticilerinin gelirlerini de olumsuz etkilemektedir. Nihai olarak antepfıstığı fiyatının tüketiciler aleyhinde oluşmasına da vesile olmaktadır.

Antepfıstığı üreticileri üretim aşamasında yeterli düzeyde teknik bilgiye sahip olduklarını (ortalama 3.29) ve ihtiyaç duyduklarında teknik bilgiye ulaşabildiklerini (ortalama 2.90) belirtmişlerdir. Ancak antepfıstığı üreticilerinin ortak hareket etmediklerini (ortalama 1.41) ve bölgelerinde kurulmuş olan antepfıstığı birliği ile irtibat halinde olmadıklarını (1.33) belirtmişlerdir. Diğer taraftan antepfıstığı

üreticilerinin örgütlenmeye ve birlikte hareket etmeye oldukça olumlu baktıkları tespit edilmiştir. Antepfıstığı üreticilerinin antepfıstığı birliğine üye olmak istemeleri (ortalama 3.92), düzenlenecek olan birlik, kooperatif eğitimlerine katılma istekleri (ortalama 4.06) ve birliğin ürünlerinin pazarlanması konusunda faydalı olabileceği fikri (3.79) oldukça yüksek çıkmıştır. Ancak genel itibari ile birliğin faaliyetleri ya da birliğin faydalı olduğuna yönelik düşünceleri oldukça düşük düzeydedir (1.21).

5.2. Öneriler

Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu üreticilerin örgütlenmesi ve beraberce hareket edebilme kabiliyetinin arttırılmasına yönelik çıkarılmıştır. Bu kanunla esas olarak amaçlanan üretim planlaması yapılarak hem ulusal hem de uluslararası düzeyde üreticilerin pazarlama gücünün arttırılmasıdır. Bu süreçte öncelikli olarak üreticilerin teknik bilgi düzeylerinin arttırılması, üretim sürecinde yaşanan sorunların tespiti ve bu sorunlar ile mücadele stratejilerinin geliştirilmesi oldukça önemlidir.

Araştırma sahasında bulunan antepfıstığı üreticilerinin Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği ile bağlantıları yok denecek düzeydedir. Bunun en önemli nedeni bölgede var olan feodal yapı ve aşiret sisteminin etkisidir. Bölgede kurulan tarıma dayalı birlik ve örgütlerin yönetimi güçlü olan aşiretlerin elindedir. Dolayısıyla aşiretler arasında var olan sosyal çatışma ve çekişme, kurulan tarıma dayalı örgüt ve birliklere üye ya da ortak olmayı olumsuz olarak etkilemektedir. Ancak antepfıstığı üreticilerinde örgütlenmeye yönelik istek ve algılarında olumlu yaklaşımların varlığı tespit edilmiştir. Bu nedenle Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği'nin çalışmalarının bu yaklaşıma göre planlaması gerekmektedir. Bu süreçte örgütlenme yapısının güçlendirilmesi, antepfıstığı üreticilerinde birliğe yönelik aidiyet duygusunun geliştirilmesi, örgüt yapısının oluşturulması ve sürekliliğinin sağlanması için yapılması gerekenler maddeler halinde aşağıda verilmiştir;

- Birlik tarafından antepfıstığı üreticilerine yönelik tanıtım kampanyaları düzenlenmelidir. Saha çalışmaları sürecinde birçok antepfıstığı üreticisinin

birliğin varlığından haberdar olmadığı tespit edilmiştir. Bilinirlik ve görünürlük kampanyaları bu sorunu çözebilecek bir adımdır.

- Örgütlenme bilincinin geliştirilebilmesi için paydaşların (Üniversiteler, Şanlıurfa Tarım ve Orman İl Müdürlüğü/Taşra teşkilatı ve Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği, vb.) eşgüdümlü çalışmalarıyla antepfıstığı üreticilerine yönelik örgütlenme eğitimleri verilmelidir. Görüşme yapılan antepfıstığı üreticilerinin de örgütlenmeye yönelik yapılacak eğitimlere katılmaya yönelik oldukça istekli oldukları tespit edilmiştir.
- Antepfıstığı üreticileri ürünlerini pazarlama konusunda sıkıntı yaşamamakla beraber istedikleri piyasa fiyatından ürünlerini satamamaktadırlar. Bu süreçte komisyoncular ve tüccarlar antepfıstığı piyasasında fiyat oluşumunda baş aktör konumunda bulunmaktadırlar. Finansal sermayesi üyeleri tarafından oluşturularak, Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği tarafından kurulacak bir iktisadi teşebbüs; piyasa fiyatının oluşmasında antepfıstığı üreticileri lehine bir yapının oluşmasına katkı sağlayacaktır. Antepfıstığı üreticilerinin düşük ürün fiyatı baskısından kurtulabilmesi ancak antepfıstığı üreticilerinin örgütlenmeleri ve birlikte hareket etmeleri ile mümkündür. Bu konuda Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği etkin bir rol oynamalıdır. Örneğin antepfıstığı üreticileri bölgede pamuk ve mısırda uygulanan lisanslı depoculuk siteminin antepfıstığında da uygulanabileceğini belirtmişlerdir. Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği kurulacak iktisadi teşebbüs aracılığı ile bu konuda önemli adımlar atabilir.
- Bölgede birçok antepfıstığı kavlama tesisi bulunmasına rağmen paketleme yapan ve bölge markasını oluşturabilecek bir tesis bulunmamaktadır. Nihai ürünler kavlama sonrası başka illerdeki paketleme tesislerinde ve markalar adı altında tüketiciye ulaştırılmaktadır. Bu durum bölge antepfıstığı üreticilerinin oluşabilecek katma değerden pay almalarını engellemektedir. Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği tarafından kurulacak iktisadi teşebbüs tarafından paketleme tesisinin açılması ve bölge markasının oluşturulmasına yönelik adımların atılması antepfıstığı üreticilerinin katma değerden daha fazla pay almalarını sağlayacaktır.
- Araştırma sahasında görüşme yapılan antepfıstığı üreticilerinin yeterli düzeyde teknik bilgiye sahip oldukları ve bilgi kaynaklarına rahatlıkla ulaşabildikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte en önemli sorun son yıllarda yaşanan verim

kaybı ve spesifik meyve hastalıklarıdır. Bununla birlikte periyodisitenin ortadan kaldırılması ya da olumsuz etkilerinin asgariye indirilmesi antepfıstığı üreticilerinin üretim sorunlarının çözümüne yönelik en önemli beklentileridir. Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği bu konuda paydaşlarından (Üniversiteler, Tarım ve Orman il Müdürlüğü ve taşra teşkilatı) teknik destek alabilir. Bu paydaşlar ile antepfıstığı üreticileri arasında bilgi ağının oluşturulması hem Şanlıurfa Fıstık Üreticileri Birliği'ne olan güveni arttıracak hem de antepfıstığı üreticilerinin birliğe yönelik aidiyet duygularını güçlendirecektir. Diğer taraftan sorunların çözülmesi ya da sorunlar ile mücadelede önemli bir düzeyde başarı sağlanması ile antepfıstığı üreticilerinin ürün veriminde artış dolayısıyla tarımsal gelirlerde artış sağlanabilecektir.

KAYNAKLAR

AKSOY, A., 2002. Türkiye Antepfıstığı Sektörünün Ekonomik Bir Analizi. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 64s.

AKSOY, A., IŞIK, H. B. ve TÜMER, E. İ., 2010a. Antepfıstığı İşletmelerinde Tarımsal Kredi Kullanımına Etki Eden Faktörlerin Analizi. 13 Haziran 2021 tarihinde https://tarekoder.org/2010sanliurfa/17-24.pdf adresinden erişildi.

AKSOY, A., KÜLEKÇİ, M. ve AKSOY, E., 2010b. Antepfıstığı Üretiminde İşletme Başarısına Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi: Dağ ve Ova Köyleri Karşılaştırması. GOÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 28(2): 31-37.

AKSOY, A. ve YAVUZ, F., 2012. Çiftçilerin Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğini Bırakma Nedenlerinin Analizi: Doğu Anadolu Bölgesi Örneği. Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi, 27(2): 76-79.

ALTINTAŞ, G., ALTINTAŞ, A., ORUC, E., KIZILASLAN, H., ÇAKMAK, E. ve BİROL, D., 2020. Genç Çiftçi Proje Desteğinden Yararlanmayı Etkileyen Faktörler TR-83 Bölgesi Örneği. Turkish Journal of Agricultural Engineering Research, 1(1): 152-168.

ALTUNIŞIK, R., COŞKUN, R., BAYRAKTAROĞLU, S. ve YILDIRIM, E., 2020. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Sakarya Yayıncılık, Sakarya, 398s.

AYALP, S., 2020. Şanlıurfa Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği Üyelerinin Örgütsel Memnuniyetleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma. Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 101s.

AYDOĞDU, M.H., ŞAHİN, Z., SEVİNÇ, M.R., CANÇELİK, M., DOĞAN, H.P. ve KÜÇÜK, N., 2020a. Analysis of Recent Trends in Pistachio (Pistacia Vera L.) Production in Turkey. International Journal of Humanities and Social Science Invention (IJHSSI), 9(3/1): 40-46.

AYDOĞDU, M.H., SEVİNÇ, M.R., CANÇELİK, M., DOĞAN, H.P. ve ŞAHİN, Z., 2020b. Determination of Farmers' Willingness to Pay for Sustainable Agricultural Land Use in The GAP-Harran Plain of Turkey. Land, 9(8): 261.

AYDOĞDU, M.H., SEVİNÇ, M.R. ve CANÇELİK, M., 2021. Determination of Farmers' Willingness to Pay for Drought Adaptation Policies in Şanlıurfa, Turkey. Weather, Climate, and Society, 13(3): 677-686.

AZTİMUR, H., 2019. Aile ve Kadın. E. Siverekli ve G. Sarıışık (Ed.), Şanlıurfa İli Kırsalı Kadın Profili Demografik, Sosyo-Ekonomik ve İstihdam Perspektifli Bir Araştırma içinde (ss. 23-28). Ekin Yayınevi, Bursa.

BAŞTÜRK, R., 2011. Bütün Yönleriyle SPSS Örnekli Nonparametrik İstatistiksel Yöntemler. Anı Yayıncılık, Ankara, 252s.

BENEK, S., 2006. Şanlıurfa İlinin Tarımsal Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Coğrafi Bilimler Dergisi, 4(1): 67-91.

CAN, M.F. ve SAKARYA, E., 2012. Dünya ve Türkiye'de Tarım ve Hayvancılık Kooperatiflerinin Tarihsel Gelişimi, İktisadi Önemi ve Mevcut Durumu. Vet Hekim Der Derg, 83(1): 27-36.

CAN, M., SAYILI, M., YILMAZÇOBAN, M. ve BİLİCİ, İ., 2014. Tarım İşletmelerinin Pazarlama Kabiliyetlerini Geliştirmek İçin Verilen Hibelerden

Yararlanma Durumu. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1): 109-132.
CANÇELİK, M., SEVİNÇ, M.R., AYDOĞDU, M.H. ve PALABIÇAK, M.A., 2020. Yaş Meyve ve Sebze Pazarlamasında Toptancı Halleri; Şanlıurfa İli Örneği. M.A. Nakıboğlu (Ed.), Güncel Pazarlama Çalışmaları içinde (1. bs., ss. 25-48). Akademisyen Yayınevi, Ankara.
CANİK, F. ve ALPARSLAN, Y., 2010. Türkiye'de Yaş Meyve ve Sebze Pazarlanması ve Toptancı Halleri. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Dergisi, 11(2): 1-8.
ÇAĞLAR, A., TOMAR, O., VATANSEVER, H. ve EKMEKÇİ, E., 2017. Antepfıstığı (Pistacia vera L.) ve İnsan Sağlığı Üzerine Etkileri. Akademik Gıda, 15(4): 436-447.
ÇALIŞKAN, M., AÇAR, İ., KARADAĞ, S., ASLAN, H. ve TAHTACI, S.A., 2007. Gaziantep İlinde Antepfıstığı Tarımı ile Uğraşan Ailelerin Sosyo-Ekonomik Yapılarının Belirlenmesi. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Yayın No:29, Gaziantep.
DANESHPOUR, F., 2015. Optimizing The Pistachio Supply Chain and Logistics Network for Fresno County Using Geographic Information Systems Network Analysis Method. California Polytechnic State University, Faculty of the Agribusiness Department, Yüksek Lisans Tezi, San Luis Obispo, USA, 87s.
DAVRAN, M.K., ÖZALP, B., YURT, B., YILDIZ, F. ve FIRAT, H., 2017. Antepfıstığı Üreten İşletmelerde Tarımsal ve Toplumsal Değişme: Gaziantep İli Örneği. Tarım Ekonomisi Dergisi, 23(2):299-309.
DAVRAN, M.K., SEVİNÇ, M.R. ve CANÇELİK, M., 2020. Şanlıurfa İli Köylerinde Yaşlıların Demografik ve Sosyo-Ekonomik Durumları İle Yoksulluk ve Yaşlılık Algıları. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 19(73): 1-17.
DEMİR, İ.C. ve KAYA, P.B., 2017. Çiftçilerin Vergi Algısı ve Vergi Uyumu: Ampirik Bir Çalışma. AKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(2): 127-141.
DOĞAN, H.P., AYDOĞDU, M.H., SEVİNÇ, M.R. ve CANÇELİK, M., 2020. Farmers' Willingness to Pay for Services to Ensure Sustainable Agricultural Income in The GAP-Harran Plain, Şanlıurfa, Turkey. Agriculture, 10(5): 152.
ELBİSTANLI, Ö., DAVRAN, M.K. ve EMEKSİZ, Ö.F., 2020. Gaziantep İli Antepfıstığı İhracat Pazarlama Organizasyonu. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 19(74): 724-749.
EMEKSİZ, F., ALBAYRAK, M., GÜNEŞ, E., ÖZÇELİK, A., ÖZER, O.O. ve TAŞDAN, K., 2005. Türkiye'de Tarımsal Ürünlerin Pazarlama Kanalları ve Araçlarının Değerlendirilmesi. 20 Eylül 2021 tarihinde https://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/7968ad196a5085f_ek.pdf adresinden erişildi.
ERTÜRK, Y.E., GEÇER, M.K., GÜLSOY, E. ve YALÇIN, S., 2015. Antepfıstığı Üretimi ve Pazarlaması. Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 5(2): 43-62.
FAO., 2018. Crops and Livestock Products. 5 Temmuz 2021 tarihinde http://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL adresinden erişildi.
FAO., 2019. Crops and Livestock Products. 5 Temmuz 2021 tarihinde http://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL adresinden erişildi.
GAZİANTEP TİCARET ODASI., 2013. Antepfıstığı Sektörünün Geliştirilmesi Projesi Mevcut Durum Analizi ve Gelişim Stratejileri Raporu. 14 Temmuz 2020

tarihinde https://www.ika.org.tr/assets/upload/dosyalar/antepfistigi-mevcut-durum-analizi-ve-gelisim-stratejileri-raporu.pdf adresinden erişildi.
GEZGİNÇ, Y. ve DUMAN, D.A., 2004. Antepfıstığı İşleme Tekniği ve Muhafazasının Kalite Üzerine Etkisi. Gıda, 29(5): 373-378.
GÖKÇE, B., 2007. Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar. Savaş Yayınevi, Ankara, 3444.s.
GÜLÇUBUK, B., 1991. Nizip İlçesinde Antepfıstığı Üretimi Yapan Ailelerin Sosyo-Ekonomik Yapıları. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 204s.
INC., 2021. Pistachios May Help Reduce Blood Sugar Levels. 25 Temmuz 2021 tarihinde https://www.nutfruit.org/consumers/about-nuts/pistachio adresinden erişildi.
KALLSEN, C.E., PARFİTT, D.E., MARANTO, J. and HOLTZ, B.A., 2009. New Pistachio Varieties Show Promise for California Cultivation. California Agriculture, 63(1): 18-23.
KARAKAYA, E. ve KIZILOĞLU, S., 2014. Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Örgütlenme Yapısı Bingöl İli Örneği. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi, 1(4): 552-560.
KARATAŞ, K., 2001. Toplumsal Değişme ve Aile. Toplum ve Sosyal Hizmet, 12(2): 89-98.
KARLI, B., GÜL, M. ve KADAKOĞLU, B., 2018. Türkiye'de Tarımda Üretici Örgütlenmesinin Önemi ve Gelişimi. Akademia Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı: 318-329.
KARUSERCİ, B., 2020. Antepfıstığının Kültür Tarihi. 20 Mayıs 2020 tarihinde https://arastirma.tarimorman.gov.tr/afistik/Belgeler/AYRILMI%C5%9E%20MAKALELER/99-ANTEPFISTI%C4%9EININ%20K%C3%9CLT%C3%9CR%20TAR%C4%B0H%C4%B0.pdf adresinden erişildi.
KIZILASLAN, H. ve DOĞAN, H.G., 2013. Türkiye'deki Üretici Birliklerinin Üretici Örgütlenmesinde Yeri ve Önemi. Akademik Bakış Dergisi, 38(Eylül-Ekim): 1-17.
KIZILASLAN, N., SOLMAZ, E. ve KIZILASLAN, H., 2021. Çiftçilerin Kamu Sigortalarındaki Yeri ve Sigorta Uygulamaları Hakkında Bilgi ve Düşüncelerin Belirlenmesi (Tokat İli Örneği). Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi (GBAD), 10(2): 52-63.
LORCU, F., 2015. Örneklerle Veri Analizi SPSS Uygulamalı. Detay Yayıncılık, Ankara, 376s.
MERT, M., 2016. Yatay Kesit Veri Analizi Bilgisayar Uygulamaları. Detay Yayıncılık, Ankara, 320s.
NASERİ, Gh. N., 2008. The Pistachio Woodlands. D. Avanzato ve I. Vassallo (Ed.), Following pistachio footprints (Pistacia vera L.) cultivation and culture, folklore and history, traditions and uses içinde (ss. 8-11). ISHS Scripta Horticolturae N. 7., Licata, Italy.
NEWBOLD, P., CARLSON, W.L. and THOME, B.M., 2012. Statistics for Business and Economics. Pearson Education, Londra, İngiltere, 792s.
RESMİ GAZETE., 2004. Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu. 14 Mayıs 2021 tarihinde https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5200.pdf adresinden erişildi.

SAĞLAM, U. ve İNAN, İ.H., 2014. Uşak İlindeki Üreticilerin Tarımsal Üretici Örgütlenmesi ve Sorunları Hakkındaki Bilgi Düzeyleri. XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 3-5 Eylül, Samsun, s.1255-1260.

SANDAL, E.K. ve YURDDAŞ, M., 2019. Şanlıurfa İlinde Antepfıstığı Üretimi ve Maliyet-Kazanç Analizi. ASEAD, 6(6): 486-497.

SAYIN, B. ve SAYIN, C., 2004. Türkiye'de Tarımsal Üretici Örgütlenmesi, Avrupa Birliği'ne Uyum Hazırlıkları ve Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu. 25 Eylül 2021 tarihinde https://tarekoder.org/2004tokat/461-465.pdf adresinden erişildi.

SEMERCİ, A. ve ÇELİK, A.D., 2016. Türkiye'de Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Genel Durumu. Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 21(2): 182-196.

SEVİNÇ, M.R., 2021. Farmers' Perception of Agricultural Cooperatives: The Case of Şanlıurfa, Turkey. Ciência Rural, 51(13): e20200445.

SGK., 2006. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. 15 Mayıs 2021 tarihinde https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/22620739 adresinden erişildi.

SÖNMEZDAĞ, A.S., 2015. Antepfıstığında Aroma Maddeleri Ekstraksiyon Yönteminin Optimizasyonu ve Farklı Kavlatma Yöntemlerinin Aroma, Aroma-Aktif ve Fenol Bileşikleri Üzerine Etkileri. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana, 182s.

ŞANLIURFA FISTIK ÜRETİCİLERİ BİRLİĞİ., 2016. Şanlıurfa'da Fıstık Üreticileri Birliği Kuruluyor. 5 Mayıs 2021 tarihinde https://tr-tr.facebook.com/urfafistikbirligi/about/ adresinden erişildi.

TARIM REFORMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ., 2021. Tarımsal Örgütlenme (Üretici Birlikleri) Tablosu. 14 Mayıs 2021 tarihinde https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Link/55/Uretici-Orgutleri adresinden erişildi.

TİLKAT, E., 2006. Erkek Antepfıstığı (Pistacia vera L. cv. "atlı") Ağaçlarının in vitro Mikro Çoğaltılması. Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Diyarbakır, 144s.

TÜİK., 2020. Meyveler İçecek ve Baharat Bitkileri, Antepfıstığı Üretim Miktarı. 5 Temmuz 2021 tarihinde https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr adresinden erişildi.

TÜİK., 2021a. Tarım>İstatistiksel Tablolar>Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri>Sert Kabuklu Meyveler. 4 Temmuz 2021 tarihinde https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=tarim-111&dil=1 adresinden erişildi.

TÜİK., 2021b. Meyveler İçecek ve Baharat Bitkileri Antepfıstığı Meyve Veren Ağaç Sayısı. 30 Eylül 2021 tarihinde https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr adresinden erişildi.

TÜİK., 2021c. İstatistiklerle Aile, 2020. 7 Haziran 2021 tarihinde https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2020-37251 adresinden erişildi.

TÜRKDOĞAN, O., 2006. Doğu ve Güneydoğu Kabile-Aşiret Yapısı. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 624s.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ EKONOMİ BAKANLIĞI., 2017. Antepfıstığı. 15 Mayıs 2021 tarihinde https://ticaret.gov.tr/data/5b8700a513b8761450e18d81/Antep_Fistigi.pdf adresinden erişildi.

UKAV, İ., OĞUZ, H.İ. ve KURT, H., 2011. Adıyaman İlinde Antepfıstığı (Pistacia vera L) Yetiştiriciliğinin Sosyo-Ekonomik Yönü ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. GAP VI. Tarım Kongresi, 9-12 Mayıs, Şanlıurfa, s.8-13.

ULUSARAÇ, A., 1993. Antepfıstığı Çeşit Kataloğu. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Mesleki Yayınlar, Genel Yayın No:361, Seri No:20, Ankara, 64s.

ÜNAL, V., 2013. Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(26): 588-602.

YAVUZ, F. ve DİLEK, Ş., 2019. Türkiye Tarımına Yeniden Bakış. SETA Yayınları 137, İstanbul, 146s.

YAVUZ, M.A., YILDIRIM, H. ve ONAY, A., 2016. Dünya Antepfıstığı Üretiminde Son On Yılın Değerlendirilmesi. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 6(2/2): 22-31.

YERCAN, M., 2007. Türkiye ve Avrupa Birliğinde Tarımın Örgütlenme Deseni ve Tarımsal Kooperatifler. Tarım Ekonomisi Dergisi, 13: 19-29.

YU, X., WEN, Z., Lİ, H., TU, S.T. and YAN, J., 2011. Transesterification of Pistacia Chinensis Oil for Biodiesel Catalyzed by Cao–Ceo2 Mixed Oxides. Fuel, 90(5): 1868-1874.

ZEULI, K.A. and CROPP, R., 2004. Cooperatives: Principles and Practices in The 21st Century. Cooperative Extension of University of Wisconsin, Madison, USA, 96s.

ZEULI, K. and REDEL, J., 2005. Cooperatives as a Community Development Strategy: Linking Theory and Practice. Journal of Regional Analysis & Policy, 35(1): 43-54.

ZHENG, Z., 2011. World Production and Trade of Pistachios: The Role of The U.S. and Factors Affecting The Export Demand of U.S. Pistachios. UKnowledge, University of Kentucy, Yüksek Lisans Tezi, USA, 81s.